

çınar
yayınları

Rıfat Ilgaz

HOCA NASRETTİN VE ÇÖMEZLERİ

HOCA NASRETTİN VE ÇÖMEZLERİ

Rıfat Ilgaz

çınar
yayınları

HOCA NASRETTİN VE ÇÖMEZLERİ

Mizah Romanı

Rıfat Ilgaz

Sevgili Sema Tongüç'a
Okul yıllarında tüm
yaşamında başarı
lar - Güneşli güzel
günler ...

Sevgilerimle;
7 - IV - 1991
Rıfat Ilgaz

Haziran 1990

3. Basım

ÇINAR YAYINLARI
Prof. K. İsmail Gürkan Cad.
Hamam Sk. 2/11
Cağaloğlu-İSTANBUL
Tel : 512 23 59

Baskı: Teknografik Matbaacılık San. A.Ş.
Kapak Baskı: Orhan Ofset
Cilt: Esra Mücellit
Kapak: Emre Ulaş

RIFAT ILGAZ

Hoca Nasrettin ve Çömezleri

Roman

ÇINAR YAYINLARI

Hocamız, atılım adamı, coşku adamı, eylem adamı olmadığı gibi bir kurtarıcı bir yol gösterici kısaca önden giden bir kahraman da değildir. Ezilen, kaderine terk edilen, sömürülen, dertli, acılı, sahipsiz halkımızdan yana, onunla gönül birliği eden, avutan, ayakta tutan, acılarını unutturan, okumuş yazmış, halkına dönük, aydın, cin gibi zeki, hazır cevap bir halk adamıdır. Nâzım Hikmet, halkımızı anlatırken «Hoca Nasrettin gibi, ağlıyandır.» demesi, Hoca Nasrettin'in düpedüz bir güldürmeci, hele hele bir nabız şerbetçisi olmadığını belirtmek istemesindendir.

Hoca Nasrettin kimi fıkrasında oportünist görünüyorsa, tereyağından kıl çeker gibi en zor olayların bir şaka ile içinden çıkmayı başarıp yan çizenleri tutar görünüyorsa, oportünist olduğundan değil, toplumumuzda böyle, işin kolayına kaçan tabansızların, üç kâğıtçıların bulunabileceğini göstermek, gözümüzün elifine sokmak içindir. Hem davacıya, hem davalıya, hem de kendisini eleştiren karısına hak vermekle kendi adalet anlayışını açıklamak değildir öngördüğü. Her şeyi tatlıya bağlamaya çalışan yöneticileri, çıkarcıları, eyyamcıları, dalkavukları yere vurmaktır amacı. Hoca bu yerden yere vurma işini kahramanlar gibi zor kullanarak, bedensel gücünü göstermekle yapmaz, filozofça yapar. Güçsüzler arkasız kalanlar, dar zamanlarında onun fıkralarına sığınıp güçlenerek ayakta kalmaya, tutunmaya, yaşayışlarını sürdürmeye çalışırlar.

Hocamız, halkı tümüyle kapsayan mizah anlayışıyla ezene karşı ezilenden yana, bilinçle sabırla direnen, işi oluruna bağlamayan, yatıştırıcı olmaktan çok uyarıcı, yerel olduğu kadar da evrensel bir yergi ustasıdır.

R. I.

BİR

«Hatuuuuun!..» diye merdivenin başından seslendi Hoca Nasrettin.

Bu sesleniş karısınaydı. Eğer küçüğüne seslenmiş olsaydı, «Gülsüm!» diye adını söylerdi, bir aradalarsa... Yalnız kalınca Gülsüm Sultan'dı, genç karısının adı.

Hoca elli iki yaşına yeni basmıştı ama dinçti. Hatun dediği yaşlı karısı çok çile çekmiş, vaktinden önce çökmüştü. Evin işlerinin altından kalkması kolay değildi. Bir oğlan, bir kız evlat yetiştirmişti ki nerdeyse evlenip evden çıkma yaşına gelmişlerdi. Oğlu Ferhat haylazın tekiydi. Ters, suratsız, üstelik de tembel mi tembel... Eşeğin sırtına eyeri ancak bir yere gezmeye gideceği zaman vururdu. Daha bir gün eline gebreyi, kaşağıyı alıp tımar etmemişti. Bu iş doğrudan doğruya anası Saliha Kadın'ın göreviydi.

«Kadın kısmi eşek mi tımar edermiş kırkından sonra...» derdi ya, gene de belini tuta tuta girerdi ahıra.

«Hatun, eşek hazır mı?» diye sordu ahırdan çıkan Saliha Kadın'a.

«Hazır olmaz mı?» dedi. «Sabahtan beri ahırdayım. Bir gün şu Karakaçan'ı kurtlar parçaladı diye müjdeye gelene boynumdakini çıkarıp vermezsem bana da Saltık'ın kızı Saliha demesinler!»

«Hadi ordaaan!» dedi Hoca, «Duyan duymayan da peştemal kuşanıp pınara giden yeni gelin sanacak seni!»

«Anaaa!..» diye seslendi oğlu.

«Söyle, gene ne zorun var?»

«Eğer sözünde duracaksan şu mendebur eşeği ben parçalayayım!»

«Hele miskine bakın!» dedi babası. «Sen kim eşek parçalamak kim! Önüne konmuş külbastıyı bile zor parçalıyorsun!»

«Sen ona ne bakıyorsun Baba! Ucunda anamın boynundaki sikke olursa iş değişir o zaman!»

«Seni miskin cenabet seni! Tembellikten parmağını kaldıracak halin yok! Korkuluk diye bostana dikmeli! Başka şeye yaramazsın sen!»

«Önüme bir de kızarmış kaz korsan, hazırım, Baba!»

«Korkuluk bile olamazsın! Kargalar adamdan saymazlar ki seni!»

«Doğru dersin, Baba! Kargaların beni adam yerine koymaları için senin kavuğunu tepeme oturtmam gerek!»

Kızmıştı Hoca. Kızmıştı ya, kızdığını kimseye belli etmemişti bugüne kadar:

«Bırak benim kavuğumu da başına Timur'un askerlerine giydirdiğin bakır tolgayı geçir. Sonra çık köyleri talana! Timur'u görünce de «Yaşa Başbuğ«» diye kurtlar gibi ulu! Hatun, sen bu densize bakıp da gümüş sikkenden olurum diye korkma. Bunlarda kurt olup eşek parçalayacak

yürek nerde. Sen çıkar ahırdan bizim küheylanı da bağdakiler soylu bir eşek görsünler!»

Oğlu babasına takılmaktan kendini alamadı:

«Bir de içi geçmiş Karamanlı süvarisini!.. Timur'un Akşehir'e koyduğu subaşının uykusu kaçsın!»

'Subaşı' sözü ona, Subaşı'nın kendisinden istediği tazıyı hatırlatmıştı.

«Hatun!» diye seslendi yeniden. «Heybeye o tasmayı da koy!»

«Ne o, Baba!» dedi Ferhat, «Ava mı gidiyorsun?»

«Sus!» diye payladı oğlunu, «Subaşı, haylazlıkta eşin menendin olmadığını duymuş, al şu tasmayı bağla da getir. Biraz tımar edeyim ki aklı başına gelsin, demişti.»

«Ben köpeklik edecek olduktan kelli, gider Timur'un kapısını çalarım. Osmanlı'nın canına okumak için!»

«Ne duruyorsun ya!..»

«Geçen gün Karakaçan tepti, sağ ayağım aksıyor. Herif kendisiyle alay ediyorum sanacak. Kimin oğlu olduğumu öğrenirse vay haline! Öfkesini senden çıkarır sonra!»

«Hatun görüyor musun! Hayırlı evladın hali başka oluyor. Nasıl düşünüyor babasını!»

Ferhat'ın sırtını sıvazlamaya başladı.

«Hadi!» dedi, «Tut şu Karakaçan'ın özengisini de, bineyim. Böyle hayırlı evlada sahip olan babanın sırtı yere gelmez hiç!»

«Meğer ki eşekten düşe!»

«Seni çenesi düşük seniiii!.. Çene yarıştırmaya gelince babasını bile yaya bırakacak bu gidişle!»

«Bu alanda bile bile yaya kalırız Karakaçan'ın gerisinde. Biliriz haddimizi.»

Babasının özengisini tutup bindirdi:

«Yolun açık olsun, baba!»

«Sağ ol, evlat! Bağa göz kulak ol! İki salkım üzümü de kurda kuşa kaptırmayalım bu yıl!»

«Hiç merak etme!» dedi Ferhat. «Bu iki salkım üzümden vakti gelince nasıl şarap yapılırmış, göreceksin. Karamanlı Rumlardan öğrendim.»

«Onlardan duvarcılık öğrenseydin de şu ahırın duvarını onarsaydın, olmaz mıydı? Seni haylaz seni!»

«Ver elini de öpeyim!»

«Acelen ne, bayramda öpersin!»

«Boş çevirmezsin, olur ki...»

«Yazık! Boş hayallerle öldürüyorsun vaktini böyle! Haydi Hatun, sağlıcakla kal!»

«Hadi var sağlıcakla!»

«Güle güle, baba!»

Genç karısının evi tam köyün çıkışındaydı. Heybeden, kamçısını çıkarıp kapıya vurdu. Gülsüm Kadın perdenin ardından onu gözlemiyormuş da, mutfakta iş görüyormuş gibilerden seslendi:

«Kim ooo?»

«Ben Sultân'ım, ben!»

«Aaa, sen miydin?»

«Başka kim olacaktı ya? Hele bak şuna!»

«Hani çoluk çocuk kapıyı çalıyorlar da ara sıra...»

«Hööööyyyt!.. Çalamasınlar! Ayaklarını kırarım onların! Benim Sultan'ımı uykulardan uyarmasınlar...»

«Aman Hocam, ne uykusuymuş o! Bütün gün işten güçten başımı mı alıyorum sanıyorsun!»

«Yorma kendini, Sultan'ım! Ben seni iş göresin diye mi aldım?»

«Niçin aldındı, Hocam?»

«Güler yüzün, tatlı dilin için almadım mı?»

«Ben sana niye vardım, onu da bil bakayım!»

«Onu da sen bil! Bana niçin vardın, bir de sen söyle!»

«Babamdan beni istemişsin. İsteyenin bir yüzü kara, varmayanın iki yüzü... diye düşündüm.»

«İyi düşünmüşsün, Sultan'ım!»

«Hocacığım...»

«Bırak hocayı mocayı! Kim bana hoca derse desin ama sen kocacığım de, olur mu?»

«Olur Hocacığım!»

«Bak cahile! Ne hoca sözü dinliyor, ne koca! Çekerim kulağını haaa!..»

«Sen memleketin Nasrettin Hoca'sı değil misin ayol!»

«Canım sen arada bir koca deyiver de ben de erkek olduğumun farkına varayım. Herkes hoca deye deye dünya mekteple cami oldu. Hey anam! Şu yeryüzüne bakın hele. Şu asmadaki salkım salkım üzümlere. Sabahın buğusunda kütür kütür... Gel öpeyim seni, kurtlar kuşlar görmeden.»

«Abdestin bozulur, Hoca!»

«Bozulan abdest olsun a canım! Yenisini alırız. Abdestin yenisi olur da, ben elden gidersem yerime yenisi gelmez, kolay kolay!»

Hoca eğilip genç karısını öpecekti ki eşeğin anıracağı tuttu.

«Susss!..» dedi. «Köyü ayağa kaldıracaksın! Öpüyorsak nikâhlı karımızı öpüyoruz! O kadar hünerliysen köyün imamını kolla! Haydi, Sultan'ım, kal sağlıcakla!»

«Var git, sen de sağlıcakla! Sırmalı terliğimi unutursan gözüme görünme.»

«Hiç merak etme, Sultan'ım. İstediğin terlik olsun!»

İKİ

Hoca, heybesini vurmuş eşeğinin sırtına, besmele çekip oturmuş eyerin üstüne, hemen yola koyulmuştu. Çolak Rıfkı'ya yeni nallattırmıştı Karakaçan'ı. Nallanınca çok hoşuna gidiyordu hınzırın yürümesi, Akşehir yolunda. Hele kente girdi mi, tıkır tıkır kaldırımlar üzerinde yürümesi daha da bir cümbüşlü oluyordu.

Akşehir Beyi'nin oğlu Manzur da bu saatlerde gezintiye çıkardı. Hoca Nasrettin bu Bağcılar Köyüne taşındı taşınalı, köy içindeki çeşme başına kadar uzanırdı yolu. Ne zaman, bu çeşmede atını sulasa, bir hoş rastlantı olarak Hoca'nın kızı Fatma da, elinde güğüm, su doldurmaya çıkardı. Hoca'nın çömezlerinden Hammat da bulunurdu Manzur'un yanında çoğu zaman. Akşehir Beyi'nin ahırından çekilmiş baklakırı bir Arap atına binerdi. Yakışıklı, uzun boylu kimsesiz bir delikanlı olan Hammat, çok uzaklardan ge-

lip de evlenen bir zenci babanın oğlu, cin gibi zeki, okumayı seven bir halk çocuğuydu. Hocası bile akıl erdiremezdi onun bu şımarık Beyzade'yle arkadaşlık kurmasına. Biliyordu ki Manzur, babası gibi saldırganlıkla bu topraklara girip yerleşen Timur'dan yanaydı. Üstelik Timur'dan yana olan aldatılmış gençlerin de başıydı bu Manzur.

Bir çömezi daha vardı Hoca'nın, İmat'tı adı. Her ikisi de birbiriyle iyi geçinirdi. Çalışkandı, güvenilir çocuktu İmat ama, arkadaşı kadar yürekli, gözükara değildi.

Hoca Nasrettin'in eşeği gün günden huysuzlaşıyordu. Oysa uzun yıllar sahibiyle iyi geçinmiş, Hoca'sını hiç üzmemişti Karakaçan. Yem buldu mu yemiş, bulamadığı günler, iki su bir arpa yerine geçer diye bol bol su içmiş, gene de avaz avaz anırıp Hoca'yı rahatsız etmemişti.

Akşehir camisinin minaresi uzaktan göründü. Karakaçan'ı caminin az ilerisindeki Yusuf'un ahırına çeker, şadırvanda elini yüzünü yıkar, serinlerdi. Hava da sıcak mı sıcaktı hani. Terledikçe keten mendilini açıyor yüzünü gözünü, ensesini alnını siliyordu.

Birden yolun üstünde uzun kulaklı bir hayvancık gördü Hoca. Boz derili bir tavşandı bu. Karakaçan da görmüş olacak ki birden durakladı.

«Korktun mu Karakaçan'ım!» dedi, «Ne var sanki korkacak. Kocaman kulaklarından korktunsa, sende daha kocamanları var. Bak ben korkuyormuyum... Hadi canım,hadi yavrum! O da senden korktu ki çalılıkların arasına dalıverdi. Yürü de geç kalmayalım, Akşehir pazarına... Yengenin istediklerini yüklenip götürelim!»

Sen kime söylüyorsun! Karakaçan açtı ayaklarını direndi. Ön ayakları oldu iki kazık. Yürütebilirsen yürüt!

«Hadi yavrum, hadi Karakaçan'ım!»

Hafiften pabuçlarının topuğuyla karnına dokunuverdi:

«Deeehhh!..»

Karnına değen pabuçlardan mı huylandı, yoksa düpe-

düz eşek yerine konulup kendisine, «Deeehhh!..» diye seslenildiğinden mi? Neden öfkelendiyse öfkelendi, çeviriverdi başını evden yana. Camileri, minareleriyle Akşehir arkada kalıvermişti. Tıkır tıkır koyulmuştu yola üstelik... Sanki biraz önce huysuzluk yapan o değildi. Dizginlerini bir dengeleyip eşeğin başını çevirmek için sağ eliyle şöyle bir asıldı. Başını döndürecek yerde hızlanmıştı Karakaçan. Sanki dizgin, onu hızlandırmak için çekilmişti. Başını almış gidiyordu... Akşehir gerilerde kalıyordu. Birden iki eliyle iki yandan asıldı dizginlere:

«Çüşşş!» diye kulağının dibinde bağırdı. Duracak yerde koşuyordu Karakaçan, habire.

«Etme oğlum! Namazı da kaçıracağım senin yüzünden. Çarşı kahvesinde beni bekleyenler var! Etme, gitme Karakaçan'ım. Benim samur kürklüm, sürmeli gözlüm! Eşeğine bile sözü geçmeyen kişiyi kim adamdan sayar. Beni küçük düşürme Akşehirlilere... Köyde oturduğuma kızıyorsan, bağ evidir diye tuttum. Kış gelince taşınacağım. Hadi Ceylan'ım üzme beni!»

Yoldan gelip geçenler durumu bilmezlermiş gibi soruyorlardı:

«Hocam,» diyorlardı, «Akşehir'den mi geliyorsun? Nasıl pazar yeri kalabalık mı?»

«Hocam, cuma namazını kılmadan neden döndün?»

«Hocam, yoğurt kaçtan gidiyor pazarda?»

Ne desin Hoca? Eşeğime söz geçiremiyorum mu desin? Eşeğim huysuz, edepsiz mi desin?

«Hanım haber yollamış da erken dönsün diye... Kim bilir gene ne fendi vardır. Ya bulguru bitmiştir el değirmeninde çektirecek, ya odunu bitmiştir ormandan, taşıtacak.»

Kent gerilerde kalmıştı. Herkes gider Mersin'e, Hoca gider tersine hesabı, böyle yol almaktan hem usanıyor, hem utanıyordu. Bu huysuz eşeği de utandırmak gerekirdi. Birden sağ ayağını sola, sol ayağını sağa aktarıverdi. Hoca

dönmüştü eşeğin üzerinde. Dengesini tutturmak için de dizgin yerine yapıştı Karakaçan'ın kuyruğuna...

«Oh!» dedi, «Minareler geçti önüme!»

Gelgelelim Karakaçan yürüdükçe minareler uzaklaşıyordu. Karşıdan gelen köylüler selam verdiler Hoca'ya gülerek :

«Nereye böyle?» dediler, «Namaz vakti?»

«Akşehir'e gidiyorum ya işte!»

«Akşehir nerde, sen nerdesin?»

«İşte karşımda... Elbet gide gide bir gün varırım.»

«Bu eşek böyle tersine giderse sen zor varırsın, Hoca! Bak onun başı köyden yana dönük.»

Hoca kızmıştı:

«Siz eşeğe ne bakıyorsunuz. Akşehir'e gidecek olan benim. Benim başımsa Akşehir'den yana dönük!»

Bu sırada Sivrihisar'dan gelen köylüler:

«Merhaba Hocaefendi!..» diye önünü kestiler Hoca'nın.

«Merhaba!»

«Anan bugün Akşehir'e inecek. Oğlum Nasreddin'i görürseniz, söyleyin ona, beni cami avlusunda beklesin, diye haber gönderdi bizle!»

Hoca eşeğin yaptığı tersliğin acısını anasından çıkarmak için:

«Benim Sivrihisar'da anam yok!» dedi, «Bir yanlışlık olacak!»

«Nasıl yok, Hoca?»

«Canım benim anamı babam sağlığında boşamıştı.»

«İyi ama, anan, ana olmaktan çıktı mı boşanmayla?»

«Hadi ordan!..» dedi Hoca, «Bana şu öfkemin arasında takılıp durmayın! Babamın karısı olmayan kadın, benim nasıl anam olur. Siz bana iyilik etmek istiyorsanız şu eşeğin başını benim başımın döndüğü yöne çevirin!»

«İn de çevirelim öyleyse,» dediler.

«İnemem ben! İniyorum derken ya benim başım eşeğin başından yana çevrilip kalırsa...»

«Peki! Sıkı dur eşeğin üstünde öyleyse! Eşeğin başını Akşehir'den yana çevireceğiz!..»

Üç beş köylü, Hocayı kucaklayıp kaldırdılar eyerin üstünden. Eşek kuyruğunu Hocanın elinden kurtarınca kendiliğinden dönüverdi. Dizginleri eline alan Hoca, eğildi eşeğinin kulağına:

«Kusura bakma, Karakaçan!» dedi, «İnatçılıkta birbirimizden hiç geri kalır yerimiz yokmuş. Buyrun gidelim yoldaşlarım!»

Cuma namazına yetşimek için sıkı bir yürüyüşe geçtiler. Ama yol arkadaşları Hocayı ellerine geçirmişken boş bırakmak istemiyorlar, boyuna lafa tutuyorlardı. Şakacı köylülerden biri:

«A Hocam, aklı başında, okumuş yazmış kişisin. Neden ters binersin eşeğe?» dedi.

«Kim ters binmiş ki?»

«Sen ters binip eşeğin kuyruğunu eline almış gitmiyor muydun?»

«İlahi hemşerim. Kabahat bende mi? Ben eşeğe sağdan binerim. Ne bileyim eşeğin solak olduğunu!»

«İyi ama,» dedi başka bir köylüsü, «Dün dosdoğru binmiş oturmuştun eyerin üstüne.»

«Hep eşekte kabahat... Kendi solaklığını bile unutur ara sıra. Siz onun eşekliğine bakmadan kafama abdest alıp geçirdiğim kavuğun olgunluğuna mı dil uzatacaksınız?»

Karakaçan'ın o sırada anıracağı tutmuştu.

«Yooo! Darılmaca yok!» dedi Hoca. «Bir kavuk da sana yaptırıp başına geçirirsem Akşehir Kadısı'nın yerine geçer heybeyi bana taşıtırsın. Kadı kadılığını, eşek eşekliğini bilmeli!»

«Yani Hocam, senin eşek kadı olamaz mı?» diye sordu yol arkadaşlarından biri.

«Olur mu olmaz mı bilmem ama, geçen gün Mescit'in kapısına bağlamış, içerde vaaz veriyordum. Önüne bakıp hep beni dinliyordu. Dinlediği bir şey değil, arada bir başını da da sallıyordu. Böyle anlayışlı eşek neden kadı olmasın!»

Tam Akşehir'e girerken bezirgân kılıklı biri birden Hoca'nın karşısına çıkıp eşeğin dizginlerine yapıştı:

«Say bakayım borcunu avuçlarıma, Hoca!»

Hoca birden toparlayamamıştı.

«Ne borcu!» diye gürleyecek oldu.

«Ne borcu diye de yüzlü yüzlü soruyor. Dükkândan aldıklarının parası. Bu hafta mutlaka veririm demedin mi?»

«Canım sana vermem diyen mi var?»

«Say bakalım avucuma! Tam ellisekiz akçe.»

«Akşama beni bul ,otuz akçesini al! Yirmibeş akçesini de köye dönerken veririm. Etti mi ellibeş akçe... Ne kalır geriye? Üç akçe değil mi? Utan be! Üç akçe için şu kadar insanın içinde kalkmış yakama yapışıyorsun!»

Adam şaşkınlıktan dizginleri bırakıvermişti elinden.

Hoca'nın Akşehir'de o kadar çok işi vardı ki neresinden başlayacağını bir türlü kestiremiyordu. Kentin belalı bir subaşısı vardı. Hoca biraz da onun şerrinden köyden bağ kiralamıştı. Ne şeytanı gör, ne salavat getir diyordu bu subaşından yaka silktiği günler. Ama ister istemez bu cimri, bu pinti subaşıyı gene bu gün de görmeliydi. Tavşan kulaklı, geyik bacaklı, karınca belli tığ gibi bir tazı istemişti kendisinden. Tam sokak başından kıvrılırken miskin bir sokak köpeği gördü. Heybesinden zincirli tasmayı çıkarıp Hisarköylü Recep'e:

«Aman geçir şu tasmayı şunun boynuna!» dedi.

«Hocam ne yapacaksın bu hantal sokak köpeğini?»

«Subaşı benden bir tazı istemişti de...»

«Aman Hocam, bunun tazıya benzer bir yeri mi var?»

«Eğer bu köpek pinti subaşının kapısında iki gün kalsın, üçüncü gün tazıya dönmezse yüzüme tükürün!»

Yolda eklene katıla yirmi otuz kişiyi bulan yol arkadaşları kente girince birer ikişer dağılmaya başlamışlardı. Hoca gerçekten nereye gideceğini, işe nerden başlayacağını kestirememişti. Altında öylesine ters bir eşek vardı ki ne dizginleri kasmaktan anlıyordu, ne başını boş bırakmaktan..

Hocayı karşıdan görenler:

«Selam, Hoca!» diyorlardı.

«Selam!»

«Merhaba, Sayın Hocamız!»

«Merhaba, dostum!»

«Nereye böyle?»

Bu da soru muydu?..

«Hiç,» dedi Hoca, «Eşeğin canının çektiği yere.»

«Peki sen necisin üstünde?»

«Bana ne soruyorsun, eşeğe sorsana!»

Eşek acıkmıştı, kendisi de. Kemiksiz'in hanına bağlayıp hiç olmazsa bir yorgunluk kahvesi içmeliydi. Ama önce bu köpeği bırakmalıydı yerine.

«Bak Kerim Ağa,» dedi Hancıya, «Bu köpek sana teslim.»

«Ne köpeği, kimin köpeği?»

«Canım, Subaşı'nın tazısı.»

«Hocam, biz Subaşı'nın kendisiyle başedemiyoruz, bir de köpeğini başımıza sarma. Senin eşeğinle birlikte başımızın üstünde yerin var. Al bu köpeği hangi hana götürürsen götür.»

Hoca eşeğine öfkeyle öylesine bir topuk vurdu ki, Karakaçan bir sıçrayışta çıktı handan. Eyerin kaşına bağlı olan köpek de zincirini gerdire gerdire başladı peşinden koşmaya. Yol uzadıkça sırtındaki yük de, ardından sürüdüğü köpek de yormaya başlamıştı Karakaçan'ı. Kahvenin önünde oturanlar Hoca'nın tozu dumana katarak geldiğini görünce başlarını çevirip baktılar.

Kalabalık büsbütün sinirlerini bozmuştu Karakaçan'ın.

Boşluğa bir iki çifte savurdu... Ama birden durduğu için, köpeğin zinciri gevşemiş, ayaklarından birine dolanmıştı. Öfkeyle boşluğa savurduğu çifte köpeğin belinin ortasına geldi. Can acısıyla bağırdı Subaşı'nın köpeği. Karakaçan sağa sola çifteleri salladıkça Hoca Nasrettin dizginlere sarılıyor, eyere tutunuyordu. Karakaçan işi daha da azıtınca Hoca artık üstünde tutunamayıp tepetaklak kaldırımın üstüne indi. Akşehir'de bir söz vardı, attan düşen ölmez de eşekten düşen ölür, diye. Bunu bilen kahve halkı korkuyla koştular Hoca'nın başına. Çok şükür Hoca ölmemişti. Kendine gelince doğrulup kalktı ayağa. Başından fırlayıp kağnı tekeri gibi yuvarlanan kavuğunu eğilip aldı yerden. Başına geçirirken:

«Ne bu telaş, dostlarım,» dedi. «Ben zaten inecektim.»

Biraz şakacı olan Muhzır:

«Ya öyle mi, Hoca Efendi,» dedi, «Biz de seni çift perende atacak sanmıştık. Oysa sen tek perendeyle sırtüstü gittin!»

«Ah Muhzır Efendi,» dedi Hoca, «Sen beni gençliğimde görecektin.»

Belini ovalarken de kendi kendine:

«Bilmez miyim seni!» diye mırıldandı. «Ben senin gençliğini de bilirim.»

Müçteba Çelebi:

«Gel Hocam, bir kahve iç de yüreğinin kabartısı insin,» dedi.

Bu düpedüz bir alaydı.

«Behey Çelebi,» dedi Hoca, «Bizim gibilerin yüreği kabaracağı kadar kabarmıştır. Sen kendi yüreğine bak. Senin yüreğin Mısır tavuğuna benzer, ıslık çalmadan kabarmaz.»

«Amma da övündün haaa! Bilen bilmeyen de seni Timurlenk'in muhafızı sanacak.»

«Öyleyim Çelebi, Timurlenk'i halkın gazabından muhafaza ederim ben!»

Hoca kızmıştı. Eşeğini yularından asılmış götürüyordu. Kahvenin önündeki kalabalık geride kalınca durdu. Hışımla Karakaçan'a baktı:

«Uğursuz seniii!» dedi, «Şu surata bakın. Huysuzluktan yüzünün Rabbiyesiri silinmiş. Mendebur hayvan!»

Hocayı kollayan Dekbaz Ali yetişmişti gerilerden:

«Hocam,» dedi, «Kusuruna bakma sen onun! Bir cahilliktir etti! Senin gibi mektep medrese görmemiş ki o!»

«Orası öyle,» dedi Hoca.

«Eğer Karakaçan bu huysuzluğu yapıyorsa hep cahilliğinden yapıyor.»

«Öyle.»

«Okutacaksın bu eşeği. Okutacaksın ki biraz yola gelsin. Huysuz bir hayvan bu!»

«Doğru. Gelirken de yaptı yapacağını bana.»

«Yoldan çıkanları yola getirmenin tek çaresi okutup adam etmektir.»

«Bu Karakaçan mı okuyacak?»

«Ya kim okuyacaktı? Benimki de huysuzluk ediyordu, verdim mektebe adam olsun diye.»

«Okudu mu bari?»

«Okumak da bir laf mı? Okudu da Silifke'ye kadı bile oldu.»

«Deme!»

«Ne olacaktı? Birinci vezir olacak değildi ya...»

«Yani okudu demek?»

«Hem de güldür güldür. Ver şunu götürüp yazdırayım.»

Kahvenin önündeki olay gözünün önüne geldi Hocanın. Bu Karakaçan'dan tek kurtuluş yolu, onu bu adama vermekti. Gözü görmesin de nereye yazdırırsa yazdırsındı. Okusa da olurdu, okumasa da. Hayvanın üzgün bakışlarını görmemek için başını ters yana çevirdi:

«Al götür,» dedi, «Ne yaparsan yap! Subaşı'ya hediye edeceğim tazıyı da yazdır, o da okusun!»

«Karakaçan'ı götüreceğim okul eşekler için. Köpekleri almazlar.»

Adam aldı götürdü Karakaçan'ı, yularından çekiştire çekiştire. Köpek Hoca Nasrettin'e kalmıştı.

Ü Ç

Elinde köpeğin zinciri bedestene doğru yürüyordu. Bu tasmalı köpek ergeç Subaşı'nın tazısı olacaktı. Çulsuz tazı nerde görülmüştü. Hele hele bu güz aylarında.

«Ulan sakar it,» dedi, «Çulu sırtına geçirmeden tazı olacağın yok senin.»

Adam yerine konulup da kendisiyle kavuklu bir hocanın konuşması bayağı hoşuna gitmişti köpeğin. Gözlerini süze süze baktı Hocaya.

«Benim neyime gerek çul. Sen benim karnımı doyur, yeter!» demek istiyordu. Doğrusu da buydu ama, Hoca bir kez koymuştu aklına. Bedestene girip de çuha şalvarları görünce köpeği çoktan unuttu.

«Behey garip kişi,» dedi, «Şu Akşehir'in tanınmış adamısın, ayağında şalvarın yok, kalkmış elin itine çul alıyorsun!»

Selam verip karşısına çıkan dükkâna girdi.

«Şu ayağımdaki poturdan şu tazıya çul olur mu?» diye sordu.

«Canım şu Subaşı'nın tazısına.»

«Hocaefendi, bunun neresi tazı?»

«Canım, sen bunun bugünkü haline ne bakarsın. Onbeş gün sonraki halini gözünün önüne getirsene!»

İşi uzatmamak için:

«Haklısın Hoca,» dedi Çulha, «Onbeş gün sonra Subaşı'nın evinde sağ kalırsa haline şükretsin. Sen anlaşıldığına göre kendine bir çakşır ya da bir potur, olmazsa bir şalvar almayı düşünüyorsun, öyle mi?»

«Hay ömrüne bereket. Diyelim ki şu şalvarı beğendim. Kaça bu şalvar?»

«Bu şalvar mı, Hocam? Atlan deve değil ya, anlaşırız.»

Anlaştılar da.

Tam dükkândan çıkarken:

«Ben önce kendime bir cübbe alayım. Alt yanımda şalvarı kim görecek,» dedi.

«Doğru söylersin, Hoca.»

Giyip denediği cübbenin parasını sordu. Hiç de pahalı değildi.

«Şalvar kalsın,» dedi Hoca, «Sen şu cübbeyi sar.»

Dükkândan çıkmaya yeltenirken geçti önüne Çulha.

«Hocam,» dedi, «Ya parası?»

«Parası mı? Yahu ben bu cübbeyi çuha şalvarın yerine almıyor muyum?»

«Doğru. Onun yerine alıyorsun.»

«Daha ne demeye paradan söz ediyorsun?»

«İyi ama Hocam, sen şalvarın parasını vermedin ki!»

«Yahu ben şalvarı aldım mı ki parasını vereyim!»

«İlahi Hocam, nerdeyse beni borçlu çıkaracaksın. Senin bu cübbe hoşuna gittiyse al götür. Defter sağ olsun!»

«Yoo!.. Defterden korkarım ben. Adım bir kere deftere

geçti de Beyşehir'e gölge kadısı oldum. Anamdan emdiğim süt burnumdan geldi. İyisi mi sen yaz duvara da al bahara.»

«Tahtaya yazayım da haftaya alayım.»

«Yaz evlat yaz. Çıkmaz ayın son haftası olsun. Haydi eyvallah. Siz de olmasanız şu Akşehir'de gecelik entarisiyle gezeceğiz sokakta.»

«Hocam demek gecelik entarisi giyecek kadar halin vaktin yoluna girdi. Bir de dert yanarsın halinden.»

«Söyletme beni! Yengenin eski entarilerini çanakçıya, çömlekçiye vermektense ben giyerim. Dur evlat laf karıştırdın da şaşırttın beni. Ben esas şu kapıya bağlı köpeğe çul almaya geldim di. Bir de köpeğe çul verirsen işimi bitirmiş olurum. Malum Subaşı'nın köpeğidir.»

«Akşehir'e geldiğinde sırtında sakosu bile yoktu. Buraya geldi çul sahibi oldu. Sıra şimdi köpeğinde, öyle mi?»

«Eee, ne yaparsın evlat. Bu yıl da sıra köpekte. Geçenlerde bir ziyafete gittim, yüzüme bakmadılar bile. Bizim imamın kürkünü giyip gittim, başköşeye buyur ettiler. Çıkardım sırtımdan kürkü. Onu oturttum ben de başköşeye. Buyur imamın kürkü, dedim. Bu itibar bana değil, sana! Sokak köpeğinden tazı, asker kaçağından gazi olur mu? Üzerine uygun bir çul geçirirsem neden olmasın. Bak Timur'un kapı kullarına, sanırsın her biri bir kahraman.»

«Haklısın, Hoca.»

«Haklıysam şu eski cübbemi bırakayım da köpeğe biçimlice bir çul diktiriver. Geçerken alır geçiririm sırtına.»

«Hocam senin köpek okumuşlardan mı ki cübbenden çul diktirirsin?»

«Cübbeden çulu giydi mi kim soracak ona neyin nesi olduğunu. Bereket tazının başında kavuk durmaz da kadıdır diye sırmalı mindere oturtmazlar. Hadi hayırlı işler evlat!»

«Sağol, Hoca! Çul iki saat sonra hazır. Merak etme.»

Hoca çözdü köpeğin zincirini:

«Biliyorum,» dedi, «eşek arkasında yürümeye alışkındı Akşehir sokaklarında. Var mı Karakaçan'dan aşağı kalır yerim. Gel bakalım arkamdan. Eşeğin medreseye girip kadı çıkaracağına inanmak için ancak benim gibi medreseden yetişme olmalı. Ne medrese çömezleri gördüm ki benim Karakaçan onları yedi yıl önüne oturtur da okutur. Hadi ceylanım, sen yürü, Hoca eşeği medreseye gönderdi mi bir bildiği vardır. Yooo. Öyle hırlayıp duracaksan, sen beni yedeğine al, düş önüme... Şu Timur buralara girdi gireli zaten senden bir farkımız kalmadı!»

Köşger Ragıp yolun üstünde durmuş Hoca'yı dinliyordu:

«Hayrola, Hoca,» dedi, «Gene ne konuşuyorsun kendi kendine?»

«Kim kendi kendine konuşuyormuş, anlayamadım.»

«Sen konuşmuyor musun?»

«Peki şu canlı mahlûku hiç hesaba katmıyor musun?»

«Onu da mı adamdan sayacağız, Hoca? Arkasında cübbesi bile yok.»

«Peki Köşger Ragıp. İki saat sonra yol üstünde bekle bizi de, hepbirlikte konuşalım. Ona da benim cübbeden bir çul ısmarladım. Aç karnına çene yarıştıracak halim yok seninle. Hoşçakal! Haydi düş önüme de gidelim. Sakar Ceylanım. Dedim ya, Timur buralara yerleşeli hep bir halli olduk. Sultan'ın onun yanında senden geri kalır yanı kalmadı. Kuyruğunu kısmadan yürü ki seni Timur'un adamı sansınlar.»

Bir süre köpek önde Hoca arkada yürüdüler. Köpek yol kenarındaki gezginci köfteciyi görünce duruverdi. Zincirine asılıp Hoca'yı da köfteciden yana sürüklüyordu.

«Ulan dayanıksız hayvan! Senin kadar ben de anlarım köfteden. Senin burnun koku alırsa, benimki de alır. Sen bu kokunun eşek etinden yapılma köfteden geldiğini bile bilmezsin köpekoğlu köpek. Ama veresiye sirke baldan tatlı olduğu gibi, veresiye köfte de bıldırcın etinden lezzetlidir.

Sözün geçerse köfteciye, düş önüme! Yooook, geçmeyeceğine aklın yatarsa geriden gel. Selam Köftecibaşı!»

«Selam Hocaefendi! Yeni cübbeni güle güle giy.»

«Anladın peşin paralı müşteriyi de gönlümü almaya çalışıyorsun, değil mi?»

«O nasıl söz, Hocaefendi? Sen alçak gönüllülük edip, benim köftelerimi yemek istersen bütün köftelerim sana helal olsun!»

«Sağol Köftecibaşı! Demek veresiye defterin var senin de!»

«Ben okuma yazma bilmem! Alacaklarımı aklımda tutarım.»

«Sen ezbere yasin okuyabilir misin?»

«Bizde öyle kafa mı var, Hoca?»

«Ahbap bizim gibilere öyle kafa gerek! Sen koy iki ekmeğin içine onar köfte!»

«Çok değil mi, Hoca?»

«Ben bir günlük açım. Şu garip, kaç günlük açtır bilmem, dili olsa da söylese!»

«Sen onu bilmezsin ama, köpeğin köpeklik etmesi için, karnının hiç doymaması gerektiğini bilirsin!»

«Bak bunu da senden öğrendim, Köftecibaşı!»

«İyisi mi, sen kendi karnının açlığına bak, Hoca! Beş köfte sana nasıl? Beş de ona!»

«Sen benimkini on yap da beşini onun köftesine ekleyeyim!»

«İlahi Hoca, bir gün de kendini düşünmezsin hiç?»

«Bir gün sıra kendimi düşünmeye de gelir. Hele insanlar kendilerini düşünmeye başlasınlar bir!»

Hoca köfteleri almıştı:

Yürü gidelim, Sakar Ceylanım!» dedi. «Köftecinin yanında yemeyelim ki yüreğine inmesin! Haydi hoşçakal, Köftecibaşı. Gün ola harman ola!Bu devran böyle gitmez. Bir gün bizim gibiler de borçlarını ödeyecek hale gelirler.»

Köşeyi dönünce ekmeğin içinden bir köfte alıp havaya attı:

«Haydi göster hünerini!» dedi. «Bakalım ne kerte köpeksin!»

Sakar Ceylan ön ayaklarını kaldırıp yere düşürmeden kaptı köfteyi.

«Aferin sana,» dedi Hoca, «Köpekliğine diyecek yok. Al şunu da ye bakayım.»

«Lap!»

O da bulmuştu yerini.

«Al şunu da!»

Hoca bu işe öyle vermişti ki kendini bütün köfteleri teker teker atmış, sıra onbeşinci köfteye gelmişti. Ekmeklerin içinde daha, çok köfte olduğunu sandığı için sonuncusunu da atmıştı havaya. Ama köpek sıçrayıp kapacak halde değildi artık. Karnı doyduğundan durduğu yerden başını uzatıp kapmak istedi. Köfte yere düşmüş, toza toprağa karışmıştı. Hoca kızdı:

«Ulan itoğlu it!» dedi. «Karnın doyunca kendini bu toprakların sultanı sandın değil mi? Kıçını kıpırdatacak halin kalmadı. Köfteci yerden göğe haklıymış.»

Köpek eğilip de yerdeki köfteyi almıyordu.

«Demek köftelerin gerisini bana bırakıyorsun. Gene de insaflı köpekmişsin!»

Oysa elindeki ekmeklerin içi bomboştu. Hoca bunu görünce:

«Bensiz boğazından geçmedi, değil mi?» dedi. «Ne bileyim beni bu kadar sevdiğini!»

Eğildi aldı yerden son köfteyi. Tozunu üfleyip koydu ekmeğin içine.

«Göz görmeyince gönül katlanır,» diye ekmekle birlikte yedi, bitirdi. Ama ikinci parçası kalmıştı ekmeğin:

«Haydi bakalım, Hoca Nasrettin! Köfteyle ekmeği herkes yer. Ekmeksiz köfteyi köpekler yer. Okumuş adam ol-

duğun nerden belli olacak! Hoca dediklerine bakma sen. Köy köy dolaşan cer hocası, goygoycu hoca değilsin! Çek besmeleyi de okumuşluğunu göster!»

Son lokmasını da çiğneyip yutmuştu ki karşısına Aşağı Cami'nin imamı çıktı:

«Essalami aleyküm ve...»

«Kısa kes, İmam Efendi, gene ne zorun var benimle?»

«Bugün üzerine afiyet...»

«Hastasın demek...»

«Hem de nasıl, Hocam... Şu eşeğini biraz versen de Memişler Köyü'ne kadar gitsem. Tahsil edeceğim bir alacak var da...»

«Bizim eşek senden önce gitti tahsile.»

«Tahsile mi dedin?»

«Aldı bir hayır sahibi götürdü. Okula yazdırıp okutacak.»

«Kimi, eşeği mi?»

«Seni götürüp yazdıracak değil ya, bu yaştan sonra. Son günlerde adamakıllı haylazlığa vurmuştu işi.»

«Verseydin kırbacı.»

«İlahi, İmam Efendi! Beni Timur'un sipahisi mi sandın?»

«Yok hani ,biraz ceza...»

«En ağır ceza, kafası kalınları okula verip süründürmek değil mi? Çeksin cezasını, namussuz. İnsan içinde binicisini vakitsiz sırtından indirmek ne demekmiş, öğrensin. Öğrensin dünyanın kaç bucak olduğunu.»

«Ya öğrenemezse...»

«Öğrenirse kadı olur. Öğrenemezse...»

«Ya öğrenemezse, Hocam?»

«Kötü kötü söyletme beni! Biraz mürekkep yaladı mı Akşehir'e subaşı olur da biliriz kime kulluk ettiğimizi. Hadi git işine İmam Efendi. Bu Karakaçan'dan artık ne bana hayır gelir, ne sana! Tabana kuvvet. Yok arkadaşa ihtiyacın varsa katayım yanına Sakar Ceylan'ı.»

İmam gülerek:

«Yok, Hocam,» dedi. «Sağol! Seni yol arkadaşından etmeyeyim!»

«Var sağlıcaklan!»

Öğle namazını kaçırmıştı bu kadar iş arasında. Kente gelmişken tıraş olmadan bağa dönmek olmazdı. Yaşlı karısının üstüne gencecik bir kız almıştı, kılığına kıyafetine çeki düzen vermesi gerekirdi. Yeni cübbeyi biraz Subaşı'nın yanına çıkmak için aldıysa, biraz da genç karısına iyi giyimli görünmek için almıştı.

Berber Salih'in önünden geçerken aynasına bir göz attı. Koyu kahverengi cübbe gerçekten yakışmıştı.

«Buyur, Hoca,» dedi Berber Salih. «Bir sakal tıraşı yapalım.»

«Dur, köpeği bağlayalım kapıya da...»

«Yoook Hocam! Sen kapıya köpeği bağladın mı müşteri girmez içeri. Ver çırağa beş on para da gezdirsin!»

«Hay ömrüne bereket!»

Köpeği çırağa verip geçti koltuğa.

«Oh!» dedi. «Sanki sırtımda taşıyormuşum gibi yordu beni. Tanrım bana bir köpek vereceğine bir at verseydin olmaz mıydı!»

Hocanın kavuğunu başından alıp da çengele oturtan Berber Salih sordu:

«Hocam, eşeği ne yaptın?

«Eşeği mi?»

Hoca doğrusunu söyledi mi alay ediyorlardı.

«Sakağı olmuş biraz, ahırdan çıkarmadım. Gülsüm tuğla kızdırıp karnına koyacak!»

«Hocam kusura bakma ya, düğün dernek aldığın o genç karıyı eşeğe baksın diye mi kapattın eve?»

«Eee, Berber Salih, ev hali bu! Eşeğe de bakar, bana da. Eşeği alıp götürürlerse kime bakacak?»

«Yok Hocam, senin ev eşeksiz kalmaz.»

«Bak bunu doğru söyledin Salih Ağa. Allah bana ömür verdikçe bundan hiç kuşkun olmasın. Sen şimdi bırak da at avrat işlerini, usturanı marifetlice kullanmaya bak. Şu kelleyi cascavlak kazıyıver, temiz bir sabunlayıp. Sonra geç sakalımı makaslamaya. Tıraşıma bir göz atan anlayıversin kimin dükkânından çıktığını...»

Sabunlama işi çoktan bitmiş, Berber Salih usturayı kayışa tutuyordu. Tırnağının üstünde usturasını bir denedikten sonra besmeleyi çekip Hoca'nın başının en sivri yerinden sağ kulağının arkasına doğru çekti.

«Vay anam!» diye bağırdı Hoca.

«Ne oldu hocam?»

«Ustura kulağımı alıp götürecek sandım!»

Usturanın geçtiği yerden kırmızı bir çizgi de uzayıp gidiyordu.

«Yok canım!» dedi Berber. «Nerde o çifte su verilmiş usturalar!»

«Aman aman! Tek su verilmişiyle zor başa çıkıyoruz. Bir de çifte su verilmişi kellemizde dolaşırsa...»

Usturanın geçtiği yola pamuk sıvadıktan sonra ikinci çizgiyi de çekti .

«Of anam!»

Bu kez gerçekten de anası gelmişti aklına. Sivrihisar'dan gelen pazarcıların söylediği doğruysa kendisini cami avlusunda bekleyecekti. Güneş batıya devrilmişti. Öğle namazı çoktan geçmişti. Hacı'nın kahvesinde üç beş kafadarı da onu bekleyecekti.

Berber usturanın sabunlarını sol avucuna sıyırdıktan sonra tepesinden doğru bir kez daha çekti. İnceden bir sızı yüreğine işlemişti Hocanın. Can acısıyla az kaldı bağıracaktı ki karşı dükkândan bir haykırış duyuldu. Berber, Hoca'nın aklını başka yönlere saptırmak için:

«Çolak Rıfkı yedi tekmeyi!» dedi.

«Ne tekmesi?» diye sordu Hoca.

«Canım, at nallıyor da...»

Hoca taşı gediğine koydu hemen:

«Ben de sandım Çolak Rıfkı birini tıraş ediyor!»

Kanlı bir çizgi kulağına doğru uzayıp gidiyordu. Berber Salih elindeki pamuğu yapıştırıverdi kanayan bölgeye. Sağ kulağının üstünde tıraş edecek temiz yer kalmamıştı. Hocanın canı burnunun ucuna gelmişti. Berber Salih kör usturayı kayışa tutup da sol yanına yanaşınca:

«Yoook dostum,» dedi, «O yanı bana bırak! Kafamı Çukurova'ya çevirdin. Pamuk ekeceksen sağıma geç. Ben oraya keten ekeceğim!»

«Kusura bakma, Hoca,» dedi Berber, usturaları çarka çektirmedim bu hafta da...»

«Tükürürüm senin çarkına. Çarka tutula tutula usturanın yüzü senin yüzüne dönmüş. Hele kaldır da bak şu usturaya. Yüz mü kalmış şu usturada? Git yeni bir ustura al da kendine!»

Sıyırdı boynundan peşkiri, kalktı ayağa:

«Bu seyyahlar saç sakal bırakıyorlarsa hep sizin yüzünüzden. Haydi eyvallah!»

Kavuğunu kaptığı gibi fırladı dışarı. Berberin çırağı Hocayı görünce köpeği koşturup getirdi. Hoca köpeğe sevgiyle bir süre baktıktan sonra:

«Cins tazıymışsın yaa!» dedi. «Köfteyi çok vermişim sana. Seni böyle götürürsem Subaşı'ya canıma okur benim. Biraz gezdireyim de karnın içeri çekilsin!»

Köpeği oyaladığı için berber çırağına bahşiş vermek üzere kesesini açtı. Kesenin dibindeki son akçeyi çıkarıp uzattı:

«Dua et ustana,» dedi, «Beni adam gibi tıraş etseydi zor alırdın bu bahşişi sen!»

Hacı'nın kahvesinde kafadarları onu bekliyorlardı. Kahveci Hacı önünü kesmişti buyur edecek yerde:

«Darılmaca yok. Hocam, ben bu kahveyi köpekler için açmadım.»

Hoca birden köpeğin çulunu anımsadı:

«Arkasında çulu yok diye mi almıyorsun onu kahvene. Timur'un köpeklerine taze çay demlersin. Akşehir gölüne soksam çıkarsam onlardan daha temiz olur bu köpek!»

Gitti, köpeği yol üstündeki ıhlamura bağlayıp geldi kahveye. Sıradan selamladılar sekiye geçip oturunca. Has Bekir:

«Hocam,» dedi, «Duyduğumuza göre Timur seni ordugâhına çağırmış.»

«Timur kim oluyormuş beni ayağına çağıracak! Görüşmek istiyorsa buyursun Hacı'nın kahvesine!»

«Sus Hoca,» dedi Kelepir Rıza, «Ben kaza namazlarına zor yetişiyorum. Başımı bir de er kişi niyetine cenaze namazı çıkarma!»

«Kimmiş bu er kişi, bilmek isterim.«

Kelepir Rıza:

«Kim olacak,» dedi. «Kahveci Hacı Hamza!.. Köpekleri kahvesine almadığı için önce onun namazını kılacağız.»

Hoca Nasrettin:

«Nerde onda öyle yürek!» dedi. «Onun yasağı benim garip köpeğime geçer.»

«Hoca, Hoca!» dedi Hacı Hamza. «Yerin kulağı vardır. Çok sayın bir muhbir gider de, Akşehir'i kurtaracağım diye, Akşehir Gölü'nü er kişilerle dolduruverir!»

«Yooo! O kadar uzun boylu değil. Akşehir Gölü'ne yoğurt mayası tutulur ama adam mayası tutulmaz.»

«Adamın mayası sağlamsa yoğurttan çabuk tutar.»

«Bayezit'in maymun gibi kafese girdiği bir ülkede er arıyorsun sen!»

«Yoook!» dedi Hoca. «Bu Timur gelir gider ama Akşehir Gölü kalır. Daha olmazsa yoğurt mayasını bırakır, insan mayası tutarım, milyonlarca insan üretirim ben. Sen uzatma da Hacı Hamza, ocakçıya cezveyi bırakmadan kendi el-

ceğizinle şekerli bir kahve yap! Ocağa girmeden, çek tebeşiri de peşin peşin!»

«Yok Hocam, peşinci müşteriden kahveciye hayır gelmez. Önce iç afiyetle kahveni, tebeşir kolay.»

«Hay ömrüne bereket, Hacı Hamza. Senin gözünün tokluğu olmasa cuma namazını bahane ederek bağ evinden kalkar da gelir miydim şu Akşehir'e.»

«Hocam seni cuma namazında görmemişler bugün.»

«Benim işim namaz kılmak değil, namaz kıldırmak. Büyük Cami bugün imamsız mıydı, hatipsiz miydi?»

«İkisi de tamamdı.»

«Müftülükten emir gelmeden işim ne benim camide? Kendiliğimden gider de İmam Yahya Çelebi'nin arkasında namaza durursam bir kuşku girer içine. Kendi namazının bozulduğu bir şey değil, topluluğun namazı da bozulur. Doğru değil mi, Harun Ağa?»

«Doğru söylersin, Hoca Nasrettin. Duyduğumuza göre Valide gelmiş Sivrihisar'dan da seni beklermiş cami kapısında, namaza gelir diye.»

Demek doğruydu anasının haber saldığı. Ne derdi vardı acaba?

«Adaaam sende!» diye devam etti Harun Ağa. «Taa Sivrihisar'dan beri kalkıp geldiğine göre sağlığı bakımından hiç de merak edilecek bir yanı olmasa gerek. Her şeyin başı sağlık.»

«Doğru! Başı sağlık da kuyruğu ne?» diye sordu Zülfü Ağa.

«Başı sağlıksa kuyruğu da kuyruktur,» dedi Hoca. «Ama diyorlar ki böyle zamanlarda kuyruklar baş, başlar da kuyruk olurmuş. Timur'un girdiği her kentte tulumbacılar yatağan kuşanmış.»

«Kendi halkına zulüm etmek için.»

«Sütü bozuklar.»

«Akşehir Gölü onların sütünden daha temizdir,» dedi Has Bekir.

«Elbet bir bildiğimiz vardı gölü mayalarken... Bu sütü bozuk zorbalardan ayran bile olmaz. Ben görmem ama yaşayanlar görür. Dışardan gelen saldırgana güvenip kendi memleketlisini ezmeye kalkışanların başı ilk önce ezilir.»

Ihlamur ağacına bağlı olan köpek acı acı havlamaya başlamıştı. Birden başlar kapıdan yana çevrildi. Beline al kuşak dolamış beş on delikanlı koşarcasına girmişlerdi kahveye:

«Davranmayın!» diye bağırdı başlarındaki kılınç kuşanmış olan palabıyıklı onbaşı. Çakı, bıçak, hançer, ne varsa topluyorlardı.

Bu aramada hiç beklenmeyen bir şey oldu. Hocanın şalvarından orta boy bir yatağan çıkmıştı. Doğrulduğu vakit cübbesinin içinde hiç belli olmuyordu:

«Nedir bu, Hoca?» dedi palabıyıklı onbaşı.

«Yatağan, evlat.»

«Ne geziyor sende bu yatağan? İlmiyeden değil misin sen?»

«Bu yatağan yanlış kazımak için gereklidir evlat!»

«Ne yanlışı bu!»

«Elyazması kitaplardaki yanlışları bu yatağanla kazır, üzerine doğrusunu yazarız.»

«Çok büyük gelmez mi bu?»

«Ne büyüğü evlat! Öyle yanlışlar olur ki bu yatağan bile ufak gelir kazımaya...»

«Dua et ki ilmiyedensin. Yoksa Hakan'ın devriyesi olarak bu yatağanla önce senin yanlışını düzeltir, sonra da defterini dürerdik.»

Üç beş yatağanla birlikte birkaç kişiyi de alıp götürdüler. Hocanın yatağanı da gidenler arasındaydı. Hoca rahatlamıştı biraz:

«Ot biçiyordum esasında benim Karakaçan'a bu yata-

ğanla...» dedi, «İyi oldu. Önce Karakaçan gitti, peşinden de yatağan... Eğer yeni bir eşek alırsam, bu sefer iyi bir tırpan alır, omuzumda taşırım. Hiç olmazsa şalvarımın ağı da delinmez.»

Kelepir Rıza, Hoca'ya ters ters şeyler sorar, çekişirdi. Çoğu zaman da yalancı bilirkişiler bulur ayranını, bozasını içerdi Hocanın.

«Bak Hocam!» dedi. «Sana bir soru. Bilemezsen, bütün kahve halkına boza! Var mısın?»

«Pilavdan dönenin kaşığı, bozadan dönenin bardağı kırılsın! Söyle bakalım.»

«Sakalımda kaç kıl var? Bilirsen bir mermer dibek bozasına.»

«Onu bilmeyecek ne var?»

«Söyle bakalım.»

«Söylemesi kolay. İnanmazsan sayımına razı mısın?»

«Razıyım.»

«Cayarsan?»

«Ismarlarım bozayı. Söyle.»

«Senin sakalının kılları benim köpeğimin kuyruğundaki kıllar kadar.»

«Say!»

«Bir kıl senin sakalından koparacağım, bir kıl köpeğin kuyruğundan. Kopar bir kıl!»

Koparmasa bozaları söylemesi gerekirdi. Sıktı dişini domuz kılı kadar sert olan sakalından bir kıl kopardı:

«Aha!» dedi.

Hoca kalktı yerinden.

«Gelsin tanıklar,» diye seslendi.

Dışarı çıkmasıyla köpeğin cıyak cıyak havlaması bir olmuştu. Bir avuç kılla dönmüştü Hoca.

«Sayın!» dedi tanıklara. Saydılar. Tam seksenaltı kıldı. Hoca gene:

«Başlasın!» dedi.

Tam seksenaltı kıl çekecekti Kelepir Rıza. Bir iki deneme yaptı. Canı çok yandığından ancak dört kıl koparabildi. Daha çoğu olanaksızdı.

«Kazandın, Hoca!» dedi. «Kabul! Köpeğin kuyruğundaki kıllar kadar sakalımda kıl var. Söyle Hacı Hamza'ya, bozaları getirsin.»

«Büyük sürahilerle gelen bozalar bardak bardak içiliyordu ki gittikçe yaklaşan nal sesleri duyuldu:

«Hayrola!» dedi Mercan Usta.

«Bu atlar pek hayır için koşmaz bu saatte.»

«Timur'un at sesleri olsa gerek.»

Ihlamur ağacına bağlı olan köpeğin havlamaları arasında atlar gelip durdu. Kabaralı kundurların kaldırım taşlarında çıkardığı sesler kahve kapısına dayandı. Belinde yatağanlarıyla iki asker kapıyı tuttu. Öndeki adam:

«İçinizde Nasrettin Hoca kimse hemen çıksın dışarı,» dedi. «Bu kahve bir aylığına kapanmıştır. Başbuğ'un emriyle! Dağılın!»

Birden gözler Hoca'ya dikilmişti. Gidip de gelmemek vardı. Bu Akşehir Hocasız nasıl olacaktı!..

«Hanginiz Nasrettin'se ayrılsın şu yana!» dedi gür sarkık bıyıklısı.

«Benim, evlat.»

Karayağız onbaşı, yanındakine:

«Mühürle şu kapıyı!» dedi. «Sergerdelere yataklık etmenin ne demek olduğunu anlasın mal sahibi. Vur kelepçeyi de, teslim et Subaşı'ya! Yürü Hoca!»

«Nereye götürüyorsun beni, evlat?»

«Hoca, hoca, ben nerden senin evladın olurum?»

«Sen bilmezsen ben nerden bileyim, evlat?»

«Bırak gevezeliği de yürü! Atla bakalım şu ata!»

«Ata mı dedin, aslanım? Ben bugüne dek eşekten yükseğine binmedimdi.»

«Başbuğ'un otağına eşekle gidilmez.»

«Başbuğ dediğinin adı Timur olmasın?»

«Evet, Timur!»

«Nereli bu Timur? Semerkantlı, Buharalı olmasın?»

«Oralı!»

Hoca kahvenin önündekilere döndü:

«Dostlar!» dedi. «Buyrun cenaze namazına!»

«Dur daha!» dedi Onbaşı. «Çayı görmeden paçaları sıvama, Hoca.»

«Çay da görüldü aslanım, çayların döküldüğü Hazer Denizi de. Kelepir Rıza, tut şu mübarek hayvanın özengisini de bineyim.»

Hoca kahve halkına mahçup çıkmamak için öylesine hızla basıp çıktı ki eyere, üzerinde oturamadan öbür yana kayıverdi.

«Ne oldu Hoca?» diye bağırdı Onbaşı.

«Ne olacak,» dedi Hoca, düştüğü yerden, «yüksek mevkilerin adamı olmadığımızdan yukarıda tutunamadık.»

«Bir de ters yandan bin bakalım. Belki bu sabah ters yanından kalkmışsındır.»

Bu kez daha ölçülü basmıştı Kelepir'in tuttuğu özengiye.

«Haydi bakalım, Hoca, topukla!»

Hoca atın üstünde tutunmaya çalışarak:

«Hakkınızı helal edin, ağalar!» dedi.

«Hadi uğurlar olsun. Bizim sende ne hakkımız olacak. Sen helal et!»

«Varsa helal olsun. Alacaklılar hiç üzülmesinler. Oğlumu mektebe verdim okumadı. Belki bizim Karakaçan okur adam olur da bütün borçlarımı öder, namusumu kurtarır.»

«Haydi boşboğazlığı bırak da sıkı dur atın üstünde.»

Onbaşı elindeki kamçıyı atın sağrısına şaklatınca parladı hayvan. Dört nala çarşı içinden geçip gölün batısından ormana vurdular. Güneş batmış, sulara yansıyan kızıllığı bile silinmişti.

D Ö R T

Bir süre gittikten sonra Onbaşı :

«Bağlayın şu Hoca'nın gözlerini,» dedi. «Çek şu atın dizginlerini, Hoca.»

Çekti atın dizginlerini:

«Neden bağlanacak gözlerim, anlayamadım.»

«Bugüne dek her şeyi anlayabilmiş miydin, ey Hoca?»

«Bir anlayamadığım, Timur'un benden ne istediğidir.»

«Sus. Böyle vakitli vakitsiz anılmaz Başbuğ'un adı!»

Kapkara bir çevreyle bağladılar Hoca'nın gözlerini. Ortalık büsbütün kararıverdi. Onbaşı iki eliyle yakaladığı dizginleri kendi atının terkisine bağladıktan sonra bir süre daha gittiler. Hoca gözleri bağlı olsa da geldikleri yoldan geçip başka bir yola saptıklarını anlamıştı. Demek Timur'un otağının yeri halktan gizleniyordu. Neden gizleniyordu çadırın yeri? Koskoca Timur yerli halktan mı korkuyordu?

Orduları darmadağın eden ulu Başbuğ demek bir yerde korkağın biriydi. Demek ondan bile korkuyordu ki böyle gözlerini bağlatıyordu askerlerine. «Benden korkan bir adamdan yılacak mıyım ben!» diye düşündü. Bir süre sonra ne korku kalmıştı içinde, ne kuşku. Ah şalvarın içine sarkıttığı yatağan... Bu tutuklamalar, bu ata bindirilip götürülmeler hep o yatağan yüzünden gelmişti başına. Oysa eşeğine sap kıymak, ot biçmek için kullanıyordu onu.

«Dur!» diye seslendi Onbaşı, adamlarına. Dizginleri Hoca'ya verip, «İndirin şu kavukluyu attan!» dedi.

İndirdiler Hoca'yı.

«Bumin! Al götür kapıya, teslim et!»

İri bir el omuz başından itti Hocayı. Hâlâ gözlerini çözmemişlerdi. Ayaklarıyla bastığı yeri yoklaya yoklaya yürüyordu Hoca. Bir iki el değiştirdikten sonra Timur'un huzuruna girmek üzere gözlerinin bağını çözdüler. Yüksek bir çadırın önünde buldu kendini. Salkım salkım ipek perdeler sarkıyordu iki yanında. Bir kemer altında ayakta dikilen Başbuğ, Hoca'nın gözlerinin içine bir süre baktıktan sonra seslendi adamlarına:

«Getirin Hoca'nın yatağanını.»

Yatağan geldi.

«Kimin bu?» dedi Timur. «Senin mi, iyi bak!»

Bir bakışta tanımıştı yatağanını.

«Hayır,» dedi, «Benim değil.»

«Ya kimin?»

«Karakaçan'ın.»

«Burada eşekler mi kullanır yatağanı,Hoca?»

«Belli değil mi, Ulu Başbuğ! Eğer buralarda insanlar kullansaydı yatağanı, sen nasıl gelir yerleşirdin Akşehir Ovası'na.»

«Hımmm!.. Demek böyle ha! Buralarda eşekler kullanır yatağanı, öyle mi? Ne işte kullanırlar acaba?»

«Sap kıyıp ot biçerler. Kadınlar soğan soyup ekmek keserler.»

«Erkekler?»

«Merasimlerde kuşanıp Sultan'ın önünden geçerler.»

«Ya hocalar? Yani senin gibi ne erkekten, ne kadından sayılan hocalar? Okur yazar sayıldıkları için de eşekten sayılmayan ilmiye takımı yani?»

«Arzetmiştim, kahvede adamlarına, Ulu Başbuğ! Bizler de yanlış kazımakta kullanırız kitaplardan.»

Timur adamlarına döndü:

«Verin eline de kazısın bakalım,» dedi.

Rahlenin üzerinde açık duran el yazması kitabı uzattı. Hoca şöyle sayfalarını çevirip bir göz gezdirince, dalkavuk bir şairin Timur'u övmek için kendi eliyle yazdığı uzun bir kaside olduğunu anladı. Bir sayfasını yüksek sesle okuduktan sonra:

«Tek bir yanlış yok ki nesini kazıyayım,» dedi. «Bu yatağanla ancak bu kasidenin şairi düzeltilir.»

«Peki çağırsınlar da, onu düzelt!»

«Haşa Hakanım. Tanrı insanları düzeltmeye Hakanları memur etmiştir. Biz büyük görevler almış kişilerin işlerine karışamayız. Ancak eşeklerin işlerine yardımcı oluruz. Ot biçmek gibi...»

«Hiç soğan da soyduğun oldu mu bu yatağanla, Hoca?»

«Kadınların işine karışmak ne haddime. Gün oluyor, kendi işime karışacak ehliyeti bile bulamıyorum kendimde, mollalarıma havale ediyorum.»

«Senin ok atmakta hüner sahibi olduğunu da söylediler adamlarım.»

Hoca gençliğinde bir iki kez ok yayla çulluk avına çıkmıştı. Körün taşı gibi bir çulluk da vurmuştu. Gene böyle bir raslantı olabilirdi belki.

«Söylerler... Ok atmaktaki hünerlerimi de söylerler, ke-

çeye pala çalmaktaki ustalığımı da... Dilin kemiği yok ki.»

«Getirin benim okumu yayımı da bir deneyelim.»

Timur'un yayını getirmişlerdi adamları.

«Al da eline bir dene!» dedi Timur.

Hoca yaya bir asıldı ki kiriş demir çubuk gibi, gerilmek nedir bilmiyor.

«Hele asıl!» dedi Timur.

Asıldı yeniden. Taş gibiydi kiriş. Timur bu kez:

«Oğluma sünnet armağanı olarak verdiğim yayı getirin,» dedi.

Eh, güç bela gerdirebilmişti Hoca bu kirişi.

«Hadi bakalım,» dedi Timur, «Göster kendini!»

Çıktılar dışarı. Çerağlar yanmış, gündüz gibiydi ortalık. Çadırın önüne hedef tahtası dikilmişti. Hoca uzatılan oku aldı, yerleştirdi yaya. Hedefe doğru çevirip nişan aldı. Kirişi çekip, aldığı nişanı bir kez daha gözden geçirdikten sonra, salıverdi. Ok fırladı yaydan. Hedefin beş arşın sağından vınladı. Hoca:

«İşte Hükümdarım,» dedi, «Bizim Subaşı oku böyle atar.»

İkinci oku verdiler. Nişan alıp çekti kirişi, gene bıraktı.

«Vınnn!..»

Bu kez de ok soldan geçip kavak ağacına saplandı.

«Sekbanbaşı da böyle atar,» dedi. «Daha bir gün hedefi tutturduğu görülmemiştir!»

Üçüncü kez çekmişti yayı. Nişan alsa da tutturamıyordu, almasa da. İçinden:

«Allah rasgetire!» diyerek salıverdi kirişi. Öylesine çekmişti ki korkunç bir vınlamayla ok yaydan fırladı:

«Tak!»

Tam hedefin üstünde...

«Yaşa Hoca!» dedi Timur.

«İşte Başbuğum, Nasrettin kulunuz da böyle atar.»

Timur gülerek:

«Ben de olsam bu kadar atardım,» dedi. «Şimdi sıra bende.»

Hoca sırayı savdık derken Timur ekledi:

«Dur bakalım hedefin önüne.»

Ayakları titremeye başlamıştı Hoca'nın.

«Hoca,» dedi Timur, «Önemli bir işi için bana yürekli bir adam gerek. Cesaretin hakkında hiçbir kuşkum yok ama, bir de ben deneyeyim!»

Timur bir ok alıp yerleştirdi yaya:

«Bu kavuğundaki düğmeye,» diye çekti yayı. Çat!.. Düğme arkadaki tahtaya çakılıvermişti. Yeniden bir ok daha çekti tirkeşten.

«Bu da cübbenin sağ koltuk altına.»

Ok cübbeyi sıyırarak saplandı tahtaya.

«Bu da sol koltuk altına.»

«Çat! Ok çivi gibi çakıldı.

«Verin bir ok daha. Hoca bu da apış arandan. Sakın kımıldama!»

Ok şalvarın sarkan ağına bile değbeden gene tahtaya saplandı.

«Aferin Hoca,» dedi Başbuğ, «Söylediklerinden de yürekli çıktın. Verin Hoca'ya delinen cübbesi için bir kaftan. Kavuğunun uçan düğmesine karşılık da kallavi bir kavuk.»

«Bir de başbuuğum, şey...»

«Söyle başka ne istersin?»

«Bana bir de çakşır (don) getirsinler.»

BEŞ

Hoca getirilenleri giymiş, aynada yeni kaftanını gözden geçirmeye başlamıştı. Mis kokulu sabunlarla gıcır gıcır yıkanmıştı. Genç karısı Gülsüm onu bu kaftan içinde görünce kimbilir ne kadar beğenecekti. Peki ya köylüler? Doğrusu onlara bu kılıkla görünmek hiç de hoş değildi. Neye yorarlardı kim bilir? Timur'a dalkavukluk edip de hak etmiş diyenler bile çıkardı. Bir bakıma haksız da sayılmazlardı hani.

«Kim ne derse desin,» diye düşündü, «Ağzını açıp da bir laf eden, alır benden cevabını.»

Birden karısına söz verdiği terlikler geldi aklına. Köyden çıkarken sırmalı terlik getireceğine söz vermemiş miydi? Burdan doğru köye giderse nasıl yerine getirecekti sözünü? A! Şu kapının önünde duranlar da ne? Sırmalı terlik değil mi onlar, konuklara ayrılmış? Belki de Timur'un eski

terlikleri. Kul sıkışmayınca Hızır yetişmez, diye düşündü. Altlarını sırt sırta getirip hemen soktu koynuna. Kaftanının yakasını kavuşturup kapattı önünü. Aynada bir göz attı kendine. Biraz kabarıklık vardı ama, kim farkına varacaktı ki!..

Pencereden baktı kuşkuyla. Kapının önünde oklu yaylı bir nöbetçi dolaşıyordu ağır ağır... Duvar dibindeki sekiye geçti oturdu. Kulakları nöbetçinin altı kabaralı kunduralarının sesinde... Hooop!.. Kendinden geçiverdi...

Neden sonra kapı gıcırtısına uyandığı zaman kapının önünde çekik gözlü gençten bir adam gördü. Elinde pırıl pırıl bir gümüş tepsi... Tepside çörekler, reçeller... Bir bardak da süt...

«Buyrun,» dedi, «Afiyetle yiyin!»

Tepsiyi sehpanın üstüne koyduktan sonra geri geri çekilmişti.

«Başka bir emriniz?»

«Haşa ! Ne haddimize emretmek?»

«Hükümdar Hazretleri soruyorlar, kaftan iyi gelmediyse terzi düzeltsin diyorlar.»

«Hiç merak etmesin. Tıpatıp iyi geldi, evlat!»

«Şöyle bir doğrulun, bakalım!»

«Hiç doğrulmaya gerek yok! Sanki ölçü alınıp da dikilmiş.»

«Biraz kabarıklık yok mu önünde?»

«Var ama evlat, biz ilmiye'liler oramızda kitap taşırız da.»

«Konya'dan mı gelir size? Yoksa Sahaflardan mı aldın onu, Hocam?»

«Onu mu evlat? Sahaflardan değil, kavaflardan!»

«Demek kavaflar da kitap satıyor?»

«Ismarlama olmazsa satarlar evlat.»

«Yanınızda taşıdığınıza göre çok yararlı bir kitap olsa gerek.»

«Yararlı da söz mü! İnsanların gidişatını kolaylaştırır. İnsana sağını solunu öğretir. Zorluk çekmeden hak yolunda yürümesini sağlar.»

«Çok güzel! Bir bakabilir miyim, Hocam.»

«Asla! Gün doğmadan önce abdest aldıktan sonra okuyup üfleyip bir koyduk mu koynumuza, bir daha hiç çıkarmayız. İcap etmeden çıkardık mı biz de çarpılırız, çıkmasına sebep olan da!»

«Aman Hocam! Estağfurullah!»

«Neyse... Şimdi getirdiğin nimetlerden nasiplenelim önce... Madem getirdin, geri çevirmek olmaz.»

Genç adam bir süre Hoca'nın aç kurt gibi atıştırmasına baktı:

«Hükümdar Hazretleri ayrıca soruyorlar,» dedi, «Köye gitmek için ne zaman yola çıkmak istediğinizi öğrenmek isterler.»

Hoca serbest bırakılacağını anlayınca yüreği hop etmişti sevinçten.

«Hemen şimdi!» dedi.

«Yola çıkmak için bir şeye ihtiyacı var mıdır diye de soruyorlar.»

«Hiçbir şeye ihtiyacım yok!»

«Şöyle Merzifon cinsi bir eşek... Ya da Akşehir doğumlu...»

«Oldu olacak bir Buhara doğumlu...»

«Hay hay! Arzedeyim Hükümdar Hazretlerine.»

«Eğer Hükümdara arz edilecekse ben yerlisine de razı olurum.»

«Peki Hoca, dilediğini kendilerine söyleyelim.»

Kahvaltısını iştahla yapıp bitiren Hoca, o çekik gözlü konukçuyu bekliyordu. Adam öğleye doğru göründü kapıda.

«Haydi hazırlan,» dedi, «Gidiyorsun!»

Eskisi kadar saygılı değildi. Dışarıya çıktığı zaman gözlerini yakıcı bir güneş kamaştırdı Hoca'nın. Elini alnına

tutup çevresine bakınarak bineceği eşeği aradı. Bu sırada kapı açıldı, sırmalı urbalar içinde başında altın kakmalı tolgasıyla Timur göründü.

«Hoca,» dedi, «Seni azat ediyorum!»

«Ömrüne bereket Hakanım!»

«Binecek hayvan istemişsin! Buhara doğumlu olsun, demişsin!»

«Bir merkep...»

«Yoook!.. Seni Timur'un otağından eşekle göndermek biz Başbuğlara hakaret olmaz mı?»

«Olmaz sanırım, Hükümdarım!»

«Önce söyle bakalım, eşekle senin aranda ne fark vardır? Ne kadar fark?»

Timur ile arasındaki uzaklığı gözleriyle ölçmeye çalışan Hoca:

«Eh,» dedi, «Beş arşın falan.»

«Eşekten büyük ne vardır hayvanlar içinde?»

«At.»

«Ondan büyük?»

«Deve.»

«Deveden büyük ne vardır bakalım?»

«Deveden büyük fil vardır, Hükümdarım.»

«Peki, filden büyük?»

«Hükümdarlar gelir.»

«Aferin Hoca! Ben de seni hükümdarlar katına yüceltmek için bir file bindirip göndereceğim köyüne.»

«Bana bir eşek bile çoktu. Lütfediyorsunuz.»

«Sen bu lütfa layıksın, Hoca.»

«Büyük hükümdarlar büyük lütuflarda bulunurlar, biz kullarına.»

«Çok mu büyüğüm ben? Senin paranla kaç akçe ederim, Hoca?»

«Beşyüz akçe.»

«Hadi ordan sen de, Hoca! Sırf şu başımdaki altın kakmalı tolga eder beşyüz akçe...»

«Demek aldanmamışım. Ben de tolgaya değer biçmiştim zaten!»

«Ya ben? Ya bana ne kadar değer biçeceksin?»

«Sana değer mi biçilir, Hükümdarım?»

«Peki Hoca! Bu fili sen köyünde yedirip içireceksin. Bütün köylüler bu filin sağlığından sorumludur. Bir kılına hata gelirse yakarım köyünüzü. Gözünü bağlayıp bindirin Hoca'yı hemen!»

«Tanrı fil kadar uzun ömürler versin!»

«Haydi yolun açık olsun. Bir daha yatağanla yanlış düzeltmeye kalkışırsan seni de ben düzeltirim. Alın götürün Hocayı!»

Hocayı önce elinden tutup merdivenle filin üstüne çıkardılar. Filin sırtında bir küçük köşk vardı sanki, güneşten barınmak için olmalı... Bir muhafız da yanına oturmuştu.

Timur ordusundaki yetmiş kadar fili birer ikişer köylere dağıtmış, böylece askerlerini fil bakımından kurtarmıştı. Bu koca filler kolay kolay doymuyor, bütün köylülerin yiyeceklerini eritip tüketiyorlardı. Kilerler, ambarlar boşalıyor, sıra yeni ürünlere geliyordu. Hoca bütün bunları bildiği için, hem gidiyor, hem de köylünün elinden yakasını nasıl kurtaracağını düşünüyordu.

Filin yönetimi için on asker ayırmıştı Timur. Demek köyde de bir o kadar insan onu yedirecek içirecek barındıracaktı. Bir süre sonra gölün serinliğini yüzünde duyar gibi oldu. Fil, köyüne sapan son yamacı tırmanıyordu. Güneşin sıcağı durulmuştu. Bir iki saat de ormandan geçtiler. Demek aralarında yolları iyi bilen bir yerli vardı. Demek her yerde ahlâkını, memleketini satan, güçlülere yaranmak isteyen kötü kişiler bulunabiliyordu. Atının nallarını sürüye sürüye önden giden asker, belki de bu işle görevlendirilmişti. Hiç de yabancı gelmeyen bir ses:

«Köy göründü,» diye bağırdı, «Çözün gözlerinin bağını.»

Tanımıştı bu sesi. Oğlu Ferhat'ın arkadaşı Cemşit'ti bu. Oğlunun özendiği iş de sonunda Timur'a köpeklikten öteye geçemezdi.

«Memleket böyle böyle satılır işte!» dedi.

Hoca Nasrettin'i önce çobanlar görüp tanıdılar filin üstünde.

«Hoca, hoş geldin!» diye bağırdılar. «Tutsak mısın, yoksa Timur ordusuna tabur imamı mı oldun?» diye sordular.

Cemşit kızmıştı onlara. Tolgasını tanınmamak için burnunun üstüne indirerek:

«Yıkılın!» diye bağırdı.

Öğrencisi İmat yol kenarında dikilmiş, yarı korku, yarı şaşkınlıkla bakıyordu Hocasına. Timur'un adamları köy meydanında fili durdurup Hocayı indirdiler. Köylü Nasrettin Hoca'yı bu file yakıştıramadığı için «Bakalım bu işin altından ne çıkacak?» diye bakınıyorlardı. Gözler bir Timur,-un adamlarına çevriliyor, bir filin hortumuna, bir de Hoca' nın çuha kaftanına takılıyordu.

Attan inen karayağız, sarkık bıyıklı asker:

«Konuş!» diye Hoca'ya seslendi. «Anlat fil için Hükümdarımızın buyrultusunu.»

«Ben anlatırım onlara sonra...» diyecek oldu Hoca.

«Hayır,» dedi asker, «Şimdi anlat.»

«Hemşeriler,» dedi Hoca, «Bu fil var ya bu fil... Timur çok sevdiği köylere bunlardan birini veriyor. Bizi de çok severmiş meğer... Konuk olarak kalacak bu fil köyümüzde...»

«Ne kadar kalacak?» diye sordu köyün muhtarı Himmet.

«Kalabildiği kadar kalacak.»

«Ne yer, ne içer bu fil?»

«Çok bir şey değil... Her gün bir ambar elma, armut... Yirmi otuz küfe üzüm incir... Biraz da iştahını açacak salata soğan, taze fasulya, patlıcan, domates... Bereket versin et yemiyor... Böreğe çöreğe tatlıya bayılır, hemşerilerim. Neyse bir iki gün konukluk eder de köy tamtakır kuruyunca ister istemez kalkar gider. Açlıktan ölecek değil ya!..»

Sarkık bıyıklı asker bu konuşmaya kızmıştı:

«Hoca, Hoca!..» dedi, «Timur Hazretleri ne zaman isterse o zaman çeker bu fili! Biz haftada bir gelip filin sağlığı için muhtardan bilgi edineceğiz. Haydi bakalım, bırakın konuşmayı da filin karnını doyurun.»

Timur'un adamları tirkeşlerinden birer ok çektiler. Yer tuttuktan sonra Onbaşı:

«Haydi işbaşına!» dedi.

Köylüler elmaların, armutların dibine düşenlerinden sepet sepet taşımaya başladılar. Bağlara girip küllemeye tutulmuş salkımları koparıp küfe küfe getirdiler. Fili doyuramayınca ezik domatesler, tohuma kaçmış patlıcanlar da toplandı. Ne getirirlerse getirsinler, önüne ne koyarlarsa koysunlar hiç geri çevirmiyordu mübarek hayvan. Küçük küçük gözleriyle bakıyor, onlara teşekkür edercesine için için gülüyordu.

Köylüler taşımaktan yorulunca:

«Siz hiç zahmet etmeyin,» dedi Onbaşı, «Kendisi arar bulur yiyeceğini. Çözün ipini de başına dolayıverin. Verdiklerinizin tadını aldı bir kere. Kovalasanız gitmez!»

Fil köy içinde başıboş dolşamaya başlayınca, Onbaşı, askerlerini toplayıp girdi yola.

«Hadi hoşça kalın! Fil için Subaşı'yı görmeye gidiyorum. Ne işiniz varsa onunla görün.»

Tuttular Akşehir'in yolunu.

Muhtar Himmet Ağa bu fil angaryasına çok içerlemişti.

«Hoca, Hoca!» diye gürledi. «Hep senin başının altından çıkıyor bunlar!».

Hoca sinsi sinsi gülüyordu:

«Bir eşeğime bakamadınız. Huysuz ettiniz, gül gibi eşeğimi. Sizin yüzünüzden okusun adam olsun diye mekteplere, medreselere yolladım. Aç kalınca bir avuç arpayı çok gördünüz, çekin cezasını şimdi!»

«Bırak şakayı, Hoca. Üç gün içinde bu fil bir tek yeşil yaprak bırakmaz bağda. Üzümlere bir dadandı mı önüne durabilirsen dur.»

Sivri akıllının biri:

«Duvar öreriz çevresine, açlıktan öldürürüz... Ya bizim verdiklerimizle yetinir, ya geberir gider,» dedi.

«Ben öyle kabadayı göremiyorum bu köyde. Timur'un bir gözü üstümüzde. Filine hor baktığımızı anladı mı, taş üstünde taş, gövde üstünde baş bırakmaz.»

Hoca önce genç karısını görecek, gece nerde kaldığını anlatacaktı. Ismarladığı terliği getirmemişti ama, bunun bir nedeni vardı. Sırtındaki kaftanla, üstüne binerek köye getirdiği fil her şeyi açıklayabilirdi.

Gelgelelim Himmet Ağa yakasını bırakmıyordu. Köylü de artık Hoca'ya güleryüz göstermiyor, bu fili başlarına tebelleş ettiği için kızıyordu. Himmet Ağa, Hoca'yı kızdırmamak için aşağıdan alarak:

«Hocam,» dedi, «Ne varsa sende var. Köyü bu filin şerrinden ancak sen kurtarabilirsin.»

«Diyelim ki köyü kurtardım. Ya kendimi bir daha bu adamın elinden nasıl kurtarırım?»

«Seni de Allah kurtarsın Hoca. Sen bizim gibi misin, Allah'ın hizmetindesin sen!»

«Hizmette çok kusurumuz oluyor, Himmet Ağa. Hele son yıllarda biraz da yaşlandık. Kaza namazı kılmaktan bir hal olduk!»

«Sen Allahın bile gönlünü almasını bilirsin, bu tatlı dil sendeyken...»

«Yooo! Öyle deme, Himmet Ağa, biçimine getirirsem

lafımı ondan bile esirgemem ben. Balın bile acısı çıkar bizim Akşehir ormanlarında. Zakkumu yetiştirenin üzerine konan arıdan ne çeşnide bal alacağını da bilmesi gerekir!»

«Hoca, uzun etme de kurtar bizi şu filin muzurluğundan.»

«Hele düşün arkama da önce Subaşı'nı görelim bir!»

«Sen tek başına da çıkarsın bu işin içinden.»

«Öyle yağma yok! Yarın sabah toplanın köy odasında... Bana da bir eşek bulun: Karakaçan'ı aratmasın. Hep birlikte çıkarız yola!.. Herkes yanına yedek birer çakşır almayı da unutmasın!»

«Çakşıra ne gerek Hoca?»

«Herif ok atmaya meraklı. Olur ki gene yayını kullanacağı tutar Moğolun.»

«Peki, peki! Sabah namazı çıkalım yola... Seni bağ evinden mi alalım, köy evinden mi?»

«Hele sorduğun şeye bak Himmet Ağa! Ne olur ne olmaz. Bir daha Gülsüm'ü dünya gözüyle göremem belki. Bilirsin sen, beni hangi evden alacağını! Dünya evinden alacaksın Himmet Ağa, dünya evinden.»

ALTI

Gülsüm bütün gece camın önünde Hoca'sını beklemişti. Eşeğinin boynundaki çıngırağın sesini duyabilmek için pencereyi hafifçe kaldırmıştı. Köy çocukları hava kararınca evlerine çekilmiş, ortalığı koyu bir suskunluk kaplamıştı.

Sığırtmaç, Bağcılar Köyü'nün sürüsünü tam saatinde getirmiş sığırlar birer ikişer evlerine dağılmışlardı. Çıngırak sesleri de duyulmaz olmuştu. Köyün girişindeki mescitin önündeki on arşınlık kaldırım Akşehir'den gelen bineklerin nal seslerini eksiksiz haber verebilirdi artık. Gülsüm saatlerdir bekliyordu kulağı kirişte. Her ayak sesinin yaklaşmasını yüreği çarparak bekliyordu. Hiçbiri Hocasından bir nişan vermiyordu bu seslerin. Başını uzatıp Akşehir'den gelenlere de soramazdı. Çiçeği burnunda, yılını doldurmamış bir gelindi. Öyle her gelene geçene:

«Kocamı gördün mü?» diye nasıl sorardı! Ya arka yol-

lardan dolanıp Raziye Abla'nın bağ evine indiyseee? İnemez miydi? Nikâhlı karısıydı. Ama son onun evinden çıkıp gitmişti kente, sıra kendisindeydi. Onun evine, daha çok eşek için gidiyordu. Ahır oradaydı. Bu viran köy evinde ahır değil, sağlamca bir musandıra bile yoktu. Kente gidecek mi, Karakaçan'ın hatırına bağ evine çekilirdi, geceyi orada geçirir, sabahtan eşeğini hazırlatır girerdi yola.

Ah bu Karakaçan... Kara kedi gibi Hocasıyla arasına girerdi. Ne de çok işi vardı Karakaçan'ın... Tımarı, bakımı, boğazı, ahır temizliği... Hani şu musibet eşeği, haramiler köyü bassa da alıp götürse düğün bayram ederdi Gülsüm. Kaç kez söylemişti şu pis eşeği sat da daha uygununu al, diye... Maksadı daha iyisinin alınması değil, onun elden çıkmasıydı. O satıldı mı bir daha yenisi yerine gelmezdi. Biliyordu Hoca'nın huyunu... Aba alır, çuha alır, incik alır, boncuk alır, çarçur ederdi paraları. Uçan kuşa borcu vardı. Bir gün evin saçağına bir sakat sığırcık konmuştu da sormuştu Hoca, «Sana nerden borcum var?» diye...

Hiç bu kadar da geç kalmamıştı Hoca. Kıskançlık ateşi cayır cayır yakıyordu içini. Hoca mutlaka o şaşı karının evine gitmiş olacaktı. Entarisinin cebindeki mavi boncuğu aldı eline. Kendisini sevmiyordu da bu katır boncuğunu ne halt etmeye vermişti bu Hoca? Geçen gün ikisi bir aradayken, «Mavi boncuk kimdeyse gönlüm onda,» dememiş miydi?..

Tam gözleri kapanacaktı ki birden sırmalı terlikleri geldi aklına. Hocasına bu kez yüzünü kızartmış, sırmalı terlik ısmarlamıştı. Bugüne kadar ne söylediyse, unutmamış, parası pulu olmasa da ne yapmış etmiş, borç harç, alıp getirmişti. Köy yerinde kimsenin sırmalı terliği yoktu. Eline alıp bütün evlere konukluğa çıkacaktı sıradan. Merdivenin alt başında kunduralarını çıkaracak, sırmalı terliklerini giyecekti. Hele o şaşı Hatun, nasıl çatlayacaktı kıskançlıktan. Eline alacak, inadına oturmaya gidecekti ona da.

Bir ara içi geçiverdi. Uyandığı zaman sabah çoktan ol-

muş, köyün sığırları otlağın yolunu çoktan tutmuştu. Hâlâ görünürlerde yoktu Hoca.

«Böyle Hoca da, böyle koca da yerin dibine batsın!» dedi. Keşke genç bir koca bulsaydı da kadrini kıymetini bildirseydi.

Sözde genç kocalar kadir kıymet bilmezmiş... Biraz da doğruydu. Her şeyin değerini Hoca biliyordu doğrusu. Okumuş, yazmış, Hanya'yı Konya'yı da anlamıştı üstelik. Dünyanın kaç bucak olduğunu da bilirdi.

«Gülsüm bacı, Gülcüm bacı!.. Hoca geldi, Hoca!.. Hem de filin üstünde!.. Çık dışarı da bak!..»

Köyün kızları kapıdan sesleniyorlardı.

«Merdivenle indirdiler filin sırtından. Fil gördün mü sen hiç? Koca, alamet bir şey!..»

Fil görmemişti hiç Gülsüm. Çıksa mıydı görmek için?

«Ben gördüm,» dedi, «Akşehir'de... Gelin olmadan önce... Manda kadar, kocaman!..»

«Ne mandası!.. Dokuz manda büyüklüğünde... Topal Sultan var ya Timur mu diyorlar, Demir mi, ne! Onun fillerindenmiş. Askerin önüne geçirirmiş cenge giderken!..»

«Ok mu işler bu kaya gibi hayvana?»

Köylü kızlar fil üstüne lafı kaynatmaya başlamışlardı:

«Ya ok gözüne girerse?»

«Hele düşündüğü şeye bak. Düşmanı görünce kıçını çevirirler düşmana. Beri yanından atarlar okları.»

Fili görmeye gitmeyecekti Gülsüm. Hoca köye kadar gelmişti ya, elbet kapıya kadar da gelirdi.

«Gülsüm Bacı, Hoca'nın sırtında ne var biliyor musun?»

«Ne olacak, iki yerinden yamalı latası...»

«Gülsüm Bacı, Hoca'nın üstünde Akşehir Beyi'nin giydiği giyitten var. Ne derler onun adına biliyor musun?»

«Kaftan mı?»

«Kaftan ya!..»

«Sırması da var mı, işlemeli mi?»

«İşlemeli, sırmayla...»

«Hele dur sen, kendine işlemeli kaftan alır pazardan da... Benim terlikleri... Kız Emine...»

«Ne var, Gülsüm Bacı?»

«Elinde heybesi, torbası, çıkını mıkını yok muydu Hoca'nın?»

«Hiçbir şey yoktu.»

«Filin gerisinde bizim Karakaçan da mı yoktu?»

«Topal Timur'un askerlerinden başkası yoktu filin gerisinde.»

«Demek elinde de, belinde de yoktu?»

«Yoktu!»

Başka bir kız lafa karıştı:

«Kız belindekini nerden gördün? Ya beline soktuysa?»

«Öyle ya,» dedi Gülsüm, «Hoca beline divit sokmadan şurdan şuraya gitmez.»

«Belini sen bilirsin Hoca'nın, gelin abla!»

Kızlar bağrıştılar:

«Aha, Hoca Emmi geliyor!..»

Gerçekten de geliyordu Hoca, sırmalı kaftanın eteklerini savura savura. Cıvıl cıvıl kızların arasında karısını görünce dayanamadı:

«Bu peygamber tavuklarının ne işi var bizim fakirhanenin önünde? Yumurtlamaya geldinizse folluk kapının arkasında?»

«Hele sus, Hoca!» dedi karısı. «Böyle allı pullu, başın gökte nerelerden geliyorsun? Öldün mü, kaldın mı, hiç haber salmak da mı yok?»

«Öldüm kaldım, cenneti de gördüm, cehennemi de...»

«Gözün aydın, Gülsüm Bacı,» diyen kızlar dağıldılar. Hoca, karısıyla başbaşa kalmıştı:

«Söyle,» dedi kadın, «Çok merak ettim, nerelerdeydin?»

Birden Gülsüm'ün aklına terlikleri geldi:

«Hani terliklerim? Unuttun mu yoksa?»

«Unutur muyum hiç?»

Dışardan bir yokladı. Önü çözülmüştü ama terlikler koynundaydı. Göğsünü gere gere çıkardı.

«Buyur sultanım! Tam sultanlara yakışır terlikler.»

Pırıl pırıldı terlikler. Gözleri kamaşmıştı Gülsüm'ün. Terliğin böylesini ilk kez görüyordu. Ama Hoca bunun kadın terliği olmadığını biliyordu. Kendisi için koymuşlardı kapının arkasına.

«Peki ama,» dedi karısı, «Bunun teki nerde?»

«Teki mi?»

Sırt sırta kapatıp koynuna böylece koymamış mıydı? File binerken düşmüştü demek. Düştüğü bir şey değil, ya ele geçtiyse!..

«Nerde bu terliğin sol teki, Hoca?»

«Sol teki mi dedin?»

«Sol teki...»

«İlahi karı. Hiç terlik denemesi yapmadın mı? Hep sağı tekini giymezler mi?»

«Sen bu terliği bana denemem için mi getirdin?»

«Ya ne için getirecektim?»

Terliği giyince kadının ayağı içinde kayboluverdi.

«Çok büyük!» diye inledi üzüntüyle.

«İyi ki çiftini getirmemişim. Herif değiştirmez, üzerimde kalırdı.»

«Sakın erkek terliği olmasın bu? Topukları çok alçak!»

«Hele düşündüğün şeye bak sultanım. Bu boy sendeyken terlik topuksuz olsa ne hükmü olur? Maşallah selvi gibi boyun var. Adamın altında öleceği geliyor.»

Kapı acı acı çalınıyordu:

«Hocaefendi! Hocaefendi! Yol'da terlik bulduk, sakın senin olmasın?»

«Ne terliği bu?» diye sordu pencereden ters ters.

«Sırmalı terlik, Hoca!»

«Yahu neye zahmet etmiş bu adam? Sağ teki yeterdi. Çırağı düşürmüştür, getirirken.»

«Hoca, öyle terlikçi işi değil bunlar. Buhara yapısı!»

«Vay canına!»

Hoca kapıya inip terliğin sol tekini de aldı. Karısı elinden kaptığı gibi geçiriverdi onu ayağına.

«Tamam,» dedi, «Bu tıpatıp geldi.»

Hoca şaşkına dönmüştü:

«Anladım,» dedi, «Buhara'da bu Topal Timur'un korkusundan erkek terliklerini hep onun ayağına göre yapıyorlar!»

«Neler söylüyorsun sen, Hoca!» dedi, karısı. «Bu sol tek tam benim ayağıma göre.»

«İyi ya!»

«Akşehir'e gidince bunun sağ tekini getirirsin bana!»

«Hatun, sen kazanı ocağa koy da ben bir yıkanayım. Bu Moğollar çok görgüsüz. Kapılarına konuk gidince çakşırına kadar veriyorlar da, yıkanmak için bir kova suları yok!»

«Ne olacak onların Müslümanlığından.»

«Sen şu suyu ısıt da bir yıkanayım, şu çakşırı çıkarıp.»

Gülüyordu karısı:

«Bu akıl sendeyken eski donunu verip çok çakşırlar getirirsin daha!»

«Bu yürek bendeyken...»

Hoca çorabını da çıkarıp attıktan sonra:

«Getir şu terliğin sağ tekini de ben giyeyim,» dedi, «Timur'un saltanatının biraz da ben çıkarayım tadını.»

Terliğin sağ tekini geçirdi ayağına. Çıplak ayağının burnuna basa basa aksaya topallaya ayak yoluna gidiyordu ki odanın tam eşiğinden atlarken dengesini tutturamayıp duvara çarptı:

«Karı, karı,» dedi, «Giy şu terliğin solunu da sarıl boy-

numa. İki terlik bir araya gelsin ki Topal Timur gibi rahatça adım atabilelim!»

Karısı Hoca'nın tuhaflıklarına alışık olduğu için hiçbir isteğini yadırgamazdı. Terliğin sol tekini giyip sağ koluyla onu belinden sarmıştı. Hoca'nın maksadı da buydu zaten. Sol koluyla karısının beline sarılırken:

«Sarıl,» dedi, «Sıkı sarıl! Osmanlı padişahı bile gelse deviremesin bizi!»

YEDİ

Bağcılar köyü erkenden uyanmıştı. Timur'un adamlarının köyden çıkarken ipini koyverdikleri fil, kimseyi uyutmamıştı. Yorgunlukla uyuyakalan tek kişi Nasrettin Hoca'ydı. Fil kasıp kavurmuştu ortalığı. Ne elma bırakmıştı dalında, ne armut... Hoşuna giden kokulu üzümleri arayıp buluyor, kütüklerini bi!e dümdüz ediyordu.

Hoca'nın kolay kolay uyanamayacağını düşünen köylüler erkenden çömezi İmat'ı yolladılar kapısına. Sokağı dönüp de Hoca'nın evine sapan İmat üç kişiyi, bir kapının kilidini törpülerken görmüştü. Selam verip sokulmak isteyince işlerini bırakıp ud çalmaya başladılar. Adamlardan biri udu kucağına yerleştirmiş, bir eliyle mızrapı vurduğu halde hiç ses duyulmuyordu. Akıl erdiremedi İmat bu işe. Bir de Hoca'nın evinin önüne geldi ki kapı ardına kadar açık... Demek erkenden kalkmıştı Hoca.

«Muhterem Hocam!» diye seslendi, merdivenin alt başından. Seslendi ama sesini yukardakilere duyuramadı. Şaşkınlığı büsbütün arttı. Bu fil her şeyi altüst etmişti. Timur memlekete girdi gireli her şeyin çivisi çıkmış, gelenekler altüst olmuştu. Bir daha seslendi Hocasına.

«Buyur evlat!»

«Köylü seni bekliyor, Hocam!»

«Zorları neymiş alacakaranlıkta?»

«Kalksın sabah namazını kılsın diyorlar..»

«Allahla kulun arasına girmeyi kim öğretmiş onlara? Fille Timur'un arasına beni sokarlar, Allah'la benim arama kendileri girerler. Sıkıysa Timur'la filin arasına girsinler bakalım, tabansız herifler!..»

«Hocam?»

«Söyle evlat!»

«Evin kapısı açıktı, benden önce bir gelen mi oldu?»

«Deme?»

«Sokağın başında üç kişi de bir kapının kilidini törpülüyorlardı.»

«Eee?»

«Beni görünce başladılar oturup ud çalmaya. Ama udun sesi hiç duyulmuyordu.»

«Onun sesi birazdan duyulur!»

Karısı içerden sesleniyordu:

«Hoca, Hoca!.. Bu eve hırsız girmiş!»

«Bak evlat, demedim mi sana, sesi birazdan duyulur diye!.. Duyulmaya başladı bile. Söyle avrat, benim kaftan yok ortalarda değil mi?»

«Dur bakayım.»

Bir süre arandıktan sonra içerden bağırdı kadın:

«Yok, Hoca, yok!»

«Terlikler?»

«Terlikler mi dedin? Bakayım... Onlar da yok.»

«Yandı hırsızlar şimdi. Eğer Timur onları sağ bırakırsa bana da Hoca Nasrettin demesinler!»

«Ah ne terlikti! Gitti benim sırmalı terliklerim!»

«Eğer kuş kadar aklın varsa sakın terliklerin lafını etme, olur mu?»

«Neden etmeyeyim, komşulara bile gösteremediydim!»

«Şükret görmediklerine! Sen benim latayı çıkar sandıktan hele! Cübbe de gitti kaftan da... Kaldık bizim çulaki lataya.»

«Hocam, seni köylü bekliyor alanda,» dedi İmat.

«Orada bekleyeceklerine bütün gece kapımın önünde bekleselerdi ya. Sultanım, sen bize bir tarhana çorbası yap da içelim. Bizim gibilere bir günlük beylik bile fazla. Hint mihraceleri gibi sırmalı kaftan giyip filin sırtında gezmenin tadını komazlar adamın yanına. Fitil fitil burnundan getirirler işte böyle.»

«Sende de fitil fitil gelecek burun var ya Allah için. Terlkiler gitti diye benim içim kan ağlıyor, sen neredeyse keyfinden oynayacaksın!»

«Yalnız oynamak mı, sultanım. Beni Timur'un kaftanından kurtaran o hırsızın alnından öpeceğim bulursam. Koydun mu tarhanayı ocağa?»

«Ne tarhanası? Tarhana mı var evde?»

«Pirinç çorbası yap.»

«Pirinç de yok.»

«Bulgur?»

«Var biraz.»

«Koy ocağa.»

«Yağ yok ki.»

«İyi ki gece uyanmamışız, karı! Yerin dibine girerdik utancımızdan. Adamlar soyulacak evdir diye girmişler içeri. Hadi evlat, durulmaz bu evde. Gülsüm de olmasa kör olayım uğranmaz bu eve. Yürü gidelim.»

Tam merdivenleri inmişlerdi ki köylülerin atlı eşekli kapının önünde biriktiklerini gördüler.

«Sultanım, sağ kalır dönersem seni bağ evinde bulurum akşama. Eğer filden artarsa, bol bol üzüm yersin hiç olmazsa.»

Hoca için eğerlenen eşek kapının önündeydi. Oğlu Ferhat da vardı kalabalığın içinde:

«Sen de mi geliyorsun evlat?»

«Haber vermeye geldim sana. Fil bağın altından girip üstünden çıkmış gece!»

«Neden kovalamadın?»

«Hortumundan zor kurtardım canımı. Beni tuttuğu gibi evin damına fırlattı.»

Hoca eşeğe binmiş, kafilenin önüne geçmişti. Köyün dışına çıktıkları zaman topluluğun yarıya indiğini gördü. Onları lafa tutmaz, havayı yumuşatmazsa Akşehir'e varana kadar kimse kalmayacaktı arkasında. Subaşı'nın zılgıtından yılmıştı halk. Timur'un hoş karşılamayacağı da ortadaydı. Fil onun ordusunun filiydi. Mutlak doyurulacaktı köyde. Muhtar Himmet Ağa:

«Hocam,» dedi, «Bu Timur denilen Tanrı Gazabı Buhara'dan Semerkant'tan ne halt etmeye geldi buralara? Kuruttu memleketi!»

«Madem memleketi kurutuyor, Akşehir Gölünü de kurutur bir gün!»

«Gölü kurutup da ne yapacak dersin, Hoca?»

«Ne yapacağı var mı, otlak yapıp davar besleyecek. Herif çobanlıktan yetişme.»

«Peki bu kadar davarı nerede sulayacak gölü kurutunca?»

«Sus,» dedi Hoca, «Kulağına gider de davar yetiştirmekten vazgeçer. Bir de fil yetiştirmeye kalkarsa ne yaparız?»

Lafın yakası açılmıştı. Hoca'nın keyfi yerindeydi bu-

gün. Böyle sıkıntılı günlerde Hoca ne sorulursa karşılığını verir, asılan suratları güldürür, çatılan kaşları gevşetir, kararan gönülleri neşelendirirdi.

«Hocam,» dedi Demirci Recep, «Gene sıcak bastırdı. Nedir çektiğimiz!.. Yazın sıcaktan, kışın soğuktan!.. Allah'tan reva mı bu?»

«Sus! Bahara da bir diyeceğin yok ya? Ondan yakınan gördün mü hiç?»

«Gördüm,» dedi Demirci Recep, «Kaynanam! Diyor ki, bahar gelince kurtlar kuşlar dirilir de, kocam neden dirilmez, diyor.»

«Buna yakınma demezler evlat. Kocayı davet derler. Siz de evlendirirsiniz, olur biter!»

«Hoca,» dedi Kel Arif, «Âşık oldun mu sen hiç?»

«Bir kere oluyordum gençliğimde. Tam olurken üzerimize geldiler.»

«Bugünlerde olmuyor musun hiç?»

«Olurdum olmasına da kaftan gitti, umut yok artık!»

«Nasıl gider, Hocam?»

«Çaldılar bu gece, evlat.»

«Kapını kilitlememişsindir, Hoca.»

«Kilitlediydim, açmışlar.»

«İnsan böyle değerli bir kaftanı ortada mı bırakır?»

«Ortada değildi, dolaba asmıştım.»

«Hoca, hiç eve hırsız girer de, girdiğini ev sahibi duymaz mı?»

«Nerden duyayım, yorgundum.»

«Horul horul uyursan tabii alır götürür hırsız da!»

Hoca kızmıştı çevresindekilere:

«Hadi kapıyı iyi kilitlemedim, kaftanı ortada bıraktım, horul horul uyudum da gireni çıkanı kollamadım. Be insafsızlar, hırsızın hiç mi suçu yok?»

Hâlâ dalına basıyorlardı Hoca'nın:

«Böyle kaftanı olan insan kaftanına sarılır da yatar,» diyorlardı.

«Söylersiniz... Söylersiniz elbet... Gülsüm gibi bir yengeniz olduğunu bilirsiniz de gene söylersiniz... Gidi köftehorlar...»

Yengesini çok yakından bilen Mesçit kayyumu:

«Çok talihli kişisin, Hocam!» dedi.

«Öyleyimdir, evlat.»

«Ne burcundansın, Hoca?» dedi gençlerden biri.

«Teke!»

«Böyle bir burç var mıydı, Hocam?»

«Ben doğduğumda oğlak burcu vardı. Oğlak benimle birlikte büyüye büyüye teke oldu!»

«Daha da büyürse?»

«Aman büyümesin. Hoşnudum talihimden. Bizim gibilere çoğu zarardır, evlat.»

«Kaç yaşındasın, Hocam?» diye sordu yaştaşlarından biri:

«Tam kırk yaşındayım, Ali Ağa!»

«Hoca geçen yıl sordum, gene kırk dediydin!»

«Beni ne sandın sen? Kırk yıl sonra sor, gene kırkındayım! Sözümden dönecek adam mıyım ben!»

«Bırak kırk yıl sonrasını da, bugün ayın kaçı, onu söyle!»

«Görüyorsun ya, haftayla, ayla işim yok benim! Ay alıp satmıyorum bugünlerde!»

Tefeci Raif kendi mizacına göre bir soru sıkıştırıvermişti araya:

«Seni parayı çok seviyor derler, Hoca! Doğru mu?»

«Doğrudur, Raif Efendi. Bir akçeye üç düğüm atarım, senin gibilere muhtaç olmamak için!»

Tam bu sırada bir leylek başlarının üstünden geçip yol kıyısındaki eski bir evin bacasına kondu.

«Şükredin Tanrı'ya,» dedi Hoca, «Ya deveyi kanatlı yapsaydı ne yapardınız?»

«Yaaa!..» dediler. «Tanrı bizi düşünür.»

Hoca bir süre sustu. Kendini tutmak istedi, tutamadı:

«Ne adamlarsınız siz,» dedi, «Tanrı deveye kanat verseydi Sina Çölü'nü kaç saatte geçeceğinizi düşünmezsiniz de damınızın çökmediğine şükredersiniz!»

«Ama aklımıza sen getirmedin mi bu deveyi?»

«Ben getirdim ama,» dedi Hoca, «Leyleğin hiç mi suçu yok? Leylek başımızın üstünden uçmasa, deve de aklımıza gelmezdi.»

«Haklısın, baba,» dedi Ferhat.

Oğlunun kendine hak verdiğini görünce:

«O kadar da değil tembel herif, iki saatte Sina Çölü'nü geçersen akşamı nasıl edeceksin! Tanrı bilir işini!»

Bir süre daha yürüdüler. Güneş oldukça yükselmişti. Bindiği eşeğin dizginlerinin gümüşü pırıl pırıl yanıyordu. Eğilip baktı eşeğin alnına. Tamam! Karakaçan'ın dizginiydi bu! Bir gün alnındaki ayna kopmuştu da kendi eliyle dikmişti. İşte eliyle attığı düğüm!

«Yahu,» dedi, «Bu eşeğin başı benim Karakaçan'ın başı ama, gövdesi nasıl olmuş da değişmiş! Bak Himmet Ağa!»

«Buyur Hoca!»

«Bu eşek kimin, Himmet Ağa?»

«Benim!»

«Doğru söyle, bu eşeğin başı kimin?»

Himmet Ağa gülüyordu...

«Yooo,» dedi Hoca, «Gülmeyle çıkamazsın işin içinden. Bana hiç yabancı gelmiyor bu baş. Hele iyi bak şu dizginlere...»

«Dizginlere mi, dedin Hoca? Haklısın onları Dekbaz Ali'den satın aldım ben, Sivrihisar pazarında!»

«Bu dizgin benim ama içindeki kafa kimin, dersin. Len Karakaçan, senin başın mı yoksa?»

«Bak, Hoca,» dedi Himmet Ağa, «Senin bindiğin eşeğin anası altımda işte! Senin bindiğin, bunun sıpası! Bütün köylü bilir.»

«Sana mı inanayım, yulara mı, dizgine mi?»

«Bana inan, Hoca!»

«Ama siz bana inanmadınız, eşek yok deyince! Ya bu anıran ne diye yüzüme karşı söylediniz bana inanmadığınızı. Sizi düzenbazlar sizi. Karakaçan'ın kafasını kendi eşeğinize ekler, bir de beni şaşırtmaya kalkarsınız!»

«Aldırma Hoca,» dediler, «Şu gökleri direksiz durduran Tanrı, sana bir gün at da verir, eşek de!»

Hoca o güne kadar bir at sahibi olmayı hiç düşünmemişti. Timur'un adamları onu kız gibi bir ata bindirip yel gibi götürmüşlerdi. Aman ne rahattı atta gitmesi. İçini çekti Hoca:

«O Tanrı gökleri direksiz durdurmaya çalışacağına, bana bir at verseydi ya!»

«Verir bir gün!» dediler. «Neye vermesin!.. İşte sen yoksa!»

Bir süre at düşü görmeye başladı Hoca. Eşeğin üstünde dalgın dalgın giderken kendini arap atlarının üstünde yarışır görüyordu.

Onu gözleri açık gördüğü at düşünden gene at kişnemeleri uyandırdı. Yolcular çil yavrusu gibi dağılmışlardı birden:

«Haramiler geliyor!..»

Nal sesleri, havada şaklayan kamçılar, kırbaçlar... Keçe külahlı baş harami bağırdı:

«İnin eşeklerden, dizilin. Sen de kavuklu. Kimsin sen?»

«Senin gibi bir âdem.»

«Benim gibi bir âdem kırk yılda bir gelir.»

«Bağışla, haramibaşı. Benim gibisi hiç gelmez, sözümü geri aldım.»

«Çok konuşma! Neyin varsa sökül! Kaç gümüş sikken var?»

«Timur geleli Alaattin'in adını üzerimde taşımıyorum.»

«Bir ayağını da ben kıracağım Timur'un, bu gidişle! Köpeksiz köyü buldu da...»

«Yok estağfurullah Ağam! Köyümüz ne zaman köpeksiz kaldı ki?»

Haramilerin başı Hocayla çene yarıştırırken, adamları birer birer yolcuların üstlerini, başlarını arıyorlardı. Sıra Hocaya gelmişti.

«Kaldır ellerini!»

Harami belinden divitini çekip Reise gösterdi:

«Böyle bir şey var belinde?»

«Yaramaz işimize,» dedi, «Ver geriye.»

«Bizim de işimize yaramaz ya,» dedi Hoca, «Baba yadigârıdır diye taşıyoruz.»

Heybelerden, torbalardan çıkanları Reisin atının ayaklarının dibine yığmışlardı. Haramilerin başı, bu döküntülere hiç sevinir görünmüyordu.

«Bizden önce kim soydu sizi?» dedi. «Bu ne hal?»

«Kim mi soydu! İlk önce Selçuklu sultanları, Karaman beyleri, onlardan sonra da Timur'un adamları. Şimdi de Timur'un fili talan ediyor, bağımızı, bostanımızı!»

«Bizim gibi dağa çıkmak da mı aklınıza gelmiyor. Alın bu miskinlerin eşeklerini altlarından!»

İçlerinden ayrılan üç beş adam eşekleri alıp götürdü karşı tepenin ardına doğru... Yaşlılarla gençleri de ayırdılar iki postaya. Yedi sekiz atlı, koştururcasına sürdü götürdü bu yayaları, Akşehir'e doğru. En geriye Himmet Ağa'yla Nasrettin Hoca kalmıştı. Önden giden iki atlı hiç arkaya bakmadan ilerde gidenlere yetişmeye çalışıyordu. Yaşlı bir kısrak üzerindeki harami, zaman zaman dönüp geride kalan tayın yetişmesini bekliyordu. Tay ise halsizlikten ikide bir duruyor, soluk aldıktan sonra ilerleyen anası-

na yetişmek için zorlanıyordu. Bir ara ayakları birbirine dolanıp olduğu yere çöküverdi. Harami kime kızdığı belirsiz bir öfkeyle Hoca'ya çıkıştı:

«Ne duruyorsun,» dedi, «Alsana şu tayı kucağına!»

Himmet Ağa, Hoca'dan önce davranmak isteyince:

«Dur Himmet Ağa,» dedi Hoca, «Tanrı'dan at isteyen benim! Beni taşısın diye istemiştim atı, o benim taşımam için yolladı! Eşeğin okuyup adam olacağına inanan aptala müstahaktır. Bırak da taşıyayım!»

SEKİZ

Atlılar soyulan köylüleri bir süre Akşehir yönüne sürüp götürdüler, yayan yapıldak. Neden sonra önlerine katıp bir sırta doğru kovaladılar. Bir tepenin üstünde dikilip yaylarını ellerine aldılar. Duranların üzerine ok yağdırmaya başladılar. Öğle sıcağı bastırınca da hiçbir iz bırakmadan ortadan siliniverdiler.

Hoca'nın anasından emdiği süt burnundan gelmişti tayı kucağında taşırken. Muhtar Himmet Ağa:

«Hocam,» dedi, «bırakalım da Timur'u, köyün yolunu tutalım. Bugünlük bu kadar eziyet yeter bu köylüye.»

Hoca nasıl olsa onların yıldıklarını bildiği için direniyordu:

«Bu kadar yolu boşuna mı teptik?» dedi. «Kestirmeden Akşehir'e inelim! Söyleriz Subaşı'ya. Maruzatımız var, deriz, çıkarır bizi Timur'un huzuruna.»

Demirci Recep:

«Ayaklarımıza kara sular indi, Hoca!» dedi. «Eşeksiz şurdan şuraya gidemem ben!»

«Siz bilirsiniz,» dedi Hoca, «ama benim yola çıkmışken döneceklerden olmadığımı anladınız.»

«Sovan gibi soydular bizi haramiler. Timur'un huzuruna çıkacak kılık mı kaldı!» dedi Himmet Ağa. Zaten başından beri Timur'un karşısına çıkma yanlısı değildi. Uyutuyordu köylüyü.

Hoca'nın aklına kaftanı gelmişti birden. Timur, «Kaftan nerde?» diye sorarsa, ne cevap verecekti? Haramiler soydu beni, zorla aldılar sırtımdan mı, diyecekti?

Daha da ileri gidiyor, Timur'u kızdırmak için karşılıklı konuşmalar düzenliyordu. Konuşmasını öylesine düzenliyordu ki, sonunda haramilerin başı Timur'a şöyle söylemiş oluyordu:

«Timur'dan aldın bu kaftanı öyle mi? Söyle de, elime geçmesin o Topal! Öbür bacağını da ben kırmazsam, bana da Haramilerin başı demesinler! Çıkar şu kaftanı sırtından da atımı tımar eden seyise giydireyim!»

Kendi kendine sinsi sinsi de gülüyordu Hoca.

«Neden gülüyorsun?» diye sordu Demirci Recep.

«Neden gülmeyeyim. Timur'un verdiği kaftan haramilerin seyisine dar geldi de koltuğunun altı patladı.»

«Hangi kaftan, Hoca?»

«Bana armağan ettiği kaftan?»

«Gece kimin çaldığını gördün mü ki?»

«Gece yorgunluktan kaftanın düşünü bile göremedim!»

«İlahi Hoca. Gece göreceğin düşü gündüz mü görüyorsun?»

«Gece herkes görür düşü, iş gündüzleri, öğle sıcağında görebilmekte.»

Hoca çok rahattı. Kaftanı çalanı bulmuş Timur'a da hesabını vermişti işte!

«Tanıksınız değil mi?» diye sordu geriden gelenlere. «Haramilerin başı beni bağırta bağırta soydu, kaftanı da çıkarttı sırtımdan, seyisine giydirdi!»

«Öyle bir şey olmadı ki...» dediler.

«Yooo!» diye kaşlarını çattı Hoca. «Ben sizin gibi tabansızlarla şurdan şuraya gidemem! Haramilerden korkup beni yalancı çıkarıyorsunuz, Timur'un yanında. Kim bilir Timur'dan korkup daha ne haltlar işleyeceksiniz! Sizi gidi tabansızlar siziii!..»

Muhtar geriden gelenlere eliyle işaret ediyor, Hoca açlıktan zıvıttı demeye getiriyordu. Gerçekten de Hoca açlıktan düş görüyordu. Sabahleyin çorba bile içemeden yola çıkmıştı:

«Ey ahali!» diye bağırdı gözlerini ovuşturarak. «Şu karşıdan gelen atlılar da mı düş?»

Başlarını kaldırıp baktılar, Timur'un adamları, gümüş takım'ı atlara binmiş güneş ışınları altında pırıl pırıl, kopmuşlardı karşıdan. Gözlerinin çapağını silip bakan Hoca:

«Başlarında da Timur'un taaa kendisi!» dedi.

Timur'u gören köylüler korkudan dağılıvermişlerdi. Tek başına kala kalmıştı ortada Hoca.

«Gidi köftehorlar sizi,» dedi, «ben biliyordum böyle yapacağınızı.»

Atlılar yaklaşıyorlardı Hoca'ya. Timur, Hoca'yı tanımıştı. Hizasına gelince:

«Hoca, sen misin?» dedi. «Nedir bu kılık kıyafet? Hani verdiğim kaftan?»

«Kaftanı giymiştim. Huzuruna çıkarılmak üzere Akşehir'e, Subaşı'ya gidiyorduk ki bizi haramiler soydu.

«Ne işiniz vardı huzurumda cumbur cemaat böyle?»

«Fil vardı ya... Hani bizim köye münasip gördüğün fil...»

«Vardı, ne olmuş file... Sakın başına bir hal...»

«İşte onu arzetmeye geliyorduk. Sizi karşıdan görünce kılık kıyafetlerinden utanıp kaçtılar.»

«Neydi bana söyleyecekleriniz!»

Birden kaşları çatıldı:

«Sakın filden şikâyet...»

«Estağfurullah, Ulu Hakanım! Filden o kadar memnun, o kadar memnunlar ki...»

«Haaa! Öyle söyle! Demek huysuzluk falan yapmıyor?»

«Biraz...»

«Biraz haaa? Nasıl olur!»

«Biraz dedim ama, ne yapsın, bir tek fil. Yalnız başına... Şuraya buraya sarkıntılık yapıyorsa bekârlıktan. Bir de yanına dişisini istemek için maruzata geliyorduk.»

Adamlarına döndü Timur:

«Çabuk,» dedi, «bir de dişi fil gönderin Hoca'nın köyüne!»

Hoca yaptığına pişman olmuştu birden. Bu köylüye bu kadar eziyet fazla değil miydi?

«Ulu Hakan,» dedi, «bizim fili dişinin yanına yollasak.. Sılaya gider gibi...»

«Haşa!» dedi Timur. «Erkek fil dişisinin ayağına gider mi, Hoca?»

«Eğer benim gibiyse gider,» dedi Hoca. «Ömrüm birinden ötekine gitmekle geçiyor.»

Timur, taaa gerilerdeki kol başıya elini kaldırıp yanına çağırdı:

«Getirin yakaladığınız haramilerin başını,» dedi.

Üç beş saat önce onları soyan haramiler bir eksiksiz dizilmişlerdi yolun sağına. Timur atının başını çekip durdurmuş, Hocaya sesleniyordu:

«Bunlar mıydı sizi soyanlar?»

«Evet, Hakanım!»

«Kaftanı da sırtından çıkarıp alan bu muydu?»

«Bu diyemem, Ulu Hakan!»

«Neden diyemezsin?»

«Dersem sırtındaki latayı kimden aldın diyeceksin.»

«Derim elbet.»

«Peki ben latayı nerden buldum? Söylemesi ayıp cübbem eskiyince onu satıp bu latayı aldıydım.»

«Cübbe ha? Cübbeyi nerden buldun?»

Hoca bir süre düşünür gibi yaptıktan sonra:

«Geçmiş gün, unuttum, Hükümdarım. Yaş elliyi bulunca böyle oluyor.»

Timur kızmıştı Hoca'ya. Başkası olsa çoktan kamçıyı indirmişti başına.

«Verin Hoca'ya köylülerden neler soydularsa!.. Yükleyin köylülerden alınan eşeklerine!»

«Başüstüne Hükümdarım!»

«Kaç eşekti köylülerden aldığın?»

«On eşek!» dedi haramilerin başı.

«Teslim edin eşekleri Hocaya! Mallarla birlikte!»

Köylünün öteberisi eşeklere yüklenmişti. Haramilerin başı teker teker saydı eşekleri, teslim etti:

«Tam on tane!»

Hoca da saydı, tam on eşekti.

Haramilerin başı tam yola girerken:

«Bir de hoca olacaksın,» dedi, «kaftan için göz göre göre yalan söyledin!»

«Hadiii...» dedi Hoca. «Uzun etme, kelleyi kurtardın!»

Kulağına eğilip ekledi:

«Seyisine giydirdiğini, seyis giyerken kolunun patladığını da söyleseydim görürdün gününü. Hele, bir de, öbür bacağını da ben kıracağım dediğini... Kelleyi kurtardığına şükret!»

«Hoca sen tozuttun mu yoksa?» diye yürüdü üzerine haramibaşı.

«Öğle sıcağında eşekten in de üç saat yürü bakalım.

Kucağında doru kısrağın sıska tayını da taşı. Çıldırıp da sana saldırmadığıma dua et!»

«Hadi Hoca!» diye bağırdı uzaktan Timur. «Fil yarın köydedir. İyi baksın köylüler. Yolun açık ola.»

«Sağ ol hükümdarım! Allah seni başımızdan eksik etmesin!»

Boş eşeklerden birine atlayıp köyün yolunu tutmuştu Hoca. Timur'un kafilesi, yakaladıkları haramilerle Akşehir'e doğru yürüyordu. Peşlerinde koskoca bir toz bulutu... Hoca önüne kattığı eşeklerle bir süre gittikten sonra bir su başında durdu. Elini yüzünü yıkadı. Eşekleri suladı. Torbalarda, çıkınlarda, heybelerde yiyecek namına ne varsa tepeleme yığdı önüne. En beğendiklerini indirdi gövdeye. Yeniden avuç avuç su içti. Biraz da ağacın altında kestirmesi gerekirdi ya, eşeklerin kaçmasından korktu. En dirisini arayıp atladı üzerine. Bu Himmet Ağa'nın, binmesi için kendisine verdiği genç eşekti. Gümüş dizginini yeniden inceledi. Gerçekten Karakaçan'ın dizginiydi bu. Eski eşeğini düşünüp içini çekti:

«Namussuz!» dedi. «Beni herkesin içinde düşürmenin ne manası vardı. Şöyle kuytu bir yerde düşüremez miydin! Aklın başına sonradan gelmiştir ya, kaç para eder!..»

Gümüş dizginini okşamaya başladı:

«Artık dizgine de ihtiyacın kalmadı değil mi? Medrese eşeğine dizgin ne gerek? Molla sarığını sardın mı başına, adam oldum sanırsın. Seni eşşek seni! İster eşek ol, ister çömez, eşek herif, göreceğim geldi seni! Huysuzdun, muysuzdun amma dayanıklı eşektin. Her gün yeminden kısa kısa tam açlığa alıştıracaktım ki seni, paçanı kurtardın! Şimdi bol bol medrese fodlası yiyorsundur. Haydi bakalım, fazla konuştuk!.. Deeehhh!..»

Pınarın arkasına kıvrılıp bozkıra çıktılar. Eşekleri önüne katmış gidiyordu.

«Kaç eşek teslim almıştım?» diye düşündü:

«On eşek!»

Saydı, dokuz eşekti.

«Tuh!» dedi, «geride mi kaldı birisi yoksa? Geriye dönüp baktı, yoktu.

«Hayır» dedi, «bizim pınar'ın başında unuttum birini. Su içiyordur hâlâ orda!»

Eşeğinin başını pınardan yana çevirip topukladı hayvanı. Dört nala vardı pınara. Hiçbir canlı yaratık yoktu. Fırdolayı dönüp çevresini gözden geçirdi. Yer yarılıp sanki içine girmişti onuncu eşek. Gene dört nala döndü öbür eşeklerin yanına. Bindiği eşeğin dört nala koşmaktan suyu çıkmıştı. Başkasına binmek için indi. Eşeğin sırtında gitmişti ama bu koşu onu da yormuştu. Soluk almak için hemen çöküverdi oraya. Oturduğu yerde boş durmuyor, eşekleri sayıyordu:

«Bir, iki, üç, dört, beş, altı, yedi, sekiz, dokuz... bir de en öndeki eşek, on!»

Ne? Demek, onuncu eşek katılmıştı haaa!.. Hangisiydi bu onuncu eşek? Onu bulup çıkarabilse, alnından öpecekti!

«Yaşa onuncu eşek!» diye bağırdı. «Ne olursa olsun namuslu eşekmişsin!»

Atladı diricelerinden birine:

«Deeehhh!..»

Keyfi yerine gelmişti Hoca'nın. Böyle zamanlarında hep Gülsüm'ü düşünüyordu. Timur'un otağından yürüttüğü terlikler de çalınmıştı dün gece. Ne götürüp de gönlünü almalıydı Gülsümcüğünün?

«Çarşıdan gelseydim neler neler alırdım sana!..» dedi içinden. «Kusura bakma! Şu eşekleri köylülere eksiksiz teslim edeyim, her gün birini ister, binip Akşehir'e giderim, sana neler getiririm neler!..»

Bir süre gittikten sonra:

«Hadi ordan!..» dedi, «ben senin değil Akşehir'e, Sivrihisar'a, Konya'ya, Koyluhisar'a da gittiğini gördüm. Gene elin boş dönmedin mi köye?»

Kendini avutmak için:

«Sen karına armağan götürmeyi bırak da,» dedi, «sağ salim şu eşekleri götür hele köye! Bir, iki, üç, dört, beş, altı, yedi, sekiz, dokuz... Ne?.. Nerde onuncu eşek? Tuh, gene saptı bir yana.»

Yolun sağına soluna baktı, yoktu. Döndü geriye baktı, gerilerde de kalmamıştı.

Nereye gitti bu onuncu eşek? Hem gidiyor, hem düşünüyordu:

«Bu Gülsüm'ü ne zaman düşünsem bir sakarlık oluyor.» Bir gün Mesçit'te namaz kıldırıyordu ki aklına Gülsüm'ün allığı takılmıştı. Nar çiçeği rengindeydi allık. Hem yanaklarına, hem dudaklarına sürerdi Gülsüm bu boyadan. Doğru mudur genç bir kadının boyanması? diye düşünmeye başlamıştı. Kaçıncı rekatı kıldırıyordu. Namaz bitmiş miydi, bir rekat daha var mıydı, bir rekat fazla kıldırsa ne çıkardı? Eksiği günahtı ama fazlası da mı günahtı? Eksik kıldırmamak için bir rekat bile bile fazla kıldırmıştı. Namaz bittikten sonra Himmet Ağa yaklaşmış, «Öğle namazı kaç rekat hoca?» diye sormuştu. Anlamıştı Hoca neden sorduğunu. «Gülsümsüzü sekiz, Gülsümlüsü on iki rekat,» dedi.

«Ya on dört rekat kıldırdığın zaman?»

«İşte o zaman Gülsüm'ün nar çiçeği yanakları karışmıştır işe!»

«İyi amma, Hoca,» demişti Himmet Ağa, «senin karı boyanıyor diye laf ediyor bizim eksiketekler... Doğru mu bu? Bir Hoca karısının boyanması?»

«Sor onlara bakalım!» demişti, «Yakışıyor mu, yakışmıyor mu haspaya?»

Hep böyle olurdu işte! Bu Gülsüm düşlerine karıştı mı onuncu eşek de alır başını giderdi işte böyle!

Köyün minaresi görünmüştü uzaktan. Köylüyü tam sevindireceği zaman böyle bir sakarlık çıkıyordu nedense. Ne

cevap verecekti, kaybolan eşek için köylüye? Hele şu gelecek dişi fil için?

Sıcak iyice bastırmıştı. Hoca pınardan bir desti doldurmadığına hayıflanıp duruyordu. «Sen aptalın birisin!» diye suçluyordu kendisini. «Hiç düşünmezsin ilerde susayacağını. Şu bindiğin eşeklerden ne farkın var?»

Şaşılacak şey! Tam o sırada yol kıyısında çitle çevrilmiş kavun karpuz bostanlarını gördü. Hemen eşeğini çite yaklaştırıp atlayıverdi bostana. İyi bir karpuz seçip koparırken bostan bekçisi dikilivermişti başına. Elinde de kalın bir bekçi sopası...

«Ne işin var burda senin?»

Gözü tam o sırada at fışkısına ilişti Hocanın. Şalvarının uçkurunu çözükmüş de bağlıyormuş gibi yaparak:

«Abdes bozmak için girdim Ağa,» dedi, «sıkıştım da. İnanmazsan bak.»

Ayağının burnuyla fışkıları gösteriyordu.

«Utanmıyor musun yalan söylemeye?» diye terslendi Bekçi. «Yaşından utanmıyorsan kavuğundan utan! At fışkısı bunlar be, insan dışkısı mı!»

Hoca da öfkeli öfkeli tersledi adamı:

«Bırakmıyorsun ki insan gibi yapayım!»

«Defol!» dedi Bekçi. «Gözüm görmesin seni!»

«Öfkelenme Ağa!» dedi Hoca. «Acelemden unuttum sormayı. Kaça veriyorsun bu karpuzları?»

«Satılık değil!»

«Demek parasız veriyorsun? Zaten üzerimde para da yoktu. Gelmişken bir iki tane alayım bari!»

«Bak, hâlâ konuşuyor!..»

Tuttuğu gibi Hocayı çitin üstünden aşırıverdi.

Hoca üstünü başını süpürürken:

«Demek aldanmamışım,» dedi kendi kendine! «İlk aklım doğruymuş. Param olsa da, olmasa da vermeyecekmiş

karpuzu! İyi yapmışım. Benden önce bostana at yerine bir insan pisleseydi, nasıl utandırırdım, görürdü o!»

Eşeğine atlarken eğildi kulağına:

«İşler yolunda gitseydi, kabukları da senindi. Yürü benim nasipsiz küheylanım. Deeeh!»

Eşekler köyü uzaktan görünce, sevinçlerinden hızlandılar. Hoca, köylüye verecek bir cevap bulamamıştı daha. Gene saydı, dokuz tane...

Hoca'yı uzaktan gören köylüler, yola çıkmışlardı. Karşıdan el sallıyor, sevinçle bağrışıyorlardı. Gençler koşa koşa gelmişler, kendi eşeklerinin yularlarına yapışmışlardı bile. Haramilerin alıp götürdüğü eşekleri Hoca nasıl kurtarmıştı! Nasıl kurtarırsa kurtarsın, eşekler tamamdı işte!

«Yaşşa aslan Hocamız, yiğit Hocamız!..» diye bağrışıyordu kalabalık.

Hoca onuncu eşeğin sahibinin yakasına yapışacağını bekliyor, ona biçimli bir cevap düşünüyordu.

«Çıksın onuncu eşeğin sahibi!» dedi. Kimse çıkmıyordu.

«Eşeğin ceremesi neyse, veririz... Hep bizim Gülsüm'ün yüzünden oldu!»

«Ulan ne adamlarsınız be!» dedi, «kendi eşeklerinizi buldunuz. Beni de bindiğim eşekten indirdiniz. Hoca kaybolan eşek, sakın senin eşek olmasın, diyen bile yok!»

Eşeğini alan çekip gidiyordu.

«Hele durun,» dedi, «bir müjdem var size.»

«Ne müjdesi Hoca?» dediler.

«Ne müjdesi olacak. Felaketin dişisi de geliyor köye! Timur dedi ki, bu iki fili vakti gelince üç edemezseniz adamlarımı toplar köyünüze göç ederim. Ne dersiniz?»

Himmet Ağa:

«Üzme tatlı canını, Hoca!» dedi. «Fil köyü kurutup harman yerinde sinekleniyor. Timur'un bütün fil alayı gelse bir şey değişmez artık. Onları alıp bozkıra çıkarlar, otlamak için!»

DOKUZ

Ferhat, babasının kulağına eğilip:

«Baba,» dedi, «bizim bağ evinde toplandık. Seni bekliyoruz. Eylenme, çabuk gel!»

Boğazına çok düşkün olan Hoca:

«Aş, ekmek tamam mı?» diye sordu.

«Anam ebegümeci topluyordu. Bulgurlu ebegümeci yapacak zaar!»

«Hadi sen git, geliyorum ben de.»

Yolun kenarında kurban kesiyordu Demirci Recep'in oğlu. Babası sağ salim döndüğü için. Komşular başına toplanmışlardı. Hoca önlerinden geçerken:

«Allah kabul etsin, evlat!» dedi.

«Sağol Hoca emmi. Kuzunun neresini seversin?»

«Kuzunun melemesini severim.»

«Hocam, melemesi karın mı doyurur! Hani şöyle dişe dokunur tarafından neyini seversin?»

«Ciğerini evlat!»

«Al hocam, afiyetle ye!»

Ciğeri almış gidiyordu ki Muhtarın büyük oğlu hocayı lafa tutmak için önüne çıktı:

«Hocam,» dedi, «bir sorum var sana.»

«Sor, evlat!»

«Bu hazreti İsa var ya... Ne yer, ne içer göğün dördüncü katında?»

Kızmıştı Hoca. Yürüyüp gitmek istedi, gönlü razı olmadı.

«Behey uğursuz oğlu uğursuz,» dedi, «şu kadar zamandır bu köydeyim, daha bir gün Hocamız ne yer ne içer, sordunuz mu hiç! Tanrı'nın buyur ettiği İsa, onun yanında aç mı kalacak?»

Ciğere ağzı sulanarak bakıyordu Muhtarın oğlu:

«Ben de Tanrı konuğu olarak gelsem bu akşam sana...»

Burnunun ucuyla köyün Mesçiti'ni gösteren Hoca:

«Tanrı konuğu olmak istiyorsan, işte Tanrı'nın evi,» dedi, «çal kapısını. Eğer benim konuğum olmak istersen bu akşam olmaz. Gördün ya beni de Ferhat buyur etti anasının evine. Buyur edilen bir kapıya benim gibi bir konuk çok bile!»

Hızır Ağa, Hoca'nın elindeki kuzu ciğerini görmüştü:

«Bilir misin,» dedi, «ciğer yahnisi nasıl yapılır?»

«Bizim eksik etekler bilirler...»

«Ne bilecek onlar. Önce sıyıracaksın zarını. On tutam karabiber, iki baş soğan, bir kaşık tuz, iyi cinsten bir bardak zeytinyağı, bir domates...»

«Dur ağa, aklım karıştı. Dur ki yazayım. Hele tut şu ciğeri önce.»

Eli doluydu Hızır Ağa'nın.

«Şu çınarın dalına asıver!» dedi.

Hoca ciğeri ağacın dalına asmış, divitini belinden çıkarmıştı.

«Söyle şimdi bakalım!»

Söylenilenleri güzelce yazdı Hoca:

«Sağol, Hızır Ağa,» dedi, «çok severim kuzu ciğerini! Bu akşam sayende ağız tadıyla yiyeceğim demektir...»

Tam ciğere uzanıyordu ki çınarın üst dallarından bir çaylak süzülüverdi ciğerin üstüne doğru. Hoca çabuk davransa, uzanır, ondan önce alırdı ciğeri. Ama o duralayınca çaylak bir anda pençelerini geçirdiği ciğerle havalanıverdi. Hoca üzülecek yerde gülüyordu:

«Ağız tadıyla yiyemezsin!» diye bağırdı havalanan kuşun ardından. «Boşuna bu açıkgözlük! Tarifesi bende kaldı!»

Kendisini kapıda karşılayan büyük karısına:

«Al!» dedi, «Sakla bu tarifeyi! Elbet bir gün bu köyde bir kurbanlık kuzu daha kesilir. Haramilerin elinden bir iki eşek daha kurtulur Timur'un sayesinde.»

Timur hayranı olan Ferhat:

«Daha çok eşekleri kurtarır Timur!» dedi.

«Bırak eşekleri,» dedi babası, «birgün onun elinden şu memleket kurtulursa bir kurban da ben keserim.»

«İşte anacığım,» dedi Ferhat, «o tarife o zaman işe yarayacak! Yani bize ciğer yemek yok!»

Hoca kızmıştı oğluna ama pişkinliğe vurdu:

«Ağız tadıyla ciğer yahnisi yiyebilmemiz biraz gecikecek,» dedi. «Hanım getir şu ebegümecini sen, şimdilik!»

Daha ilk kaşığı ebegümecine daldırmışlardı ki pencereden bulaşık bezi sürtülür gibi sesler gelmeye başladı.

Ferhat:

«Fil!» diye bağırdı «Fil geldi!»

Kapının çengeline yapışmış, sarsalıyordu kapıyı.

«Su istiyor,» dedi Ferhat, «dünden beri su içmeye bize geliyor!»

Kapının yanındaki boş kovayı uzatıp taktı filin hortumuna.

Hayvan hortumunda kovayla kapının önündeki çeşmeye yöneldi. Çocuklar dört yanını sarmışlardı. Çocukların açtığı musluğun önüne kovayı koymuş, doldurup içiyordu. Beşinci kez doldurduktan sonra kovayı çocukların başına boşaltmaya başladı. Hoca pencereyi açmış sesleniyordu çocuklara:

«Aman çocuklar! Sakın kıpırdamayın. Ne yaparsa hoş görün!»

Fil Hocayı görünce kovayı bıraktı. Hortumunu uzatıp başındaki kavuğu aldı. Çeşmeye getirip tuttu musluğun altına. Çocuklar soruyorlardı:

«Hoca Emmi, açalım mı musluğu?»

«Aman darıltmayın fili çocuklar! Hemen açın!»

Fil kavuğu suyla doldurduktan sonra getirdi pencerenin önüne, Hocanın yeni kazınmış kafasından aşağıya boşalttı. Böyle iki üç kez tekrarladıktan sonra kavuğu onun başına geçirdi. Hocanın eline hortumunun ucunu sürtmeye başladı. Çocuklar:

«Ne yapıyor Hoca Emmi?» diye sordular.

«Önce beni bir temiz yıkadı,» dedi Hoca, «şimdi de elimi öpüyor.»

«Neden öpüyor Hoca Emmi?»

«Timur'a dünür gittiğimi haber almış olacak. Yarın gerdeğe giriyor da!»

Bütün mahalle filin oyununu duymuş, seyire gelmişti kapının önüne:

«Hadi bakalım,» dedi Hoca. «Ne duruyorsunuz? Siz de katılsanıza cümbüşe!»

Bütün gün dalları kıran, bağları bozan, ortalığı altüst eden filin cümbüşüne kim katılabilirdi. Hoca bu saatlerde bağ evine gelip de yaşlı karısının yumuşaklığından yararlanarak pencerenin önüne oturunca komşu kadınlar nedense

birer ikişer çeşme başına gelirlerdi. Su mu doldurmaktı amaçları, seyran mı etmekti, bunu karısı da bilirdi ya, pek aldırmazdı. Gene Durmuş'un karısı gelmiş, kocasını çekiştiriyordu Hocaya:

«Haklısın,» diye kesti kadının sözünü Hoca, «koca dediğin karısının sözünden çıkmamalı!»

Zeynep kadın kocasına karşı hak kazandığı için değil de, Hoca tarafından kendisine hak verildiği için keyiflenmişti. Çok geçmeden kadın gitti, Durmuş geldi, karısından dert yanmak için. Hoca dinledi, dinledi, ona da hak verdi.

«Haklısın Durmuş,» dedi, «kadın dediğin kocasının sözünden çıkmamalı! Çıkarsa baştan da çıkar.»

«Hay ağzını öpeyim, Hoca!»

Hocanın büyük karısı kızmıştı:

«Koca, Koca!» dedi. «Çok tuhaf adamsın sen! Birini dinledin, hak verdin. Ötekini dinledin, haklısın, dedin. Ne biçim iş bu?»

«Vallahi Hatun, sen de haklısın!»

Bu kez de Ferhat atıldı:

«Baba,» dedi, «herkese hak verirsin de bana hiç hak vermezsin sen!»

«Vermem,» dedi Hoca, «hak vermek başka, haklı göstermek gene başka!»

«Anlayamadım.»

«Daha, çooook ekmek yemen gerek anlaman için!»

«Yani kimseye hak vermiyor musun sen şimdi?»

«Vermiyorum, evlat. Verildi mi sadaka olur. Hak dediğin söke söke alınır. Birini haklı görmek başka, ona hak vermek gene başka!.. Vermeye gelince. Bizim gibi hocalar hep almayı bilirler! Huyumuz kurusun!»

Fil, hortumuyla dolu kovadan su çekiyor, çocuklara püskürtüyor, onları eğlendiriyordu. Artık ondan kimse korkmaz olmuştu.

Bu sırada köyün alt başından karmakarışık sesler yükseldi. Söylenenler pek anlaşılmıyordu uzaktan. Bu seslerde tasa mı vardı, sevinç mi o da belli değildi. Bir süre sonra sesler açık açık duyulmaya başladı:

«Geliyor... Filin dişisi de geliyor!»

Köylüler birden sokaklara dökülüvermişlerdi. Hayır hiçbiri tasalı görünmüyordu artık. Tasalanacak hiçbir sorunları kalmamıştı bir iki gündür. Bir felaket havası içinde birleşivermişlerdi. Bahçelerinde, bostanlarında ne çit kalmıştı, ne dikme... Timur'un fili dümdüz etmişti sınırları. Sanki bütün köy ya bir kişinin malıydı, ya da herkes toptan köyün sahibi olmuştu.

Timur'un adamları getirdikleri dişi fili de salıvermişlerdi köyün içine. İki fil hortumlarıyla havayı koklayarak birbirlerini arayıp bulmuşlar, çeşme başında sevdalı gençler gibi sarmaş dolaş olmuşlardı.

Köylü, Nasrettin Hoca'yı, bu iki fili birbirine kavuşturduğu için kutlamaya gelmişti sanki. Fillerle birlikte köylüler de çeşme başında gülüp eğleniyorlar bayram ediyorlardı.

ON

«Hocam! Benim iyi Hocam! Elini ayağını öpeyim, hadi evimize gidelim!»

Gülsüm, yattığı odadan çıkmış, Hocayı elini yüzünü yıkarken ayakyolunda kıstırmıştı.

«Fesüphanallah,» dedi Hoca, «burası da evimiz değil mi? Git uyu!»

«Sen o şaşı karının yanındayken nasıl uyurum ben?»

«Sen beni uyuyor mu sanıyordun, sultanım! Sabah olsa da Akşehir'in yolunu tutsam, diye bekliyordum.»

«Nasıl gideceksin Akşehir'e, eşeğin bile yok!»

«Hele düşündüğün şeye bak, sultanım! Herkesin eşeği benim. Himmet Ağa beslemesiyle az sonra bir eşek gönderir. Akşam konuştuk. Hele git yat sen!»

«Bu sefer de gecikip gözümü yollarda koma!»

«Senin o ceylan gözlerine canım feda, sultan! Şu uğur-

suz herif memleketin üstüne baykuş gibi çökmüşken rahatlık mı var bize. Çıkacağım karşısına, ulan topal kavat diyeceğim, defolup gidecek misin bu köyden!.. Eğer gitmezsen bütün Akşehirlileri toplayıp ben gideceğim!»

«Aman Hocam, tut çeneni! Kelleni bir cudaya takar da diyar diyar dolaştırır ibreti âlem için!»

«Hani o günler avrat? Benim kellemi bir cudaya geçirdi mi iflah olmaz bu gibi adamlar. Köylü çiğ çiğ yer onu!»

«Kaç para eder, sen senden gittikten sonra!»

«Hele cahil hatuna! Sen ne sandındı Hocayı? Bin yıl ömrüm olmalıydı da görmeliydin, Timur'dan ne kalır, benden ne gider!.. Bir gün, Gülsüm gider yerine Gülsüm gelir, Azrail de ettiğini bulur ama, Hoca ne yaptı ne ettiyse, şurda burda ne dediyse o kalır. Açıkçası, yaşamayı kim hak ettiyse o yaşar, Hakanlar, baş buğlar değil!..»

Gülsüm'ün aklı hiç de oralarda değildi:

«Tarhana çorbası yaptımdı. Giyin de yiyelim. Sıcak sıcak iç de yüreğine direk olsun! Geçen gün aç acına yola çıktıydın da...»

«İyi yürekli bir hatunsun sen...»

«Bendeki de yürek mi? Bizim yüreğimizin kefesi tartsa tartsa bir adamı, iki adamı tartar. Yüreğin halisi sende. Sen bu yürekle dünyayı tartarsın, Hoca!»

«Yürek değil beylik çekisi desene! Bu yürek feda olsun şu ceylan gözlerinin bir bakışına.»

Muhtar'ın adamı bağ evinin kapısını çalıyordu.

«Hooop!..» dedi Hoca, «duyduk! Eşeği bağla kapıya da git! Selam söyle Himmet Ağa'ya! Sağ olsun, eksik olmasın!»

«Hayırlı yolculuklar, Hocafendi.»

Hoca çorbasını içip de dışarı çıkarken bütün uyuyanlar uyanmış, uykulu gözlerle avluya dökülmüşlerdi. Hoca günden güne sararıp solan kızı Fatma'yı görmüş, yüreği cız etmişti gene:

«Gel Fatma yanıma,» dedi.

«Buyur baba!»

Küt küt ediyordu kızın yüreği. Bey'in oğlu Manzur ile işi ilerlettiğinin farkında mıydı acaba babası? Ya bir de kulağına gitmişse?

«Bak kızım,» dedi Hoca, «iğnenin gözüne ipliği geçirdikten sonra mutlaka düğümlemelisin! Eğer ipliği düğüm etmezsen, iğneyi boşuna sokar sokar çıkarırsın çuhaya... Çektin miydi, iğne de iplik de elinde kalıverir. Anlıyorsun, değil mi?..»

«Evet, baba!»

«Ben Akşehir'den dönene kadar boyuna düğüm at ki ipliğe, dikişin sağlam olsun.»

«Olur, baba!»

«İşte o kadar. Kız evlatla babalar çok konuşmazlar. Neden?»

«Kız evlatlar daha anlayışlıdır da ondan. Az laftan çok şeyler çıkarmasını bilirler.»

«Doğru söylersin kızım.»

«Elini öpeyim...»

«El öpenlerin çok olsun. Hatunlar, evlatlar, kalın sağlıcakla!»

Sıradan elini öptürdükten sonra bindi Himmet Ağa'nın eşeğine.

Bağ evinin avlusundan çıktıktan sonra eşeğin boynuna bir şaplak atan Hoca:

«Yavuz eşekmişsin haaa!..» dedi. «Kim öğretti sana arap atları gibi rahvan gitmeyi böyle? Yorma kendini bu kadar. Hayvanın aptalı rahvan, insanın aptalı pehlivan olur, derler. Sen biraz mektep medrese görmüşe benziyorsun. Olmaaaz! Ya başlamışken tam okuyacaksın, yahut da hiç başlamayacaksın! Okumuşun cahili, acemi çomara benzer. Sağa sola boşuna havlayıp sürüye kurt getirir. Ortalıkta bu kadar kurt dolanıyorsa, acemi çomarların boşa havlamasından. Eğer Timur denilen deli herif hâlâ ayakta durabili-

yorsa, kendini tam adam sanan buçuklu kişilere dayandığındandır.»

Tam Himmet Ağa'nın bağının önünden geçerlerken başını çevirip baktı. Bağbozumu görmüş gibi, her bir yan darmaduman olmuştu. Bağa bir ordu girmiş gibi dümdüzdü her yer. Ortada iki fil, alacakaranlıkta yangından çıkmış iki çınar kütüğü gibi birbirine yaslanmış duruyorlardı.

«Ulan,» dedi Hoca, «şu fillere akşamdan öğretseydim, girin şu bağa da geceyi Himmet'in kütüklerinin üzerinde geçirin, desem dinlemezlerdi. Şu görünen, Himmet'in bağı, öyle mi? Himmet bu bağı düşünde görse, hayra yormazdı. Himmet'ten önce kimindi bu bağ? Selçuklu Cemalettin'in bağı! Bir gecede Himmet'in bağı oluvermişti. Öyle ya! Timur gelip de bağın asıl mirasçısı benim mi diyecekti!.. Şairleri Acem diliyle konuşan Türk sultanlarına ilk dersi Tatar yılkıcıları verdi. Ama anlayan kim? Severim Karaman Bey'ini! Hiç olmazsa dilini unutmuyor!»

«Hocam uğurlar ola!..»

Altındaki eşek önünden tavşan geçmiş gibi ürkmüştü. Hoca daldığı düşüncelerden silkinip çevirdi, sesin geldiği yana başını:

«Ooo, sen misin Hammat!» dedi. «Alacakaranlıkta seni seçebilene aşk olsun!»

Hoca'nın bir zenci babadan olma mollasıydı Hammat. Kapkara yüzü, kıvır kıvır saçları, uzun boyuyla bütün Akşehir tanırdı Hammat'ı. Ayağına çabuk olduğu için subaşı özel ulak olarak uzağa, yakına gönderirdi. Bu yüzden kulağı delikti Hammat'ın. Manzur'un arkadaşı olduğundan, arası Akşehir Beyi'yle kötü sayılmazdı.

«Ne var ne yok?» dedi Hoca.

«İyilik!» dedi Hammat. «Konya'dan dönerken uğrayayım... dedim de.»

«Sanırım bu sefer de Akşehir Beyi gönderdi seni Konya'ya.»

«Doğrudur Hocam, o gönderdi!»

«Niçin gittin, niçin geldin sormuyorum. Timur'un Konya'daki adamları sana beni sordular değil mi?»

«Sana her şey malumdur Hocam, ne diyeyim!..»

«Onlar köpek ararlar havlatacak. Önce köpeğin, adını kendinden alan dişini sökerler. Sökemezlerse törpüleyip altın kaplarlar ısıramasın diye... Hiç, midesi dolu, ağzında yağlıca bir but olan köpeğin ısırdığı görülmüş mü? Ağzını açıp havlayamaz bile. Neden havlasın. Sonra but parçasını düşürüverir ağzından!»

Hammat'ın aklı başka şeylerdeydi. Anlamıştı Hoca, dinlemediğini.

«Söyle,» dedi, «beş yıllık mollamsın sen, dinlemiyordun beni, değil mi? Aklın başka yerlerdeydi?»

«Dalıp gitmişim Hocam!»

«Açık söyle,» dedi Hoca, «bir evlenme işi var bunun ucunda, değil mi?»

Hammat şaşkın şaşkın bakıyordu Hocasının yüzüne. «Evet» bile diyemiyordu.

«Kimin kızına tutuldun?»

İşte bu soruya daha çok şaşırmıştı Hammat. Birini sevdiğini bulur çıkarırdı da, kendi kızı Fatma'yı sevdiğini neden bilmezdi şu Hoca? Çare yok sucasaktı gene.

«Sakın!..» dedi. «Sakın kızımı... Ha?»

Gene susuyordu Hammat. Bu kez de susma sırası Hocaya gelmişti. Yalnız susmak değil, kara kara da düşünüyordu Hoca. Hammat, hiç Hocasını böyle kara kara düşünürken görmemişti. Kırmış mıydı onu? Bir saygısızlık mı yapmıştı? Oysa Hocası öl dese ölür, kal dese kalırdı!

«Oğlum,» dedi ilk defa Hammat'a Hoca, «bana kalsa dünden razıyım ben. Senin gibi damat, bizim gibi babalar için bir nimettir.»

Hammat, Hocasının dizginli eline yapışıp öpmek için

uzandı. Hoca da dizginleri sol eline geçirip boşta kalan eliyle çenesini okşarcasına itti:

«Duuur!..» dedi. «Acele etme, dinle beni!»

Hoca birden susmuştu gene. Akşehir yoluna çıkmışlardı artık. Tanyeri aklıktan kızarıklığa dönmüştü. Güneş nerdeyse doğacaktı. Sanki güneş Akşehir gölünden doğacakmış gibi sular daha da kırmızıydı. Az önce, konuşan Nasrettin Hoca değildi sanki... İlk kez böyle bir görüntüyle karşılaşıyormuş gibi başını yana çevirmiş göle bakıyordu.

«Güzel değil mi, Hammat?» diye sordu.

Güzel olan neydi. Fatma mı, göl mü, sabah yeli mi, tanyeri mi?..

«Üstadım!..» diyecekti, tuttu kendini. Hocasının bu söz için nasıl azarladığını hatırladı.

«Ben kızımın yerinde olsaydım...» diye başladı Hoca, gerisini getirmedi. Sanki eşeğin adımlarını sayıyormuş gibi bir iki kez kıpırdattı dudaklarını:

«Varırdım sana? Bugüne dek çocuğumuz bile olurdu.»

Gülüyordu Hoca. Hocanın gülmesi ağlamasından çok daha dokunaklıydı. Bir karahaberdi çoğu zaman. Hammat akıllı bir gençti:

«Kız başka birini seviyor,» diye düşündü.

«Anladın, değil mi, oğlum?»

«Anladım, Hocam!»

Sesi ağlamaklıydı.

«Evlat,» dedi Hoca, «bizim zamanımızın erkekleri kaya gibi sert, gülden de nazikti. Bugünün genci kayadan da sert olmak zorunda. Topraklarımıza girenler, herkesin benim gibi güleryüzlü olmasını istiyorlar. Neden böyle olmasını istiyorlar bilir misin?»

«Öyle olmamız işlerine gelir de ondan, Hocam.»

«Doğru söylersin, Hammat! Madem sizin yumuşamanızı istiyorlar, bırakacaksınız yumuşaklığı... Güleryüzü de, acımayı da kendinizden olanlara saklayacaksınız. Dışardan

gelenlerde, onlara bel bağlayanlarda ne acıma vardır, ne insaf... Sevgiyi, sevmeyi şimdilik içinize gömeceksiniz. Sonra evlat, onlara yararlı olmak, onların hizmetinde olmak...»

«Hocam, bunların hesabını sonra vereceğim sana!» dedi Hammat, «senin çömezin olmam onlara güven verdiği için kendi işlerine soktular beni! Ama bir gün her şey anlaşılacak... Göreceksin... Sen de anlayacaksın ki, Hocam...»

«Ben şimdiden anlıyorum, evlat. Fazlasını anlamak da işime gelmiyor şimdilik...»

«İyi öğreticiden kötü öğrenci çıkmaz, Hocam.»

«Hele laf işini sen bana bırak! Memleket, çok laftan battı der köylümüz. Doğrudur bu. Laf üretmekten iş üretmeye fırsat bulamadılar başları kavuklular. Bu hale soktular, gül gibi Akşehir'i.»

«Biliyoruz bunu...»

«Az konuşacaksınız, alçak sesle konuşacaksınız...»

«Öyle yapıyoruz biz de...»

«İmat'ı biraz sarsalamak gerek. Öylesine sarsacaksın ki yerine göre molla kavuğu bile düşecek başından.»

Yolları göl kıyısından geçiyordu. Beş on kişi toplanmış kimi abdest alıyor, kimisi göle girmek için soyunuyordu. Giyinik olanlardan üçü beşi, Hocanın önüne çıkıp selam verdiler. Hoca kuşkulu kuşkulu bakıyordu yüzlerine:

«Neye toplandınız böyle erken erken?» diye sordu.

«Köyümüzde bir cenaze var da... Pazarcı Apti sizlere ömür... Cenazeyi kaldırmak için hazırlanıyoruz.»

Yeni sakal bırakmış bir genç sordu:

«Gölde boy abdesti alınır mı, alınmaz mı, Hocam?»

«Alınır, neden alınmasın?»

«İçine mi girmeli, kenarında mı durmalı?»

«Kışın kıyısında durmalı, yazın içine girmeli.»

«Yüzümü ne yana çevireyim abdest alırken?»

«Bu da soru mu? Elbiselerin ne yandaysa o yana çevirirsin, evlat!»

Aklanıp paklanan köylülerden biri yaklaştı Hocaya:

«Hocam, kadınlar neden cenaze namazı kılmazlar? Kadın cenazelerinin namazını bile erkekler kılar, neden?» diye sordu.

«Öyledir, evlat! Tanrı onları hep iyi günler için yaratmıştır. Ne işleri var onların cenazede? Düğün dernek, çengi cümbüş dururken... Ne hakkımız var onların neşesini bozmaya, değil mi, evlat?»

Şakacının biri lafa katılacak oldu:

«Düğün dernekte eğlendikleri, doğumda fitil fitil burunlarından gelmiyor mu?» dedi.

«Haklısın!» dedi Hoca. «Doğumlarda fazlasıyla çekiyorlar, bir de ölümlerde neden ağlatalım onları?»

Çömez kılıklı biri:

«Hoca'm,» dedi, «cenaze giderken tabutun neresinde bulunalım? Sağında mı, bulunalım, solunda mı? Yoksa arkasında mı?»

«Hele sorduğun şeye bak!» dedi Hoca. «İçinde bulunmayın da, neresinde bulunursanız bulunun!»

Gölde yıkananlar da giyinmiş, Hocanın çevresini almışlardı. En yaşlısı:

«Hocafendi, öğlen bizim konuğumuz ol da şu pazarcı Apti'nin cenaze namazını da kıldırıver,» dedi.

«İyi söylersin, Halim Ağa, ama ben Mesçit'e bir girdim mi bir daha çıkamam.»

«Neden, Hocam?»

«Kaza namazları öylesine birikti ki onları kılmaktan Apti'nin cenazesine sıra gelmez.»

«Canım bir bölüğünü de sonraya bırakırsın!»

«Nasıl bırakırım, ağa? Tanrı taksitten ne anlar. Borç ödemeye kalktın mı hepsini birden ister. Sonra da...»

«Sonrası?»

«Siz, namazı kıldırmışken talkını da veriver, dersiniz!»

«Deriz elbette.»

«Dargınız onunla! Dinlermi beni Apti! Herkes bilir, sattığı sarık yüzünden kavgalı olduğumuzu.»

«Canım Hocam, ölünün dargını mı olur? Duymaz ki senin söylediklerini dargınlığını hatırlasın!»

«Sesimi duyuramadığım adama talkın vermeye zorlamayın beni! Bırakın eşeğin başını da sesimi duyurabileceğim kişilerle konuşayım!»

Hammat dizginlere yapışıp çekti eşeğin başını.

«Destur!» dedi. «Çok işimiz var Akşehir'de, bırakın bizi!»

ON BİR

Alacaklılara görünmemek için arka yollardan Akşehir'e giren Hoca arkadan gelen Hammat'a:

«Haydi evlat,» dedi, «bugünlerde beni görmemiş ol! Sen akıllı bir delikanlısın. Ne benim rahatımı düşün, ne kendi çıkarını. Şu insanlar ne istiyorsa onu yap! Ben Subaşı'nın istediği köpeği bulup kendisine teslim ederim. Ona sokak köpeği bile çok. Köyümüzün gençlerini köpek diye kapısında kullanmak isterse benim gibi mülayim olmazsınız elbette! İnsafsız avcıya tazı olmak için yetiştirmedim ben Akşehir gençlerini. Hadi yolun açık olsun!»

Hammat elini öpüp ayrılıyordu ki:

«Dur gitme,» dedi Hoca, «bir sözüm daha var sana!»

Hammat sokuldu:

«Bu Akşehir Beyi var ya, Timur'un köpeği.»

«Evet, Hocam!»

«Onun da bir eniği var.»

«Var! Manzur Bey!»

«Sana dişlerini göstermeye başladıysa, kıracaksın dişlerini, seni bugünlerde ısırabilir.»

«Isırmak mı?» diye sordu şaşkınlıkla. «Beni çok tutar görünüyor.»

«Bizim Ferhat'ı kurtar şerrinden! Bir de Cemşit var, Timur'un hizmetinde. Ferhat'ın peşini bırakmıyor.

«Cemşit artık yok, Hoca!»

«Şimdi anlıyorum sağlam yolda olduğunu! Nasıl oldu bu?»

«Dün ikinci fili bırakıp giderken karanlıkta göle girdi.»

«Eeee?»

«Yüzme bilmediğinden boğuldu.»

«Bilirdi. Ferhat kadar o da yüzme bilirdi.»

Gülerek Hocasına baktı Hammat:

«Benim kadar bilmiyordu, Hocam!»

Hoca anlamıştı.

«Manzur seni iyi biliyor, evlat,» dedi, «kendini koru!»

«Demek son günlerde dost görünmesi ondan...»

«Eğer ona inanırsan bizim kızdan geri kalmazsın saflıkta. Ne o bizim gibilerin kızlarıyla evlenir, ne senin gibi mert kişilerle dost olabilir...»

«Şimdi anlıyorum birçok işin içyüzünü.»

«Ben de şunu anlıyorum. Birçok işi biraz da sen karıştırmışsın. Çaktığın yanlış çivileri söküp tam yerine çakmalısın yeniden... Daha da iyi olur böylesi... Haydi, aklını başına topla!»

Hammat sokaklardan birine sapıp kayboldu. Nasreddin Hoca, Yusuf'un hanına çekti eşeğini.

«Hoş geldin, Hocam,» dedi Hancı Yusuf, «böyle köpeksiz gelirsen başımın üstünde yerin var.»

«Demek bu han atlar eşekler için? Timur'un köpekleri gelmiyor mu?»

«Gelseler bile, içeri alan kim? Size layık temiz yatağımız yok diyorum onlara. Oysa kirletmelerini istemediğimden yatakları...»

Tam eşeğini bağlayıp da sokağa çıkarken dikildi kapıda. Birini görmüştü hanın önünde, tanımıştı. Onun kendisinden kaçmak için yan çizdiğini görünce dikildi karşısına:

«Vay Dekbaz Ali Ağa!» dedi. «Bu ne kılık kıyafet? Bu gümüş savatlı kordon... Bu çuha yelek... Sırma işlemeli şalvar... Bu pabuçlar... İşlerin yolunda gidiyor anlaşılan... Görünmüyordun ne zamandır...»

«Sivrihisar'a yerleştim. Koçhisar'da çuhacılık yapıyorum. Hadi görüşürüz gene, Hocam!»

«Dur hele! Benim eşeği soracaktım...»

«Senin eşek mi, Hoca? Senin eşeği verdim mektebe okudu.»

«Kafası kalın çıkmadı demek?»

«Öylesine akıllı çıktı ki hiç sınıfta kalmadan okuyup icazetini aldı.»

«Sonra?»

«Sonrası... Benim eşek gibi kadı oldu o da...»

«Nereye kadı oldu?»

«Koçhisar'a!»

«Bayramlarda gelip elimi öpmüyor ya?»

«Bak hele! Demek işten başını alamıyor. Oysa benimki kalkar, taa Silifke'den elimi öpmeye gelir.»

«Ne eşekler var şu dünyada.»

«Hoca, ben senin yerinde olsam ne yapardım, biliyor musun?»

«Ne yapardın?»

«Onu utandırmak için kalkar, Koçhisar'a giderdim.»

«Değer mi ayağına gitmeye?»

Hoca'nın gitmeyeceğine aklı yattığı için:

«Koskoca kadı. Gidip utandırmalı! Utansın yaptığı eşeklikten!»

«Haklısın Ali Ağa! Utandırmalı bu eşek kafalı kadıları.»

«Çok iyi edersin!»

Ara sokaklara dalıp yakasını kurtardı Hocanın elinden.

«Vay köftehor, vay!» dedi Hoca. «Demek şu kadar yıl kapımda ye, iç, yat... Sonra adam olsun diye mektebe, medreseye göndereyim de beni arama! Reva mı bu!»

«Hoca!» diye seslendi yol kıyısından, Köfteci Dursun: «Senin hesaba otuz köfte daha yazdım!»

«Ne köftesi bu?»

«Senin köpek var ya, ıhlamur ağacında bağlı...»

«Eeee?»

«Sen onu açlıktan öldürmek için mi bağladın oraya?»

«Yooo!»

«İlk gün ortalığı altüst etti havlaya havlaya...»

«Havlasın canım! Sen her havlayan köpeğe köfte mi verirsin?»

«Canım köpek senin değil mi, Hoca?»

«Ben köpek, açlıktan tazıya dönsün de Subaşıya vereyim diye bağladım onu. Kimbilir otuz köfteyi yiyen köpek çoban köpeğine dönmüştür şimdi.»

«Götür, hemen Timur'a ver! Köylerden topladığı davarları beklesin!»

«Kurt köpeği ister o! Hem talimli soyundan. Sen şimdi beş köfte de bana ver de yaz deftere!»

«Eee, bugün hesap görmeyecek miyiz, Hoca?»

«Hele sen ver beş köfteyi de aklım başıma gelsin! Hesap kolay.»

Hoca yarım ekmeğin içine beş köfteyi koydurduktan sonra sordu köfteciye:

«Daha kimin hesapları var defterde?«

«Köşker kalfası Hidayet'in, Dellal Rüstem'in, Kahveci Hamza'nın...»

«Kahveci Hamza'nın kahvesini kapattı Timur'un adamları, unuttun mu?»

«Unutmadım!»

«Yaz onun köftelerini de bana!»

«Hay Allah senden razı olsun, Hoca. Otuz beş senin, yirmi beş de onun, eder altmış köfte... Birer akçeden eder altmış akçe!..»

«Topla Hidayet'le Dellal Rüstem'inkini de!..»

«Yetmiş akçe de onlarınki tutar.»

«Onlar verdi mi ne kalır arada?»

«Tam on akçe!»

«Verirlerse on akçelik mum alır yakarsın Taptuk Apti'-nin türbesine, sevaptır.»

«Beni günaha sokma şimdi durup dururken!..»

«Hiç üzülme köfteci Dursun! Doğru Konya'daki Şair Celalettin'e gidersin! Günahkâr olsan da gel, demiyor muydu şiirinde! Senin için de bir kolaylık gösterir elbet, hadi eyvallah!»

Ihlamur ağacına bağlı duran köpeği buldu. O da bütün köpekler gibi üç dört günde alışmıştı tasmasına.

«Tazı olmak kolay değil!» dedi. «Bugün köfte yok sana!! Perhizsin!»

Köpek ayaklarına dolanıyor, sevincinden cızık cızık ediyordu.

«Bak ceylanım,» dedi Hoca, «ben hoşlanmam bu kadar dalkavukluktan. Hünerlerini sakla, Subaşı'ya gösterirsin. Yürü, çulunu geçireyim arkana da seni soylu bir köpek sansınlar!»

Üç gün önce cübbe aldığı dükkâna doğru yürüyorlardı. Kapısının önüne gelince içerde mal sahibinin olmadığını gördü Hoca. Kapıya bir sandalye koyup camiye gittiği anlaşılıyordu.

«Yürü,» dedi Hoca, «hep senin yüzünden, sağına soluna bakınman yüzünden geç kaldık işte! Herkes camideyken, bizim sokaklarda dolaşmamız yakışık almaz.»

Doğruydu ama nereye gidebilirlerdi?

«Camiye de birlikte gidemeyiz ya!..» diye düşündü.

«Namaz da kılamıyorum senin yüzünden. Bunun günahı doğrudan doğruya senin! Cehennemde cayır cayır yanacaksın! Oysa sen olmasaydın bütün günahlar benim olacaktı. Bir parça eti hakkettin, günahımı üzerine aldığın için?»

Kasabın önünden geçerken başını uzatıp sordu:

«Kasapbaşı, yüz dirhem et kaç akçe eder?»

«Okkası dört akçe, sen hesap et gerisini!»

«Canım,» dedi Hoca öfkeyle, «ben alacak değilim ki hesap edeyim!»

«Kim alacaksa o sorsun öyleyse!»

Hoca eğildi köpeğin kulağına:

«Doğru söylüyor kasap!» dedi. «Yüz dirhem etin bir akçe ettiğini hesaplayamazsın, kalkarsın buz gibi koyun eti yemeye! Sen kim, et yemek kim? Yürü!»

Köpek, etin kokusunu almış, gitmek istemiyordu. Kasap durumu anlayınca:

«Öyle desene Hoca,» dedi, «hesaplamasını bilmeyenlerden para almıyoruz! Al aslanım!»

Kasap köpeğin önüne döküntü etlerden bir iki parça attıktan sonra, kapıda durmuş gülüyordu:

«Gül bakalım!» dedi Hoca. «Okkanın dört yüz dirhem olduğunu bilmeyenler, hesaptan hiç anlamayanlar, yarın dükkânın önünde kuyruğa girerlerse görürsün gülmeyi! Hadi, Ceylanım, gidelim!»

Köpek bir iki çiğneyişte yutuvermişti verilenleri. Kasabın yüzüne bakıyordu gözlerini kırpa kırpa. Hoca:

«O kadar canının istediğini bilseydim, ikiyüz dirhemden açardım kapıyı. Yüzsüzlük etme de yürü!»

Zincirini çekip çınarın altına doğru götürdü köpeği. Karşılıklı oturdular. Cebinden divitini çıkaran Hoca, bir kâğıt parçasına şunları karaladı:

Mor menekşe boynun eğmiş dururest
Kafir soğan katkat urba bulurest.

«Hıyarlar için de birkaç laf etmeliydi ama, bir türlü tutturamıyorum! Hele geçelim kabaklara!»

Elinde zarf kağıt, yaşlıca biri sokuldu:

«Hocam kolay gele!» dedi. «Ne yazıyorsun?»

«Farisi dilinde şiir yazıyorum!»

«Oku da dinleyelim.»

Hoca bir çırpıda okudu. Adam:

«Neresi Farisi bunun?» dedi. «Ne okudunsa anladım.»

«Sonundaki estleri de anladın mı?»

«Bir onları anlamadım!»

«Oraları koyu farisidir. Ben bile sökemem.»

Adam elindeki mektubu Hoca'ya uzatarak:

«Şu mektubu sökebilir misin?» dedi.

Hoca baktı baktı:

«Hayır,» dedi, «Farisinin tam koyusu!»

«Peki, okuyamazsın da bu kavuğu ne demeye geçirirsin başına?»

«Ahbap! Keramet kavuktaysa al başına geçir de sen oku bakalım!»

Hoca kızmıştı, kalkıp gidiyordu ki adam:

«Al şu kâğıdı eline.» dedi. «Oğlum var Konya'da. Söylediklerimi yazıver, bir mektup...»

«Yazarım yazmasına ama, kendi yazdığımı ancak kendim okurum ben...»

«Zarar yok, Hoca, sen gene yaz.»

«Yazamam. Yazdığımın okunması için benim de Konya'ya mektupla birlikte gitmem gerekir. Yazık değil mi sıcakta bana?»

«Biraz okunaklı yazarsın sen de canım...»

«Yazamam, diyorum. En iyisi senin gitmen! Yola gir serinlikte, hem oğlunu görürsün, hem de söyleyeceklerini söylersin.»

«Kavuğunu gördüm de uzaktan, ben de seni okumuş bir adam sandıydım...»

«O kavuk senin gibi daha kimleri kandırmadı ki... Hadi Allah işini rastgetire!»

Adam arkasına baka baka giderken:

«Hadi Ceylanım,» dedi Hoca, «anlaşılıyor değil mi, kavuğun da, çulun da değeri!.. Hadi çulu geçireyim de sırtına, Subaşı'ya yamayayım seni! Sayemde üç öğün aş bulur, dua edersin. Düş önüme!»

ON İKİ

Subaşı, Timur'un Otağı'na gittiği için, Hoca konağın önünde akşam ezanına kadar bekledi. Köpeğin zincirini elinden bırakmıyordu. Bir şimşir tarakla çeşme başında tüylernii taradı. Gözlerinin çapaklarını sildi. Karşısına geçip baktı:

«Ah biraz da ayakların uzun olsaydı,» dedi, «Senin üzerine tazı olur muydu bu memlekette! Kafan koç başı gibi yusyuvarlak! Ne olurdu kulakların sarkık, burnun da sivri olsaydı!.. Bu bel, hiç yakışmıyor senin gibi soylu bir tazıya!»

Kimsecikler yoktu çeşme başında.

«Bir deneyelim bakalım,» dedi, «koşman nasıl?»

Zincirinden çekip ileri geri bir süre koşturdu.

«Fena değil!» dedi. «Biraz daha gayret etsen beni bile geçeceksin! Aferin!»

Hanın önünden geçerken Yusuf Ağa seslendi içerden:

«Nerdesin, Hoca?»

«Nerde olacağım, Kavuğumun altında!..»

«Subaşı'nın adamları arıyor seni vızır vızır... Aman söyle Hocaya dediler. Subağı Otağ'dan döner dönmez görecekmişsin onu! Sakın görmeden köyün yolunu tutmayasın! Sonra, dediler, sinkefleriz geçmişini geleceğini!»

«Sinkeflermiş haaa? Onlar «S» ile «K» harfini bilirlerse ben otuz iki harf bilirim! Benimle imla yarışına çıkmasınlar, yaya kalırlar!»

Hoca, han önündeki ağaca köpeğini bağlayıp çıktı odasına. Biraz uzanıp uyumak istediyse de uyuyamadı. «Ne işi olurdu bu Subaşı'nın benimle?» diye düşünmeye başladı. Tazı için arıyorsa, hazırdı aşağıda. Başka ne zoru olurdu, bu Subaşı köpeğinin! Ama ısırmasın, havlamasın, okuttuğu çömezlerine bir zararı olmasın diye huyunca gider görünmeliydi.

Heybesini aradı, yoktu görünürlerde. Hancı nereye kaldırmıştı acaba? El yazması, Hint kaynaklı bir kitap koymuştu Heybe'ye. Canı sıkıldı mı bir göz gezdirir, oyalanır, ya da yeni öğrencilerine ders gösterirdi. Heybe de yoktu ortalarda, kitap da...

«Yusuf Ağa,» diye seslendi, «nerde benim heybe?»

«Var mıydı senin heyben, Hoca?» diye ters bir karşılık geldi Yusuf Ağa'dan.

«Ne demek o! Benim heybem olmayacak da kimin heybesi olacak bu handa?»

«Getirmemişsindir köyden!»

«Laf istemem, heybemi isterim ben!»

«Bulamazsam!..»

«Yaratacaksın! Eğer beş dakikaya kadar bu heybe gelmezse!..»

Evet, ne yapardı Hoca, bu heybe gelmezse? Handaki yolcular bile başlamışlardı heybeyi aramaya. Hoca kızmıştı bir kez. Hoca kızdı mı gözü dost ahbap görmezdi.

Altüst ettiler ortalığı. Sonunda heybe bulundu. Ahırda, hemen eşeğin önünde duruyordu. Bir bayram havası içinde verdiler heybesini Hocaya.

«Oh!» dedi sevinçle şöyle bir. «Hay ömrünüze bereket!.. Ne muradınız varsa sizin de olsun!..»

Sonra çıkardı kitabını, hiçbir şey olmamış gibi okumaya başladı. Bütün handakiler meraktalardı. Çok kötü kızmıştı Hoca. Bu heybe bulunmazsa acep ne yapardı?

Hancı Yusuf çekine çekine sokuldu:

«Hocam,» dedi, «çok şükür ki heybe bulundu. Bulunmasaydı. ne yapardın diye merak ediyor handakiler. Kimi asar, kimi keserdin? Ne yapardın?»

«Hiç,» dedi Hoca, «ne yapacağım, evde eski bir kilim vardı, onu kesip heybe yapacaktım!»

Kendini tutamadı Hancı Yusuf:

«Biz de sandıktı ki...»

«Ne sandıydınız? Gidip yeni bir heybe alacağımı mı sandınız budalalar? Eğreti eşeğe yeni heybe almak nerde görülmüş! Bu heybe taaa Karakaçan zamanından kalmaydı!»

«Karakaçan da ne eşekti, değil mi Hocam!»

«Hadiii!.. Söyletme beni şimdi. Hem eşeği Hana almazsın, okumaya yollayınca da hayıflanırsın!..»

Gene öfkelenmişti Hoca. Kitabı heybeye sokup kalktı, mumu söndürdü. «Bir hava alıp geleyim!» dedi. Bir de Subaşı'ya bakayım! Geç de olsa beni bekleyecekmiş, bu Subaşı zıpçıktısı! Hadi eyvallah!»

Köpeğini bağladığı yerden çözdü. Akşam doyurmamıştı köpeği. Kendisi de açtı. Dükkânlar çoktan kapanmıştı. Bir sokaktan geçerken aklına Hacı Haydar geldi. Varlıklı adamdı Hacı Haydar. Böyleleri, gece yarısı da kapısını çalsalar konuğa sofra çıkarırdı. Bu Hacı Haydar'ın da çıkarması gerekirdi. Hoca'ya göre.

«Ulan sakar ceylan!» dedi. «Nasipsiz hayvan! Senin ha-

tırın için çalıyorum bu adamın kapısını! Artıklarımı önüne dökmek için!»

Bahçeden girdi içeri, evin kapısına doğru yürüdü. Bir baş göründü camdan. Onun başıydı. Görmüştü demek bahçeye girdiğini Hoca'nın! Artık çalmasa da açılırdı kapı. Ama açılmadı. Biraz bekledi, gene açılmadı. Vurdu tokmağı. Bir süre daha bekledi. Gelen giden yoktu. Hacı Haydar'ın başını görmese dönüp gidecekti. «Duyuramadım belki!..» diye düşündü. Bir kez daha çaldı. Hemen açılıverdi kapı. Kapının aralığından bir kadın:

«Hacı'yı mı aradın?» dedi. «Hacı evde yok, dışarı çıktı!»

Nasıl olurdu? Gözleriyle görmüştü Hacı'yı. Başında Hicaz işi bir takke vardı.

«Demek dışarda, öyle mi?» dedi. Hoca. «Söyleyin döndüğü zaman, bir daha dışarı çıkarken takkeli başını evde unutmasın!»

Sonra döndü köpeğine:

«Yürü gidelim kısmetsiz hayvan,» dedi, «nerde bulursun Köfteci Dursun'un eşek etinden yaptığı sulu sulu köfteyi! Hele dur, üzülme! Hacı'ların hepsi de böyle olmaz ya! Hacı Hayrettin'in evinde ziyafet hazırlığı vardı bugün, yürü gidelim. Ben içeriye gireyim, gerisi kolay.»

Geçerken Subaşı'nın konağına uğradı. Dönmediğini öğrenince:

«Hana haber bırakmış sizin bey,» dedi, «geç de dönse bekleyecek mişim!»

«Otur bekle, öyleyse,» dediler.

«Ziyafete de çağrıldım. Ararsa ordayım. Hacı Hayrettin'in evinde.»

«Nerde Hacı Hayrettin'in evi?»

«Biriniz gelin de göstereyim.»

En açıkgözü kalktı yerinden:

«Gidelim de göster,» dedi.

Bir de zarfla kâğıt istedi Hoca. Kâğıdı yazmadan zarfa yerleştirdi:

«Buyur gidelim!» dedi.

Köpek de peşlerinde, yola koyuldular. Hacı'nın evi uzak değildi. Hemen bir sokak ötedeydi. Kapıda çifte fenerler yanıyordu. Hoca köpeği sağlamca bir yere bağladı önce.

Gelenleri karşılayan gösterişli bir adam çıktı karşılarına. Hoca'nın elindeki zarfı görünce sordu:

«Nedir?»

«Bir mektup,» dedi Hoca, «Hacı Hayrettin'e.»

«Ama üstü yazılı değil.»

«Öyle... Aceleye geldi de!..»

Subaşı'nın adamını da çekerek içeri dalan Hoca, mektubu Hacı Hayrettin'e uzattı, merdiven başında.

«Buyur,» dedi, «mektup!»

«Üstü yazılı değil,» dedi Hacı Hayrettin. Hoca hemen sofrada boş bir yere sokulup ilk lokmayı ağzına atarken:

«İçi de yazılı değildir. Hacı Efendi!» dedi. «Kusura bakma, çok aceleye geldi de!..»

Hoca Nasrettin, Subaşının adamına buyur ederken köpeğini de unutmamıştı. Etin en iyi parçalarını bir ekmeğin içine yerleştirip:

«Kapıda beni aç açına bir fakir beklerken bu nimetler boğazımdan geçmiyor,» dedi. «Hele vereyim de geleyim!..»

Geç vakte kadar yediler içtiler. Hoca Subaşı'nın adamını uğurlarken:

«Şimdi geliyorum,» dedi, «biraz dolaşayım da yediklerim erisin!»

Bir iki sokak geçtikten sonra göle giden ana yola saptılar. Uzaktan beş altı atlının gölgesi yansıyordu suya.

«Kim olabilirdi bu atlılar bu saatte? Atlılardan biri seslendi uzaktan:

«Dur! Davranma!»

Donakalmıştı Hoca. Ellerini kaldırması gerektiğini bile unutmuştu şaşkınlıktan.

«Kaldır ellerini!»

Kaldırdı Hoca.

Göle yansıyan donuk bir ayışığında atta dimdik duran Subaşı'yı hemen tanımıştı.

«Ne geziyorsun geceyarısı buralarda?»

«Uykum kaçtı da...»

«Uykunu mu arıyorsun?»

«Öyle gibi!..»

«Ya bu köpek?»

«İyi koku alır... Uykunun kokusunu bile alır. Düştük peşine uykunun.»

«Kimsin sen?»

«Ben, Hoca...»

«Hoca Nasrettin olmayasın sakın!..»

«Eğer başkası Hoca Nasrettin'liğe sahip çıkmazsa!..»

«Belli! Başka hangi münasebetsiz gezer göl kıyısında bu saatte?»

Sonra peşindeki adamlarına döndü:

«Bana uykunun kokusunu bile alıp da izleyebilen cins bir tazı gerekti. Köpeğe el koyun, Hocayı da! Posta edin getirin kolluğa!»

Sürdü atını dört nala...

Hoca'yı sabaha doğru kolluğa getirip gözaltına aldılar. Yasak bölgeye girmişti yanlışlıkla. Bilerek mi girmişti, dalgınlıkla mı, onu araştıracaklardı. Sorgu sabah ezanında başladı:

İlk soruyu dayadı Subaşı:

«Bu Hammat kim? Kimin oğlu, kimin torunu?»

Hoca anlamıştı, Subaşı'nın kendisini neden aradığını. Bütün gün tutuklamışlardı. Daha öncede peşine hafiye takmışlardı demek. Sabahleyin Hammat'la birlikte Akşehir'e

girdiklerini de biliyorlardı belki. Tam bildiklerine inandığı bir sırada:

«Hayır,» dedi, içinden bir ses, «bilmiyor bu adamlar!»

Direnecekti Hoca.

Peki gelirken Gölbaşı'nda gördükleri köylüler tutar söylerlerse... «Söylesinler!» dedi. «Ben Hammat'ı bir aydır görmedim, derim.»

«Ne düşünüyorsun Hoca? Sorunun içinde boğuldun kaldın, değli mi? Sen ki hiçbir lafın altında kalmazdın!»

«Bu Hammat'ı son aylarda siz kullanıyordunuz, bana neye soruyorsunuz.»

«Biz kullandığımızı sanıyorduk. Meğer o it bizi kullanırmış!»

«Acayip!»

«Senin için acayip şey var mı dünyada, Hoca? Her şey olağan değil mi?»

«Olağanın da acaibi olmaz mı, Subaşı?»

«Oluyormuş zahir!»

«Böyleyken bana sorarsın. Eğer Hammat, bildiğiniz gibi çıkmadıysa, aldandığınız için suçu bana mı yükleyeceksiniz?»

«Sen biliyordun onun ne mal olduğunu da bizi uyutuyordun, öyle mi?»

«Maldan kastınız nedir, anlayamadım.»

«Mal maldır. Değerli matah! Bir de malın gözü vardır.»

«Herhalde bunun daha değerli bir matah olması gerekir.»

«İşte bu Hammat malın gözü çıktı. Bakalım kellesini nasıl kurtaracak!»

«Benim okuttuğum genç, kim olursa olsun, kellesini ancak memleketi için ortaya kor! Yurduna zarar getirecek bir iş ettiğinden kuşkulanmıyorsunuz herhalde?»

«Hoca, bırak lafebeliğini de, Akşehir Beyi'nin oğlu Manzur nerde, onu söyle.»

«Hah, bu bakımdan, Hammat'ı arıyorsanız haklısınız. Onu bilse bilse Hammat bilir.»

«Neden o biliyormuş?»

«Canciğer arkadaşıdır da ondan.»

«Doğru! Bey de öyle sanıyor. Bilse bilse o bilir, diyor. Ama ben iyi biliyorum ki her bir şeyin en doğrusunu sen bilirsin!»

«Neyin mesela?»

«Cahilliğin bile. Var mı gerisi?»

«Onun için mi yasakladınız cuma günleri edeceğim vaazları?»

«Neden yasaklandığını da bilirsin sen. Uzun etme de söyle. Hammat'ı en son ne zaman gördün?»

«Bu sabah desem inanır mısın?»

Bu Hoca'yla başa çıkmak zordu. Açık vermemeliydi. Tuzağa düşürürdü adamı.

«Hayır,» dedi Subaşı, «bu sabah göremezsin. Dün akşam Konya'da olan, öğleye doğru Konya'dan gelirken tutuklanan adamı bu sabah göremezsin sen. En az dört gün önce nerde gördün, neler konuştun?»

İş kolaylaşmıştı. Demek bu sabah Akşehir'de Hammat'ı görmemişlerdi. Hammat, Manzur'u ne yapmışsa yapmış, yok olmuştu ortalıktan. Konya'dan dönerken yolda tutuklanmıştı. İşin gerçeği böyle değildi, dönerken değil, Konya'ya giderken yakalanmış olacaktı. İzini nasıl da ustaca saklamıştı. Şu halde verdiği ifadede «Manzur'u bir iki gün içinde görmedim, diyordu. Öyle ya. Konya'da olan Akşehir'deki arkadaşını nasıl görecek, nasıl yok edecek, ya da kaçıracaktı?

«Ben Hammat'ı geçen cumartesi gördüm, son defa!..» dedi.

Subaşı parmaklarını sayarak aradan kaç gün geçtiğini hesapladı. Aklı yatmışa benziyordu.

«Sana Konya'ya gideceğini, oradan da Silifke'ye geçeceğini söyledi mi?»

«Bana, nereye gittiğini, kime gideceğini, kimin gönderdiğini hiç söylemezdi. İcazetini almış bir mollaydı. Ona vereceğimi vermiş, öğreteceğimi öğretmiştim. Dersime hiçbir ihtiyacı yoktu artık.»

«Öyle,» dedi Subaşı bıyıkaltından gülerek, «Dersini almış senden!..»

Bir süre durdu, Subaşı:

«Münadiler bir saat sonra bağıracaklar. Geceleri sokağa çıkma yasağı başlıyor. Kuşkulu kimseler, Akşehir dışına sürülüyor, sen de Koçhisar'a!.. Hemen çıkıyorsun yola!»

Hoca büyük olaylar bekliyordu. Bu habere bayağı sevinmişti. Ama Hoca şu karşısındaki Timur beslemesine, kendi içyüzünü yansıtacaklardan da değildi:

«Çoluksuz çocuksuz bu yaşta oralarda ne yaparım ben!»

«Bulursun kendine bir eğlence. O da mı tasa, Hoca!..»

Sözüm ona Hocanın acısına tuz biber ekiyordu. «Eğlence» sözü ona eşeğini, özlemini çektiği Karakaçan'ını anımsatmıştı. Koçhisar'da kadıydı Karakaçan. Demek orda da yalnız kalmayacaktı.

İzin verilmeyeceğini bildiği halde:

«Köye gidip geleyim,» dedi, «gerisi kolay. Hükümdar, nereyi uygun bulursa giderim. İsterse Fizan'a göndersin...»

Birden sertleşmişti Subaşı:

«Neler söylüyorsun sen Hoca!» diye gürledi. «Kalk! Hemen çıkıyorsun yola. Al şu keseyi.»

Ne kesesi olduğunu anlamıştı ya, Hocalığı tutmuştu işte:

«Daha terlemedim,» dedi, «kese istemez.»

«Bin akçe var içinde. Hükümdar böyle münasip gördü. Al, koy cebine!»

«Almam gerekiyor. Elin eşeğini yolda aç bırakamam. Kendi keyfimle gitmediğime göre, yolluk yaparım bu parayı,» diye düşündü. «Koçhisar'a varalım, gerisi kolay!»

«Haydi bakalım, bas şuraya mührünü. Altına da bir imza, sağlam olsun. Neme gerek, netameli adamsın sen.»

ON ÜÇ

Hoca Nasrettin'i bir sabah alacakaranlıkta Koçhisar Subaşısı'na teslim ettiler. Himmet Ağa'nın eşeğini kendisini Koçhisar'a getiren iki asesle geri gönderdiler. Bir kuru heybeyle kalmıştı Hoca. Koçhisar Subaşısının Hoca için, resmî kâğıtta yazılanlardan başka hiçbir bilgisi yoktu. Halktan kopmus olduğundan, halkın Hoca için bildiği kadarını bile bilmiyordu. Sözüm ona kanun adamıydı bu yetkili kişi...

«Kimsin sen?» dedi. «Ne halt ettin de sürdüler seni buraya?»

Hoca uzun uzun esnedikten sonra:

«Bak,» dedi, «esniyorum ben.»

«Benim karşımda kimse esneyemez!»

«Ancak açlar, uykusuzlar, bir de yorgunlar...»

«Ne yapalım uykusuzsan...»

«Bir şey yapamazsın. Benim yerime esneyecek değilsin ya!»

Yeniden başladı uzun uzun esnemeye. O esnedikçe küplere biniyordu Subaşı:

«Bari ağzını kapat!» diye gürledi.

«Zorluyorum ama kapanmıyor...»

«Yumruk istiyor demek! Kapat!»

«Benim ağzım kapanırsa bu sefer de halkın ağzı açılır. İyisi mi...»

«Bırak boş lafları da sorduklarıma cevap ver. Neden yolladılar seni başıma. Büyüklerine saygısızlık mı ettin?»

«Kim o büyükler?»

«Başımızdakiler.»

«Başımda kavuktan büyük bir şey görmüyorum ben! Onu da uykum gelip esnemeye başladım mı alıyorum elime.»

«Anlaşılıyor, çok çekeceğim var senden. Bana kalsa seni kolluktan çıkarmazdım ya. Gelen emirde Hisar içinde serbest diyor. Akşamları imzaya geleceksin. Şunu bil ki, gözlerim hep üzerinde olacak. Hadi bakalım, şimdilik serbestsin.»

Hoca heybesini omzuna attığı gibi çıktı dışarı. Yorgundu, açtı, uykusuzdu ya okumuş, yazmış, icazet alıp kadı olmuş eşeğini, o inatçı karakaçan'ını görmeden, görüp ona kırgınlığını belirtmeden bir çorba bile içemezdi. Çarşı içine vurdu. Kalabalıktı çarşı, pazar. Her dükkânın önünde çuval çuval tuz vardı. Demek buralılar davar gibi tuz yalayıp bol bol su içiyorlardı. İlk sorduğu bakkal, burada bir Tuz Gölü olduğunu anlattı. Bir Akşehir'li olarak öğünmeli miydi, yerinmeli miydi? Hoca, Akşehir Gölü'ne yoğurt mayasını tutturamamıştı ama, elin oğlu Koçhisar Gölü'ne tuz mayasını tutturmuştu demek.

«Aferin elin oğluna!» diye düşündü. «Eğer ölmediyse öğrenirim ondan mayayı nasıl tutturduğunu. Akıl akıldan, ibrişim de kıldan üstündür.»

Herkesten akıl istenmeyeceği gibi herkese yol da sorulmazdı. Sokuldu üstü başı düzgün birine:

«Ağam,» dedi, «mahkemeye nerden gidilir?..»

Önce Hocanın kavuğuna baktı adam:

«Pek mahkemeye işi düşecek adama da benzemiyorsun ama, ne işin olur senin mahkemede?» diye sordu.

«Bizim Karakaçan'ı görecektim de. Affedersin yani bizim eşeği.»

«Sakın kadıyı görmek istemeyesin!..»

Başladı katıla katıla gülmeye adam:

«Hani haza eşektir bizim kadı haaa!..»

«Tanıyorsun demek?»

«Onu kim tanımaz. Sözde okumuş, kadılık icazeti almış. Adam olmadıktan sonra...»

Bir yanlışlık olmasındı. Karakaçan'ın okuyup adam olduğunu söylemişti Dekbaz Ali. Sonra da buraya kadı olarak verildiğini...

«Yani,» dedi Hoca, «gençten biri... Mektepten de yeni çıkma...»

«Tamam! İşte o eşek! Değmez üzerinde o kadar durmaya. Nah şurdan yürü, şu aralığa sap. Karşına çıkan sarı bina.»

«Hadi eyvallah!»

Demek kadı olmuştu ama adam olamamıştı. Yazık!

«Ulan Silifke Kadısı kadar da mı olamadın! Bir bayram olsun kapımı çalıp elimi öpmedin. Doğru, Ağanın dediği gibi, değmezmiş üzerinde bu kadar durmaya!»

Bir süre daha yürüdü.

«Elin adamı istediğini söyleyebilir,» diye düşündü. Ne kadar olsa yedi kat yabancı... Söyler, geçer. Ama ben nasıl yüreğim sızlamadan geçerim. Yazık! Çok yazık! Akşehir Kadısı gibi olduktan sonra, ha olmuşsun, ha olmamışsın. Önce adam olmalı, adam! Yazık, sana verdiğim şinik şinik arpalara, elimle biçtiğim yoncalara... Kıydığım mısır saplarına...

Sarı bina görünmüştü karşıdan!

«Ama kim ne söylerse söylesin, gözümle görmeden inanmam ben.»

Kapı kapalıydı. «Dedikleri doğru olabilir,» dedi, içinden. «Bu saate kadar mahkeme kapısı açılmazsa kadısından ne hayır beklenir!»

Vurdu tokmağını kapının.

«Kim o?»

«Ebenin körü!» dedi içinden. «Kim olacak mahkemede işi olan biri! Koçhisarlı'nın biri!»

Yüksek sesle:

«Ben!.. Ben!..» dedi. «Koçhisarlı değil, Akşehirli.»

Muhzır olacaktı kapıyı açan:

«Akşehirli misin?» dedi adam, kuşkulu kuşkulu bakarak. «Akşehirliler Timur'a karşı ayaklanmış, öyle mi?»

«Haberim yok. Ben gece çıktım Akşehir'den. Ay bile yoktu o gece, nerden bileyim.»

«Demek karanlıkta oldu bu işler, öyle mi?»

«Söylediğine göre öyle olacak.»

«Zenci bozması bir delikanlıymış elebaşı. Akşehir Beyi'nin oğlu çekmiş mortoyu. Ama burda inanmıyor kimse, onu o Habeş delikanlısının öldürdüğüne. Esas ayaklanan Manzur'muş da, Topal Timur onu gırtlaklatmış diyorlar.»

«Büyük adamların işine aklım ermez benim. Ben bugüne kadar tavuk bile kesmedim. Hep bizim büyük Hanım keser tavukları.»

«Tavuğu kadına mı kestiriyorsun?»

«Kime kestireyim ya?»

«Yenmez kadının kestiği tavuk.»

«Pişirdiği pilav yenir de, kestiği tavuk mu yenmez, haaa?»

«Asla yenmez.»

«Ben yedim oldu, Muhzır Efendi, Sana buyur edersem yeme!»

«İnsanın dini imanı zedelenir.»

«Canım karı koca arasında neler olmuyor ki, varsın biraz zedeleniversin. Bir yıkandın mı, pir ü pak olursun!»

«Peki peki! Anladım, sen mezhebi geniş adamsın. Söyle ne işin var senin sabah sabah burada?»

«Ne sabahı yahu? Öğlen oluyor.»

«Bizim kadı öğle yemeğini yer de öyle gelir.»

«Yoldaki ağanın dediği doğru gibi...»

«Ne dedi ağa?»

«Yani Kadı Efendinin biraz noksan yanları varmış da...»

«Halt etmiş! Hiçbir yanı noksan değildir. Tam seksen kara okka gelir. Kelle kulak yerindedir.»

«Maşallah, maşallah!.. Akşehir'de pek gelişememişti. Demek burası yaradı.»

«Akşehir mi dedin?»

«Gençliğinde Akşehir'de otururdu da...»

«Yooo! Konya'dan geldi. Mektepten çıkar çıkmaz...»

«Eskiden, Dekbaz Ali mektebe yazdırmadan, biraz huysuzcaydı. Sıpalıktan eşekliğe daha yeni geçtiği yıllar...»

«Hani şaka maka ama vardır bizim Kadı'nın bir eşek yanı. Bilenlerden işittim. Biraz haylazcaymış vaktiyle... Dur! Kapı... Bir anahtar da onda vardır... Aman kapat ağzını, geliyor!»

Kapı açılmış, kadı içeri girmişti. Saygıdan çok, şaşkınlıktan, ikisi birden ayağa kalkmışlardı. Yerine geçip oturduktan sonra, Hoca'ya:

«Otur!» dedi.

Bir süre, nerden tanıyorum acaba gibilerden, Hocanın yüzüne baktıktan sonra:

«Söyle,» dedi, «ne işin var, niçni geldin sabah sabah?»

«Seni görmeye geldim!»

«Hoş geldin. Nerden böyle?»

«Akşehir'den. Bir muhalif ruzigâr attı bu taraflara, evlat!»

«Olur böyle şeyler. Rüzgâra karşı mı gittin Akşehir'de? İşittiğime göre karışıklıklar çıkmış...»

«Bilirsin, Akşehir netameli yerdir.»

«Ben mi bilirim? Yooo! O kadar da iyi bilmem. Çok küçükmüşüm babamın dediğine göre, Akşehir'den ayrıldığımızda...»

«Çok mu küçükmüşsün! O kadar da değil! Bayağı sıraya girdiydin artık.»

«Demek tanırsın babamı?»

«Babanı nerden tanıyayım? Ben ananı tanırım senin. Çok emeğim geçti anana.»

«Anama mı? Nasıl emeğin geçer, Hoca?»

«Nasılı masılı var mı? Çingenelerden tam yüz akçe verip de aldıydım. Helal olsun! Çok kahrımı çekti doğrusu. Gençtim o zamanlar, hiç üstünden inmezdim.»

«Hoca, hoca! Ağzından çıkanı duyuyor musun? Saygı duyduğum bir varlığa hakaret ettirmem. Gençliğinde bir hata işlemiş olsa bile...»

«Ne hatası, evlat? Hiçbir kusuru yoktu doğrusu. Senin gibi huysuz da değildi. Unuttun galiba, kahvenin önünde beni tepetaklak attığını!..»

«Neler söylüyorsun sen, Hoca? Delirdin mi sen!»

«Olanı biteni söylüyorum! Mektebe gideli hepsini unuttun, değil mi? Ters belalı, haylaz bir eşektin sen. Hem de eşeklerin en bayağısı!..»

«Şakanın bu kadarı da fazla! Saçına başına, başındaki kavuğuna saygı gösteriyorum diye susuyorsam sabrımı kötüye kullanma benim!.. Niçin geldinse kısaca söyle de beni rahat bırak! Karar yazmaya geldim ben erken erken!..»

Kadı alttan alınca, Hoca da birden yumuşamıştı!

«Hiçbir işim yok!» dedi. «Ne işim olacak benim. Sadece ziyaret. Seni böyle gördüğüme çok sevindim. Yani açık söylemem gerekirse hiç umudum yoktu senden. Allah bilirken senden ne saklayayım. Demişlerdi de, inanmamıştım!»

Şöyle hoşnut bir bakış attıktan sonra:

«Maşallah!» dedi. «Öp elimi de göğsüm kabarsın!»

Kadı bir an önce, şu cansıkıcı oyun bitsin diye yapıştı Hocanın eline, öptü. Bayılmıştı keyiften Hoca:

«Allah sana daha çoook mevkiler, rütbeler versin, evladım. Açıkçası utandırdın beni! Dekbaz Ali'yi Akşehir'de görünce kuşkulanmıştım. Hele dizginlerini Himmet Ağa'nın eşeğinde görünce de büsbütün sıtkım sıyrılmıştı bu adamdan. Boşuna işkillenmişim. Nasıl işkillenmeyeyim. İnanılır şey mi bu!»

«Anlayamadım, Hoca, nedir bu inanılmayacak şey?»

«Söyle, sen olsan, inanır mısın haşa huzurdan bir merkebin okumasına?»

«Anlayamadım, Hoca. Hangi merkep okumuş?»

«Evladım, bırak şimdi cahillikten gelmeyi de, söyle. Bir eşeğin okuyup da kadı olacağına sen inanır mıydın?»

Kadının artık sabrı taşmıştı. Fırladı yerinden:

«Hoca, Hoca,» dedi, «utanmaz mısın sen. Sakalından, kavuğundan da mı utanmıyorsun?»

«Tövbe de evladım. Neden utanacakmışım? Tam tersine övünüyorum seninle. Bir eşek en sonunda şu Koçhisar'a kadı olsun! Hem de benim eşeğim! Anasını yüz akçeye çingenelerden aldığım bir eşek!..»

«Muhzır Efendi, at bu hoca kılığındaki rezil adamı dışarı! Koooş! Tut kolundan!.. Hemen dışarı! Yallah!»

Muhzır koluna girmiş tam odadan çıkarıyordu ki, Hoca:

«Bir dakka evladım,» dedi, «bir daha belki göremem seni. Son bir defa alnından öpeyim de, öyle gideyim. Gel şu huysuzluğundan vazgeç. Ne kadar olsa epey kahrımı çektin. Aramızda hukuk var.»

ON DÖRT

Hoca mahkeme binasından tekme tokat atılmıştı ama han odasında uzun bir uyku çektikten sonra kendine gelir gibi oldu. Heybeden havlusunu çıkardı. Gözleri dolu dolu olmuştu. Bu heybe, Karakaçan'ın heybesiydi, her gün anımsatacaktı eski eşeğini. İlk iş olarak Bit Pazarı'na gidip bu heybeyi satmalıydı.

Elinde heybe Bit Pazarı'nda dolaşırken Subaşı'nın adamları yakaladılar Hocayı. Eşeği olmayan bir yabancı heybeyi nerden bulurdu? Doooğru kolluğa. Bir aydır ne kadar birikmiş hırsızlık olayı varsa yıktılar Hocaya. Böyle kuşkulu kişileri ortalarda dolaştırmaktansa mahpus damında yatırmak Koçhisr'ın düzeni bakımından çok gerekliydi. Sorgu sual derken Kadının huzuruna çıkardılar Hocayı. Suç delili heybeyi de Hocanın sırtına vurup öyle getirmişlerdi. Kadı, görünce tanımıştı onu:

«Söyle,» dedi, «bu ne hal?» Bir gün önceki olayla ilişki kurmaya çalışıyordu Kadı. «Nerden aldın bu heybeyi?» Kavuğuna saygı göstererek «nerden çaldın?» diyemiyordu.

Hoca, ne olur ne olmaz, Kadı, Karakaçanlığı zamanından kalma heybeyi tanır diye, heybeye bakıp susuyordu.

«Söylesene. Kimin bu heybe?»

«Ben ne söyleyeyim sana. Kendi heybeni tanımazsan!..»

«Nerden benim oluyormuş, anlamadım.»

«Hele bir düşün, evladım.»

«Düşündüm, hatırlayamadım.»

«Akşehir'de tam iki yıl bu heybeyi sırtında taşımadın mı sen?»

Hoca'nın deli olmasından kuşkulanan Kadı, suyunca gitmeyi düşündü:

«Hayır, Hoca Efendi, hatırlayamadım. Bana hatırlatır mısın?»

«Dur anlatayım, evlat. Anan yaşlanınca satmıştım onu, artık eyeri sana vuruyordum. O zaman daha bağa taşınmamıştık. Camiden eve, evden camiye... O kadar. Ara sıra da pazara. Ama bizim Ferhat çok hor kullanıyordu seni!»

«Kim bu Ferhat?» diye sordu Kadı tatlılıkla.

«Oğlum! Seni kırbaçladıkça deliye dönüyordum öfkeden. Herkes beni kızmaz, öfkelenmez sanır ama, yanlış. Biz de insanız, evlat. Bağ evine taşınınca sen büsbütün huysuzluğa başladın. Bir gün kahvenin önünde, hem de çok kalabalık bir günde tepetaklak savurdun üstünden beni. Kabahat belki sende değildi. Köpeğin zinciri ayaklarına takılmıştı. Aldım seni yedeğe. Kahveyi geçince, Allah biliyor ya, sakın kusura bakma, verecektim sopayı. Dekbaz Ali geldi de kurtardı seni elimden. Ver şu eşeği bana, dedi. Ver de mektebe vereyim. Git başımdan dedim, eşek okur mu hiç! Okur okur dedi, neden okumasın! Benimki okudu da Silifke'ye kadı oldu! Çaresiz verdim. İyi ki vermişim. Utandırmadın bizi.»

Kadı anlar gibi olmuştu işin içyüzünü.

«Kim bu Dekbaz Ali, Hoca?» diye sordu.

«Buraya gelip gidermiş. Sivrihisar'da çuha dokurmuş, kendi dediğine göre.

«Eskiden eşek alır eşek satarmış, öyle mi?»

«Bilmem.»

«Ben biliyorum onu, Hoca. Kaç kez çıktı karşıma, bu namussuz! İyi hatırlıyorum. Bu heybe senin öz malın. Ne benim, ne Koçhisar'lı birinin. Al götür hana. Yarın akşama doğru gel beni gör.»

Sonra Hocayı getiren aseslere döndü:

«Hocayı serbest bırakın,» dedi, «heybe onun heybesi. Hadi bakalım, güle güle, Hoca!»

Hocanın sevinmesi gerekirken sevinemiyordu. Nasıl tanımazdı bir yaratık, insan olsun, eşek olsun, iki yıl sırtında taşıdığı heybeyi? Kadı, boynunu bükseydi de:

«Hocam,» deseydi, «ver şu heybemi bana! Ver de bir anı olarak saklayayım!»

Nerde öyle açıkyüreklilik Kadıda... Hâlâ saklıyor sıpalıktan yetiştiğini, öz be öz kendi eşeği olduğunu. Ne olursa olsun, kadı olsa da, adam olsa da okumadan öncesinde eşek olmaktan kimse hoşlanmıyordu demek. Çok eskiden, aşağı yukarı her insanın böyle bir dönemi olduğunu yalnız hocalar bilirdi. Bu yüzden böyle adam yetiştiren hocaları sevenler pek azdı. Dünyaya insan gelip insan gideceğini sanırdı birçok eşekler.

Hoca, sarı binanın önünden akşama kadar hiçbir yere ayrılamadı. Mahkemeye gelenlere kahve, şerbet veren ufak bir kahvenin önünde bekledi. Şerbet içti, kahve içti, Subaşı'nın adamlarının elleri bağlı olarak birini getirdiklerini görünce birden kalktı. Bu kalkış biraz da şaşkınlıktandı. Dekbaz Aliy'di, elleri bağlı götürülen adam. Selam verecekti Ali'ye, ama adam başını önüne eğivermişti. Ne suçu vardı

acaba Ali'nin? Sivrihisar'da çuha fabrikası kuran adam neden bağlanıp Kadı'ya getirilirdi?

Bir süre daha bekledi Hoca, Kadı'nın dediği saatte sarı binadan içeri girdi. Muhzır:

«Çabuk,» dedi, «Kadı seni arıyor.»

Apar topar girmişti içeri. Kadı gulerek:

«Bu muydu beni mektebe yazdıran?» diye sordu.

«Evet,» dedi Hoca, «işte bu adam.»

Kadı Dekbaz'a döndü:

«Kime sattın eşeği?» diye sordu.

«Sivrihisar'da Sabuncu Haşim'e.»

«Kaça sattın, doğru söyle.»

«Seksen akçeye.»

«İyi düşün de söyle. Seksen akçeye hindi mi satıyorsun?»

«Yüz, Kadı Efendi!»

«Yirmi akçe de şu kadar zamanlık faizi! Hemen şimdi eşek pazarına gidip yüz yirmi akçelik bir eşek alıp getireceksin. Muhzır, sen de katıl aseslere.»

Subaşı'nın adamlarına döndü:

«Tez olun! Eşek gelmeden bu adamı salıvermek yok. Hadi, şimdi...»

Bir saat içinde Hoca bir eşek sahibi olmuştu bile. Sevinecek yerde üzülüyordu bu duruma. Kafasında oluşturduğu düşsel bir evren yıkılıvermişti. Yüz yirmi akçelik eşeğe hışımla baktı. Eyeri bile üstündeydi. Yularını çeke çeke mahkemenin avlusundan ayrılırken pencereden bakan Kadı cama vurdu. Eliyle onu içeriye çağırıyordu. Kadı biraz da Hoca'nın gönlünü almak için:

«Beğendin mi eşeği, Hoca?» dedi. «Eğer beğenmediysen değiştirttireyim.»

«Sağol, evladım. Beğendim, beğenmez olur muyum...»

«Biraz soğuk duruyorsun da...»

«Daha alışamadım... Alışırım sayende... Ne kadar olsa gurbet elde arkadaşlık eder bana.»

«Bak Hoca, iyi adamsın, hoş adamsın ama, ara sıra okumuşluğuna yakışmayacak laflar ediyorsun.»

«Ben de hoşnut değilim bu huyumdan ama biraz da yaratılış meselesi bu, evlat...»

«Yok yok... Hepsi yaratılıştan değil... Ara sıra kaybediyorsun kendini... Kendini kaybetmediğin zamanlar iyi adamsın, hoş adamsın... Aman sinirlerine hakim ol, aman kendine iyi bak!..»

Hocayı avluya indirdi. Kendisi eşeğin başını tuttu. Muhzır'ın da yardımıyla bindirip uğurladı.

Hana doğru giderken düşünüyordu Hoca:

«Eşeklikten gelse bile iyi adamdı bu Kadı... Ne yapsın, soyunun sopunun belli olmasını ister mi? İstemez elbet! Kim bilir belki de Dekbaz Ali'yle anlaştı, eşeği çalıp da satma masalı uydurdular. Yutar mıyım ben!»

Bir süre gittikten sonra:

«Yutacaksın, Nasrettin,» dedi. «Şu gurbet elde bir eşek sahibi olmak az şey mi! Yutar görüneceksin... Ne demişti şu eşekten bozma Kadı, kendini kaybetme demişti bana. Gönlün hoş olsun diye, kaybetmeyeceksin kendini. Daha olmazsa bir işaret koyacaksın, görünce kendini hemen tanıyıvereceksin. En iyisi, bir sukabağı bağlayacaksın beline! Tamam mı?»

ON BEŞ

Hoca ilk iş olarak manavdan bir sukabağı alıp bağladı beline. O günden sonra Hocanın adı Koçhisar'da Kabaklı Hoca oldu. Kabaklı Hoca aşağı, Kabaklı Hoca yukarı... İster eşeğe binsin, ister eşeksiz yürüsün, bu sukabağı belinden eksik olmuyordu.

Koçhisarlılar, Hocaya bir oyun oynamak istediler. Tam Hocanın yaşında birini bulup beline de bir sukabağı taktılar. Hoca bir akşam Aptüs'ün Kahvesi'nden tam kalkıp giderken, sahnelendiği gibi Sukabaklı Arif Efendi de karşıdan geliyordu. Hoca bu sukabaklı adamı görünce kahveciye seslendi:

«Aptüs Ağa, bir baksana!..»

«Buyur, Hoca Efendi!»

«Ben bu kahveden ne zaman dışarı çıktıydım?»

«Sen kahveden daha dışarı çıkmadın, Hoca Efendi.»

«Kahveden çıkmadım da, dışardan gelip kahveye nasıl giriyorum?»

«Anlayamadım, Hoca Efendi.»

«Ben de anlayamadım. Kahveden çıkmadan içeri nasıl girerim? Bak, bak! Hele bak, şu gelene, iyi bak!»

Arif Efendi, belinde sukabağıyla, içeri girmiş selam veriyordu:

«Selamünaleyküm!»

«Aleykümselam, Hoca Efendi!» dediler, oturanlar.

Bu selamlaşma Hocayı büsbütün işkillendirmişti.

«Anladım,» dedi kahveciye, «Karşıdan gelen adam benim. Ya ben kimim Apti Ağa?»

«Sen de sensin, Hoca!»

«Ya bu dışardan gelen?»

«Belinde kabağı olduğuna göre, o da sensin zaar.»

Hoca öfkeyle yürüdü sukabaklı adamın üstüne.

«Yürü,» dedi, «Kadı'nın öğüdü var bana. Kendini kaybetme, dediydi. Bırak kaybetmeyi, birken iki oldum. Yürü göstereyim, ona, sözünü geri alsın, anlasın kendimi kaybetmediğimi!»

Arif Efendi'nin canı oturup kahve içmek istemişti:

«Ey Hoca"nın birinci sureti,» dedi, «ben seninle anlaşamayacağım. Al şu kabağı da kendime döneyim.»

Belinden kabağı çözüp Hocanın beline bağladı. Hocanın keyfi yerine gelmişti:

«Şükür Tanrı'ya!» dedi. «İki adamdan birinin derdinden kurtuldum! Üstelik bir kabak da kârdayım!»

Kabaklarını tıngır mıngır birbirine çarptıra çarptıra çıktı kahveden. Hana doğru elleri arkasında yürürken bir tümseğin üstünde, başları havada, karşıdan doğmakta olan aya bakanları gördü. Daldı kalabalığın içine:

«Hiç mi ay görmediniz?» diye sordu.

«Görsek bakar mıydık, Hoca?»

Ramazanın ilk gününü müftülüğe bildirip ertesi sabah oruca niyetleneceklerdi.

Hoca da başını kaldırıp baktı, kalem kadar incecik bir ay gördü:

«Yazık,» dedi, «hele dalıp gittiğiniz kaş kadarcık aya bakın! Bizim Akşehir'de kağnı tekeri kadar olur da başımızı kaldırıp bakmayız. Nasıl aramazsın Akşehir'i?..»

Gevezenin biri:

«Çok seviyordun da niçin bırakıp geldin?» dedi.

«Ah, sormayın Koçhisarlılar. Subaşı'yla geçinemedim!»

«Neden geçinemedin, Hoca?»

«Nasıl geçineyim, Akşehir'e gece yasağı korsa, ay gündüz mü doğup batacak...»

«Canım sana ne, ne zaman doğarsa doğsun...»

«Hadi!» dedi Hoca. «On beşlik kızın başı kadar ayı görmek için daha akşamdan dökülmüşsünüz sokaklara! Kağnı tekeri kadar ay gece gökyüzünde dolaşıp dururken Subaşı, kalkıp sokağa çıkmak yasak diyecek. Nasıl geçinilir bu zorbayla? Ben de çıktım Akşehir'den buralara geldim!..»

«Ama seni Subaşı'nın adamları zorla getirmişler buraya!»

«Böyle memlekete insan kendi isteğiyle gelmez ya. Gelse gelse devlet zoruyla gelir.»

Hoca parasını hesaplı harcamak zorundaydı, gurbette kimseye el açmamak için. Aşçılara pek yüz vermiyor, peynir ekmek gibi şeyler alıp han odasında nefsini körletiyordu. Bu akşam canı helva istemişti, ama öyle helvacının yaptığından değil, Gülsüm'ünün elinden çıkma, buram buram kokan bir ev helvası... Girdi, gözüne kestirdiği bir dükkâna. Bakkal, minderinin üstüne yerleşmiş nargile içiyordu.

«Selam, Bakkalbaşı!..» dedi.

«Aleykümselam. Buyur, Hoca Efendi.»

Gözü şeker çuvalına ilişmişti Hocanın.

«Bu şekerler senin mi?» diye sordu.

«Kimin olacak, benim.»

«Bu un çuvalı?»

«Emanet değil,» dedi bakkal gülerek.

«Ya bu tenekedeki yağ?»

«Eh, o da yabancının değil.»

İçini çekerek:

«Evli misin, bekâr mı?» diye sordu.

«Bu da nasıl sual, Hoca Efendi, ben yaşta adam bekâr olur mu?»

«Neden karın helva yapmıyor öyleyse?»

«İlahi Hoca, bu kadar helvacı varken...»

«Anladım, anladım,» dedi Hoca, «Gülsüm gibi helva yapmasını bilen bir helalin yok demek evde?»

«Senin aklın helvada değil, Hocam, helvayı pişirende...»

«Deşme yaramı, Ağa, sen şurdan bir akçeyi ikiye böl de, yarısı ekmek, yarısı peynir olsun!»

«Bakıyorum idareli gidiyorsun, Hocam.»

«Kadınızın sayesinde bir de eşek besliyoruz on gündür.»

«Neden onun sayesinde oluyormuş?»

«Bilir, eşeksiz yapamam. Sırtına binerim diye korkmuş olacak. Ama benim eşeğe yedirecek param yok el memleketinde. Bak nasıl alıştıracağım onu açlığa, görür o! Hadi eyvallah, Bakkalbaşı!»

Bir de hana vardı ki ne görsün! Ferhat hanın önüne iskemleyi atmış, şerbet içiyor.

«Bre evlat, ne işin var senin burada?»

«Çalışmaya geldim, baba.»

«Hiç mi iş bulamadın Akşehir'de, be evlat.»

Babasının elini öpen Ferhat:

«Herkes ne diyor Akşehir'de biliyor musun, baba?» dedi.

«Ne diyor?»

«Hoca Nasrettin gideli hiçbir şeyin tadı tuzu kalmadı, diyor.»

Hoca keyifli keyifli güldükten sonra:

«Bir eşek yükü tuz göndereceğim seninle Akşehir'e. Burada tuz bol. Tat yok burda yalnız, evlat, tat!.. Eeee, ne var ne yok oralarda bakayım?»

«Beni anam gönderdi buraya.»

«Ne halt etmeye gönderdi?»

«Fatma için.»

Kuşkuyla baktı oğlunun yüzüne:

«Yol parasını kimden aldın? Doğru söyle. Muhtar Himmet sen istemeden verdi, değil mi?»

Bu kez kuşkuyla oğlu baktı babasının yüzüne:

«Nerden bildin?»

«Oğlu Ragıp da bir armağan verdi sana değil mi bugünlerde?»

«Gümüş saplı bir hançer verdi. Yolda işime yarar diye.»

«Gidi köftehorlar sizi. Babanın şalvarının içinde yatağan taşıması yasak, Subaşı'ya köpeklik edenlerin kılıcını kamasını açıkta taşıması mübah öyle mi?»

«Baba, kim demiş açıkta taşıyorum diye. Üzerimi arasan bulamazsın!»

Hoca çömezlerini düşündü. Mutlaka daha başka gençlerin de tutuklanıp içeri atılmış olmaları gerekirdi. Asılmış da olabilirdi birçoğu. Akşehir Beyi oğlu öldürülürken boş durmazdı ya!

Timur nereye girerse girsin, ileri gelenlerini avucunun içine alır, onların çocuklarını kendi çıkarına hemen örgütleyiverirdi. Bu işlerde çok iyi yetişmiş adamları vardı. Akşehir bu örgütün candamarıydı. Son güne kadar Hammat da, Timur'un adamı gibi görünmüş, ama öte yandan yerli gençlerden kendisi düşmana karşı sağlam bir örgüt kurmuştu.

Timur'un adamlarını yerli olsun, yabancı olsun, biçimine getirip temizleyeceklerdi. İlk başarıları Sivrihisar'da olmuş, Timur'un beş önemli adamı bir kış gecesi kömürden zehirlenmişti. Bunu düzenleyen Hammat'tı. En küçük bir iz

vermeden işin içinden sıyrıldığı bir yana, Sivrihisar Subaşı'sının en az yirmi adamını da bu işin düzenleyicisi gibi göstermesini başarmıştı.

Hoca Nasrettin, bütün olanı biteni biliyordu. Oğlu, Subaşı'nın adamı olduğu için kendisinden kimse kuşkulanmamıştı Akşehir'de, son güne kadar.

Oğlunun niçin geldiğini de biliyordu: Manzur'dan çekinen Ragıp, Fatma'yı sevdiği halde, ne anasını gönderebiliyordu onu istetmeye, ne babasını. Ama Manzur'un ölümü ile önü açılmıştı. Kızını Hammat'a uygun gören Hoca ise, Ferhat'ı geçiştirmek zorundaydı.

«Eee, anlat bakalım,» dedi, «anan da, analığın da nasıllar? Geçinebiliyorlar mı?»

«Sen gideli Gülsüm Abla bağ evine geldi!»

«Daha daha?»

«Bağ bozumunda, bozulacak bağ bulamadık. Fillerden bir şey kalmamıştı geriye.»

«Eeee, sonra? Ne yiyip ne içiyorsunuz?»

«Fatma halıya başladı. Gülsüm Abla da ona yardım ediyor.»

«Bak buna sevindim, evlat. Ben dönene kadar düzen bozulmasın. Tezgâhın başından kalkmasın Fatma!»

«Ama Fatmayı...»

«Benim kimseye verecek kızım yok.»

Kestirip atmıştı Hoca.

«Anam diyor ki...»

«Ne diyebilirmiş anan? Söyle ona, kız için ağzını açıp bir tek laf etmesin kimseye. Karışmam sonra. Sana gelince, burada yanımda kalacaksın. Akşehir'e dönmek yok.»

«Ama eşek? Himmet Ağa'nın eşeği?»

«Dönüşte, neyse kirasını ödersin. Bir eşek de benim var. Seninle unculuk yapacağız. Buğday alıp eşeklerle de-

ğirmene götürüp öğüteceğiz. Ben yapacaktım tek başıma bu işi ama kavuğumdan utandım.»

«İlahi, baba. Kavuğunu çıkartmak da mı aklına gelmedi?»

«Çıkarayım da keçe külah parası mı vereyim? Yürü yukarıya. Önce bir karnımızı doyuralım. Aç karnına ayı bile oynamazmış.»

ON ALTI

«Baba,» dedi Ferhat, «belindeki o sukabağını çıkarmazsan değirmene bu iki eşekle çuval taşımam.»

«Çıkarırım. Neden çıkarmayacakmışım. Sen bundan sonra yanımdasın. Senden iyi sukabağı mı olur. Seni yanımda gördüm mü kimin nesi olduğumu bir bakışta anlarım. Yani kolay kolay kaybetmem kendimi. Sen sen ol da eski tersliklerini yapıp beni kendimden geçirme.»

«Yok, baba. Ben eski Ferhat değilim artık.»

«Zararı yok, evlat. Sen istersen eskisi gibi ol gene. Mesele, adamını tanımakta. Seni iyi tanıdığım için, idare etmek kolay. 'Hava yağmurlu, gocuğunu giy oğlum,' desem giymeyeceksin. Huyunu bildiğim için, 'Oğlum, evladım hava yağmurlu, sakın bugün gocuğunu giyme. Giyme ki ıslanıp eskimesin.' Ben böyle dedim mi, tamam. Gocuk babaya inat giyilecektir. Benim de istediğim o.»

«Demek bugüne kadar beni hep böyle idare ettin ha? Na salak mışım ben!»

«Bırak şimdi bunları. Bunlar hep Akşehir'deydi. Burası

başka. Birbirimize sıkı sıkı sarılmalıyız ki namerde muhtaç olmayalım.»

«Doğru, baba, haklısın!»

«Hadi bakalım, şimdi çorbamızı içelim de, tahılcılara gidelim.»

Baba oğul çorbalarını içince eşeklere atlayıp zahire pazarına gittiler. Aldıkları ikişerden dört çuval buğdayı eşeklere sardılar. Tuttular değirmenin yolunu.

Hoca hem gidiyor, hem buğdayları öğüttükten sonra, okka başına bir akçe kazanacaklarına göre, dört çuvaldan topluca ne kadar para kazanacağını hesaplıyordu.

«Oğlum,» dedi, «işimiz iş!»

«Hayrola baba!» dedi oğul düşlerinden sıyrılarak. O da Akşehir'e dönmüş, Ragıp'la asma altında şarap içiyordu.

«Oğul,» dedi Hoca, «çuvallar seksen kiloluk. Her çuvaldan seksen akçe kazancımız olacak... Dört çuvaldan... Edeeer yüz altmış, üç yüz yirmi. Düşün bir kere oğlum, Unkapanı'na gbtürüp unları sattık mı her gün üçyüz yirmi akçe cebimizde. Seni burdan sittin sene göndermem ben. Üç bin akçeye bir ev alıp yerleşiriz. Anan da burada, analığın da...»

Burada kalmak Ferhat'ın işine gelmiyordu.

«Değirmencinin payını unuttun galiba.» dedi, «Çuval başına sen ordan beş okka un.»

«Demek beş kilo buğday da sermayeden gidecek.»

«Öyle! Sonra bakalım her gün dört çuval buğdayı değirmenci öğütecek mi? Sırada hiç mi başka çuval yok!»

«Canım, biz de bir okka fazla veririz çuval başına.»

«Bakalım her gün dört çuval unu satabilecek miyiz?»

«Satarız, neden satmayalım. Herkesten daha ucuza verdikten sonra...»

«Eeee... O zaman ne kazanacağız?..»

«Canım, dostlar alış verişte görsün bizi. Baba oğul boş oturuyor bütün gün demesinler.»

«İyi ama baba, üç bin akçe verip evi nasıl alacağız?»

«Hele düşündüğün şeye bak! Biz de kirada otururuz.»

«Ben oturamam kira evlerinde, kalkar giderim ben!»

«Keyfimden mi kalıyorum sanki burada!»

Değirmen karşıdan görünüyordu ama, önlerine bir dere çıkmıştı.

«Oğul.» dedi Hoca, «Paçaları sıva da yapış eşeklerin yularına. Bir de ben mesti pabucu çıkarmayayım ayağımdan.»

Ferhat istemeye istemeye çıkardı kunduralarını. Paçaları sıvadı. İki eşeği peşpeşe bağlayıp öndekinin yularını aldı eline. Tam derenin ortasına gelmişti ki babası seslendi:

«Çuvallar suya değiyor, kaldır öndeki eşeğin çuvallarını yukarı.

Tersliği tutmuştu gene Ferhat'ın. Çuvalları altından tutup kaldıracak yerde tam tersine üstünden bastırıyordu.

Hoca Akşehir'de yaptığı gibi:

«Bastır,» dedi, «Bastır ki çuvallar ıslansın. Tartıda ağır gelsin. Bastır oğlum, adamakıllı bastır.»

«Merak etme, baba. Sabahki anlaşmayı şimdi hatırladım. Terslik yok artık, baba sözünden çıkanın, gözü çıksın!»

Ferhat öylesine bastırdı ki çuvalları, ipleri koptuğu gibi ikisi de karışıverdi sulara.

«Oh,» dedi Hoca, «eline sağlık. Böyle olacak işte. Şimdi sıra benim eşekte.»

«Çabuk söyle, ne yapayım, baba?»

«İpini çöz de salıver eşeği, canı ne isterse onu yapsın!»

Ferhat bir anda ne yapılması gerektiğini kestiremedi. İpi salıvermenin işine geleceğini hesapladığı için çözdü, bıraktı. Eşek ilerde suların daha derin olduğunu kestirdiği için döndü, Hocanın yanına geldi. Hocanın istediği de buydu.

Hemen eşeği bir ağaca bağlayıp başladı soyunmaya. Çakşırının paçalarını kıvırıp dereye girdi. Suya gömülmüş çuvalları sürükleye sürükleye çıkardı kıyıya.

Islak ıslak sardılar eşeğe.

«Doğru Akşehir'e,» dedi oğluna, «götür bu buğdayları anana. Kaynatsın da bulgur yapsın!»

Sonra oğlunun gözlerinin içine bakarak:

«Eğer terslik edip buğdayları atar da, eşeğe kendin binmeye kalkışırsan, giderim Subaşı'ya benim oğlum hayırlı evlattır, babasının sözünden hiç çıkmaz, derim, alimallah sürgün ettiririm seni! Akşehir'in yüzünü bir daha göremezsin sonra.»

Eşeklerin yularından tutmuş gidiyorlardı. Tam caminin önünden geçerken dört tane körün yan yana oturduklarını, el açıp dilendiklerini gördü Hoca:

Cebinden kesesini çıkarıp çıngırdattı.

«Bunu size Timur gönderdi,» dedi. «Kavga etmeden paylaşmanızı söyledi. Alın bakalım!»

Keseyi yavaşça cebine koydu. Körlerden biri seslendi arkadaşına:

«Süleyman,» dedi, «keseyi sana mı verdi?»

«Yok. Bana vermedi. Necmettin Molla'ya vermiş olmasın.»

«Bende kese mese yok. Şerbetçi'de olacak.»

«Bende de yok.»

«Hadi aslanım. Çıkar şu keseyi de bölüşelim!»

«Timur, ben dururken keseyi kimseye göndermez. Verin keseyi bana!»

«Hey Süleyman! Ver benim payımı!»

Körlerden biri atladı yanındakinin üzerine:

«Ver!» dedi. «Yedirmem bu paraları sana!»

Körlerin dördü de ayağa kalkmış birbirinin üzerine atlıyor, keseyi bulmaya çalışıyordu. Kesenin ortaya çıkmayışı deliye döndürmüştü hepsini. Kese mutlaka dördünden birinde olmalıydı. İş adamakıllı kızışmış, tekmeden tokattan ağız burun kanamaya başlamıştı. Hoca uzaktan:

«Görüyorsun ya, Ferhat,» dedi, «buna kördöğüşü derler. İşte memleketin hali. Timur'un sizin gibilere yaptığı da bundan farklı değil. Hadi yolun açık olsun. Aslan gibi delikanlı kardeşlerin Timur'un mahpus damlarında yatarken sen Ak-

şehir'den buralara gel, kızkardeşini elin itlerine satmaya çalış. Benim satılık kızım yok. Terslik edilecek yeri öğrendiğin gün Timur gibiler tası tarağı toplayıp giderler buradan!»

«Ver elini öpeyim, baba!»

Durdu bir süre Ferhat. Babasının yavaştan aldığını görünce:

«Babamsın diye öpmüyorum elini,» dedi, «eli öpülecek adam olduğun için öpüyorum. Bizler neyiz ki. Köpek bile değiliz senin yanında.»

«Hadi hadi, hor görme kendini. Aklını başına toplarsan daha yapılacak çok şeyler olduğunu anlar, bir ucundan da sen yapışırsın! Bir daha karşıma çıkacaksan adam gibi çık, Köpeklerin köpeği olarak görünme. Hadi şimdi öp elimi. Yolun açık olsun!»

Hoca Nasrettin, buğdayları aldığı tahılcıya götürdü. Tahılcı, Hocayı tek eşekle görünce:

«Hayrola, Hoca,» dedi, «çuvalın ikisini okuttun mu?»

«Öyle oldu, ağa.»

«Bu ikisi ne olacak?»

«De ki bu buğdayları harmandan getiriyorum, kaçtan alırsın?»

«Kaçtan alacağı var mı, Hoca! Burası zahire pazarı... Alış belli, satış belli!»

«Eh, al çuvalları, ver parasını! Okkası belli nasıl olsa, seksenerden yüz altmış okka!»

«Olmaaaz, tartacağız!»

Bir de tarttılar ki çuvallar beşer altışar okka eksik! Hoca şaşmıştı bu işe.

«Nasıl olur?» dedi. «Sen tartıp da vermedin miydi bana?»

«Alış başka satış başka dedik ya!»

Hoca parasını aldıktan sonra yaradana sığınıp:

«Al sana!» diye iki tokat attı adama. «Tart bu iki tokadı da ver parasını. Ama iyi tart, bu sefer eksik çıkmasın!»

Adam şaşırıp kalmıştı.

«Vermeyecek misin parasını!» dedi Hoca. «Peki. Bağışladım. Helal olsun!»

Atladı eşeğine. Topuklayıp uzaklaştı tahılcıdan. Eşeğin yorgunluktan ayakları birbirine dolaşıyordu:

«Biliyorum,» dedi, «son günlerde arpanı kestim diye böyle yapıyorsun! Paraları bulgura yatırdık. Neyime gerekti benim unculuk! Acısını zahireciden çıkaramazsak, senin arpandan çıkaracağız. Sıkı dur bundan sonra. Bir avuç daha kestim arpandan!»

«Hocam, neler konuşuyorsun eşeğinle?»

Kadıydı bu! Yol üstünde durmuş gülerek onlara bakıyordu:

«Buğdayı un yapıp satalım dedim olmadı. Bulgur yapıp Akşehir'e gönderdim.»

Kadı hiçbir şey anlamamıştı:

«Nasılsın?» dedi. «İyisin ya, sen ona bak!»

«İyiyim, çok şükür! Sayenizde bir eşek sahibi oldum. Biraz bakımı masraflı ama, idare ediyoruz işte. Hem karar verdim, açlığa alıştıracağım.»

«Aman Hocam. Kim alışmış ki açlığa, o alışsın!»

«Haklısın,» dedi Hoca, «bilirsin arpanın kesintiye gelmediğini. Kendi boğazımdan da kesemem ya!»

«Nasıl işine yarıyor mu bari?»

«Yaramaz olur mu! Binip bir dolaşsam gözüm gönlüm açılıyor.»

«Yürüyüşü nasıl, rahat mı?»

«Eh, ayaklarım yerden kesiliyor ya, yeter.»

«Demek öyle alım şalım bir eşek değil, öyle mi?»

«Gene sağol, sağolmasına da...»

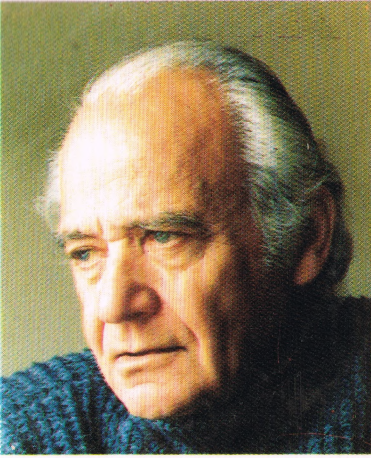
«Demek memnun değilsin haaa?»

«Memnunum, memnun olmasına da...»

«Eeee?»

«Bırak evladım, deşme yaramı. Bunlar da eşek mi sanki! Ah, evlat, ah! Senin halin çok başkaydı!»

S O N

Rıfat Ilgaz

Hocamız, halkı tümüyle kapsayan mizah anlayışıyla ezene karşı ezilenden yana, bilinçle sabırla direnen, işi oluruna bağlamayan, yatıştırıcı olmaktan çok uyarıcı, yerel olduğu kadar da evrensel bir yergi ustasıdır.

Rıfat Ilgaz, Hoca Nasrettin ve Çömezleri'nde mizah yazınımızın bu geleneksel ustasını çağdaş bir yaklaşımla yeniden üretiyor. Roman ilerledikçe eski adlar yenileşiyor, eski yüzler tanıdıklaşıyor ve nasıl olduğunu anlamadan yüzlerce yıl öncesinden bu güne geliveriyorsunuz.

Kapak: Emre Ulaş